

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE
KÜRESELLEŞME SÜRECİ VE GELİŞMİŞLİK
DÜZEYİ İLİŞKİSİNİN ANALİZİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Alper GÜMÜŞTAŞ

Enstitü Anabilim Dalı : İktisat

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Fuat SEKMEN

EKİM-2008

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE KÜRESELLEŞME
SÜRECİ VE GELİŞMİŞLİK DÜZEYİ İLİŞKİSİNİN
ANALİZİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Alper GÜMÜŞTAŞ

Enstitü Anabilim Dalı: İktisat

Bu tez 17/10/2008 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği ile kabul edilmiştir.

_____
Jüri Başkanı

- Kabul
 Red
 Düzeltme

_____
Jüri Üyesi

- Kabul
 Red
 Düzeltme

_____
Jüri Üyesi

- Kabul
 Red
 Düzeltme

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Alper GÜMÜŞTAŞ

17.10.2008

ÖNSÖZ

Küreselleşme günümüzde ve geçmişte ülkelerin gelişmişlik düzeylerini önemli ölçüde etkilemiştir. Bu konuda birçok görüş, model ve tanım vardır. Bugün küreselleşme ile birlikte gelişmekte olan ülkeler belirli bir büyüme ivmesi yakalamışlardır. Burada önemli olan konu bu büyümenin hangi bedeller ödenerek ulaşıldığıdır. Bu bağlamda ekonomideki büyümenin insanların gelişmişlik düzeylerini ve refahını ne ölçüde etkilediğine bakılmalıdır. Bu çalışmada küreselleşmenin ülkelerin gelişmişlik düzeylerine olan etkileri ele alınmıştır.

Küreselleşme ile ilgili yaptığım bu çalışmanın benden sonra bu konuda çalışma yapacak olan araştırmacılara yardımcı olmasını diler ve çalışmamın hazırlanmasında bilgi ve deneyimlerinden yararlandığım, ilgi ve yardımlarını esirgemeyen Yrd. Doç. Dr. Mahmut BİLEN, Yrd. Doç. Dr. Fuat SEKMEN ve bölüm hocalarıma şükranlarımı sunarım.

Alper GÜMÜŞTAŞ

17.10.2008

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iii
ŞEKİL LİSTESİ	iv
TABLO LİSTESİ	v
ÖZET	vi
SUMMARY	vii

GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: KÜRESELLEŞMENİN KAPSAMI VE TARİHSEL SÜRECİ.....	3
1.1. Küreselleşme Dalgaları	8
1.1.1. Birinci Küreselleşme dalgası(1870–1914).....	8
1.1.2. İkinci Küreselleşme dalgası(1914–1970).....	10
1.1.2.1. İki Dünya Savaşının yaşandığı dönem (1914–1945)	10
1.1.2.2. İkinci Dünya Savaşı sonrası Kapitalizm yapılandırılması	12
1.1.3. Üçüncü Küreselleşme (1980-....).....	18
1.2. Küreselleşme ile ilgili görüşler	24
1.2.1. Küreselleşmeyi savunan görüşler.....	24
1.2.2. Kuşkucu küreselleşme görüşü.....	31
1.2.3. Küreselleşme Karşıtı görüşler	36

BÖLÜM 2: KÜRESELLEŞME SÜRECİNİN GELİŞMEKTE OLAN

ÜLKELERE SOSYAL ETKİLERİ	43
2.1. İşsizliğin Artması	43
2.2. Ekonomik Büyüme	44
2.3. Dış Ticaret	44
2.4. Gelir Dağılımı	45
2.4.1. Gelir Dağılımının Bozulması ve Yoksulluğun Yaygınlaşması.....	45
2.4.1.1. Küresel Düzeyde Gelir Dağılımının Bozulması	46
2.4.1.2. Ulusal Düzeyde Gelir Dağılımının Bozulması	51
2.4.1.3. Küreselleşme Sürecinin Türkiye'de Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkileri.....	56
2.4.1.4. Gelir Dağılımının Bozulması ve Eşitsizliğin Artması	58
2.5. Küreselleşme ve Sosyal Adalet.....	67

2.6. İnsani Gelişme Endeksi	80
2.6.1 Birleşmiş Milletler 2007-2008 İnsani Gelişmişlik Raporu	81
2.7. Panel Veri Analizi	86
2.7.1 Uygulama ve değerlendirme	87
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	93
KAYNAKÇA	96
EKLER.....	101
ÖZGEÇMİŞ.....	111

KISALTMALAR

YDD	: Yeni Dünya Düzeni
GOÜ	: Gelişmekte Olan Ülkeler
GÜ	: Gelişmiş Ülkeler
DYY	: Doğrudan Yabancı Yatırımlar
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
IMF	: Uluslar arası Para Fonu
WTO	: Dünya Ticaret Örgütü
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
AB	: Avrupa Birliği
GATT	: Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması
BIS	: Uluslar arası Denkleştirme Bankası
HGD	: Hesaplanabilir Genel Denge
KİT	: Kamu İktisadi Teşekkülleri
İMKB	: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
NAFTA	: Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi
BM	: Birleşmiş Milletler
Ar-Ge	: Araştırma Geliştirme
HDI	: Human Development Index (İnsani Gelişmişlik Endeksi)
G 7	: Kanada,Fransa,Almanya,İtalya,Japonya,ABD,İngiltere

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: 1980 ve 1998 yılı dünya gelir dağılımı karşılaştırılması	50
Şekil 2: 1987 ve 1994 Yıllarında Türkiye’de gelir dağılımının Karşılaştırılması	61
Şekil 3: Küreselleşme Sürecinde Türkiye’de Ulusal Gelirin Fonksiyonel Dağılımdaki Değişimi	66
Şekil 4: Panel Data Estimate Sonuçlarının Grafikselleştirilmesi	90

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Dünya Ticareti 1998/ Kuzey Güney (Tüm Ürünler)	
Toplam Dünya Ticaretinin Yüzdesi olarak.....	33
Tablo 2: İçe dönük DYY stoklarının bölgesel dağılım(%).....	33
Tablo 3: Dışa dönük DYY stoklarının bölgesel dağılımı (%)	33
Tablo 4: 1999 Yılı İtibariyle Dünya Gelirinin Dağılımı	47
Tablo 5: Dünya Gelirinin Gelir Grupları Arasında Dağılımı	49
Tablo 6: Bazı Gelişmiş Ülkelerde Gelir Dağılımındaki Eşitsizliğin Görünümü.....	53
Tablo 7: Seçilmiş Gelişmekte Olan Ülkelerde Gelir Eşitsizliği	55
Tablo 8: Küreselleşme sürecinde Türkiye’de gelir dağılımı.....	59
Tablo 9: Küreselleşme sürecinde Türkiye’de Milli Gelirin sektörel dağılımı	62
Tablo 10: Küresel Gelir Farklılığı: 1960–1989.....	70
Tablo 11: Bazı Avrupa Ülkelerindeki Gelir Dağılımı.....	71
Tablo 12: Çin’deki bölgesel eşitsizlikler ve büyüme. Kişi başına gelirin en yüksek ve en düşük olduğu beş eyalet, 1990–1991	73
Tablo 13: Nüfus ve büyüme oranları, 1985 -1992.....	76
Tablo 14: Rakamlar gösteriyor ki gelişmişlik için eğitim şart	84
Tablo 15: Sabit Etkili Panel Veri Analizinin Sonuçları	88
Tablo 16: Rastgele Panel Veri Analizinin Sonuçları	89
Tablo 17: Panel Veri Analizi İle Elde Edilen Hipotez Sonuçları.....	92
Tablo 18: Panel Veri Tablosunun Hazırlanışı.....	104
Tablo 19: 1995–2005 Arasında 18 Ülkenin Verileri.....	105

Tezin Başlığı: Gelişmekte Olan Ülkelerde Küreselleşme Süreci ve Gelişmişlik Düzeyi İlişkisinin Analizi

Tezin Yazarı: Alper Gümüştaş **Danışman:** Yrd.Doç.Dr. Fuat Sekmen

Kabul Tarihi: 17.Ekim. 2008 **Sayfa Sayısı:** VII (ön kısım) + 100 (tez)+10(ekler)

Anabilimdalı: İktisat

Bilimdalı: İktisat

Küreselleşme yaşadığımız ve geçtiğimiz yüzyılın en çok tartışılan konusu olmuştur. Asıl tartışılan, küreselleşmenin kendisi değil ülkelere ne getirip ülkelerden ne götürdüğüdür. Ülkeler bakımından gelişmiş ülkeler ve gelişmekte olan ülkeler arasında küreselleşmenin etkileri farklı olmuştur. Bu çalışmanın konusu küreselleşme sürecinde Gelişmekte Olan Ülkelerin gelişmişlik düzeylerini nasıl değiştirdiği üzerine bir analiz olacaktır. Birinci bölümde küreselleşmenin tanımı, küreselleşmeyle ilgi görüşler, dünyada meydana gelen küreselleşme dalgaları açıklanmıştır. 2. bölümde ise, küreselleşme sürecinde gelişmekte olan ülkelerin sosyal yapılarına etkileri incelenmiştir. Son bölüm küreselleşme sürecinin işsizlik, ekonomik büyüme, dış ticaret ve gelir dağılımına olan etkilerini içerir. Böylece insani gelişmişlik endeksini ne belirler sorusuna panel data regresyon modeli kullanılarak cevap verilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmada küreselleşme sürecinin, insani gelişmişlik endeksi olarak da adlandırılan yaşam standardı seviyesi üzerinde olumlu bir etkisi olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar kelimeler: Küreselleşme, GOÜ, İnsani Gelişmişlik Endeksi, Gini katsayısı, E-Views, Panel Veri

Title of the thesis: The Globalization Progress in the Developing Countries and The Analysis of the Association Between Development Level and Globalization

Author: Alper Gumustas   **Supervisor:** Assist. Prof.Dr. Fuat Sekmen

Date: 17.October.2008   **Nu.Of Pages:** VII (front) + 100 (thesis) +10(appendices)

Department: Economy   **Subfield:** Economy

Recently, globalization is the most common discussion topic in this century. In fact, main discussion of this topic is to find out advantages and disadvantages of globalization, not actually globalization itself. Globalization has different effects over developed and developing countries. Thus, the purpose of this study is to analyze how the level of developing countries' development progress is affected by this stage. In the first chapter, the concept of globalization, literature in globalization and global wave in the world are discussed. In the second chapter, the effects of globalization progress over the social structures on developing countries' are discussed. Final chapter introduces the main effects which come from globalization progress on unemployment, economic growth, foreign trade, and income distribution. Therefore, the question of what determines human development index is tried to be answered by using panel data regression model. This dissertation has concluded that globalization progress has a positive effect on the level of life standard which is used as a human development index here.

Keywords: Globalization, Developing Countries, Human Development Index , Gini coefficient, E-Views, Panel Data

GİRİŞ

Küreselleşme gerçekte insanların yaşam düzeylerine nasıl bir etki yapmakta. Ülkelerin özellikle geliştirmekte olan ülkeler de küreselleşme ile birlikte insanların yaşam standartları yükselip yükselmediğini analiz yaptık.

Çalışmanın Konusu

Geliştirmekte olan ülkeler küreselleşme sürecine biraz geçte olsa ayak uydurmaya çalışmışlardı. Küreselleşme genel hatlarıyla bakacak olursak ilk başta gelişmiş ülkelerde görülmüş ve daha sonra adeta geliştirmekte olan ülkelere ihraç edilmiştir. İngiltere 'nin garantörlüğünde işleyen Altın Standart Sistemi ile başlayan küreselleşme dalgaları günümüzde kendisini teknolojinin daha yaygın olmasıyla birlikte dünyayı etkisi altına aldığı görülmektedir. Bu çalışmada daha çok küreselleşme sürecinde geliştirmekte olan ülkelerin gelişmişlik düzeylerinin nasıl değiştiğini araştırmak için yapıldı.

Çalışmanın Amacı

Bu çalışmada küreselleşme sürecinde geliştirmekte olan ülkelerin daha çok gelişmişlik düzeylerinin nasıl etkilendiğini incelemek amacıyla yapılmıştır. Gerçekten geliştirmekte olan ülkelerde küreselleşme ile birlikte insanların yaşam standartlarının gelişip gelişmediğine araştırmayı amaçladık.

Çalışmanın Önemi

Küreselleşme, ülkeler arasındaki iktisadi, sosyal ve siyasal ilişkilerin gelişmesi, farklı toplum ve kültürlerin inanç ve beklentilerinin daha iyi tanınması, uluslararası ilişkilerinin yoğunlaşması gibi birbiriyle bağlantılı konuları içeren bir kavramdır.

Küreselleşme ya da Globalleşme son yıllarda çok sık kullandığımız kavramlardan birisi. Küreselleşme, iktisadi, siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda bazı ortak değerlerin yerel ve milli sınırları aşarak dünya çapında yayılmasını ifade ediyor. İktisadi alanda hem gelişmiş, hem de geliştirmekte olan ülkelerde benimsenen iktisadi sistem ve buna bağlı olarak uygulanan iktisat politikaları giderek benzerlik gösteriyor. Reel sosyalizmin çöküşü ile birlikte dünyada liberal ekonomik düzen, yani serbest piyasa ekonomisi giderek globalleşiyor. Tüm dünyada kamu ekonomisinin görev ve fonksiyonları yeniden

tanımlanmaya çalışılıyor. Devletin sınırlanması ve küçültülmesi ve bu şekilde piyasa ekonomisine işlerlik kazandırılması görüşleri önem kazanıyor. Dünya ticareti giderek serbestleşiyor. Uluslararası ekonomik ilişkilerde eski korumacılık anlayışının yerine serbest ticaret görüşü benimseniyor. Devletin dış ticaret politikası araçlarını (tarifeler, kota, miktar kısıtlamaları ve saire.) kullanarak uluslararası ticaret üzerine sınırlamalar getirmemesi görüşü daha fazla kabul görüyor. Sadece dış ticaret alanında değil, mali ve parasal alanda da devletin ekonomiye daha az müdahalede bulunması gerektiği savunuluyor.

Küreselleşmenin getirdiği sosyal etkileri ekonomik etkilerden ayırmak çok kolay değildir. Sosyal sorunlarla ekonomik sorunları en fazla yaklaştıran alan gelir dağılımıdır. Özellikle küreselleşmenin yeni bir dalga olarak ortaya çıktığı 1980'lerin başından itibaren hem ülkeler arasında hem de ülkelerin kendi içinde sosyal yapıyı etkileyici birçok sonucu oluşmuştur. Biz bu çalışmada özellikle gelişmekte olan ülkelerin küreselleşme sürecinde sosyal yapılarında meydana gelen etkileri inceleyeceğiz. Bir örneklem yardımıyla bu verilerine ulaşabildiğimiz ülkelere özellikle gelişmişlik düzeylerine etkileyen değişkenleri incelemeye çalışacağız.

Çalışmanın Yöntemi

Tez çalışmasında öncelikli olarak küreselleşme ile ilgili teorik bilgiler üzerinde durulmuştur. Seçmiş olduğumuz 18 Gelişmekte Olan Ülkelerin bazı verilerini alarak tablolar hazırladık ve bu verilerden yararlanarak bir model oluşturarak bir analiz yapılmıştır. Tez çalışmasının amacı doğrultusunda gerekli tablolar oluşturularak sonuca varılmıştır.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma iki ana bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde küreselleşmenin kapsamı ve tarihsel sürecini, küreselleşme dalgalarını, bazı iktisatçıların küreselleşme ile ilgili görüşlere yer verilmiştir.

İkinci bölümde ise gelişmekte olan ülkelerin gelişmişlik düzeyleri tüm yönleriyle irdelenmiştir. Gelişmekte olan ülkelerin küreselleşmeden etkilenen sosyal yapıları üzerinde durulmuştur. Bu konuyla ilgili görüşler belirtildikten sonra son olarak gelişmişlik düzeyi üzerine bir model oluşturularak analiz yapılmıştır.

BÖLÜM 1: KÜRESELLEŞMENİN KAPSAMI VE TARİHSEL SÜRECİ

Küreselleşme kavramı 1980’li yılların ortalarına doğru moda olan bir kavramdır. “Genel olarak bu kavram, ülkeler arasında özellikle ekonomik ilişkilerde, sınır ötesi faaliyetlerin artışını ifade eder”(Dicken, 1998).

1980’li yılların sonunda; İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra kurulan dengeleri sarsan Doğu Bloğu ülkelerindeki çözümler sonucunda tüm dünyada devlet anlayışı değişmiş ve küreselleşme sürecine doğru hızlı bir ilerlemenin başlamasıyla dünyada ekonomik ve politika alanlarında önceki yıllarda görülmemiş bir hızla çok büyük değişimler yaşanmaya başlamıştır. “Bilgi ve iletişimin ön plana çıktığı bu süreç dünya ülkelerinde ekonomik ve toplumsal yaşamı çok yönlü olarak etkilemiş ve bu etkileşim yeni devlet düzenini ortaya çıkarmıştır”(Ener ve Demircan, 2006:197).

Küreselleşmenin gelişimine baktığımızda bu kavramın “batılma” kavramı ile adeta bütünleştiği göze çarpmaktadır. Küreselleşme gerçekte uzun bir gelecek programıdır. Küreselleşmenin günümüzdeki ideolojisi ise, Liberalizmdir. Özellikle GOÜ’lerde görülen ve 1980’lerin sonunda yeniden yapılanmaya çalışan Doğu Bloğu ülkelerine de hâkim olan Liberalizasyon politikaları ve uygulamaları globalleşen dünya ekonomisine entegre olma çabalarından başka bir şey değildir.

Liberalizasyonun veya serbestleştirmenin klasik iktisadi düşüncede anlamını bulan ve serbest piyasa işleyişini temel alan bir kavram olduğunu söyleyebiliriz. 1929 Dünya Ekonomik krizi ve İkinci Dünya savaşı yıllarından sonra ekonomik problemlerin çözümünde kamu müdahalesi politikaları, 1980’lerin küresel politikaları ile uyumlaştırılmadığı ve problemlerin mevcut politikalarla çözümlenemeyeceğinin ortaya çıkması ile Liberalizm ve serbest piyasa işleyişi, yeniden bir çıkış yolu olarak görülmüştür.

Bu bağlamda yapılan ilk yeni düzenlemeler öncelikle GÜ’lerde bankacılık sektöründe ve para piyasalarında başlamış, sermaye piyasalarıyla devam etmiş, daha sonra GOÜ’leri sarmıştır. Ancak GÜ’lerde yapılan düzenlemeler, kökleri çok önceleri oluşturulmuş politikaların bir sonucu olarak, kaynakların etkin dağılımını sağlamaya yönelik, mali piyasaların ve mali kurumların oluşturulmasında etkin bir yöntem olarak

uygulanmıştır. Bunun yanında küresel düzene uyumu sağlayacak piyasalardaki yasal engellerin kaldırılması ve mevcut düzenlemelerin gözden geçirilerek yeni düzenlemelerin yapılması şeklinde bir süreç ortaya çıkmıştır. Fakat GOÜ'lere baktığımızda ise liberalleşme ve dışa açılma politikalarının çok daha farklı uygulandığını söyleyebiliriz. "GOÜ" de ülkelerde globalleşme süreci içinde oluşturulmaya çalışılan piyasa ekonomisi, ilkel ya da etkin olmayan bir işleyiş içinde bulunduğu serbest piyasaya işlerlik kazandıracak kapsamlı reformlar gerçekleştirilememiştir"(Özgen, 1998:47-49).

Bunlarla beraber GOÜ'lerin enflasyon, işsizlik, artan borçlanma, istikrarsız büyüme, kurumsal yetersizlik gibi, adaletsiz gelir dağılımı önemli makroekonomik sorunlara sahip olmaları, küresel düzene uyumlarını zorlaştırmaktadır. Aynı zamanlarda dışa açılma politikaları uygulayan Lâtin Amerika, Uzak Doğu ve Türkiye örneklerine bakıldığında bu uygulamaların, her ülke için farklı yönde geliştiği dikkati çekmektedir.

"GOÜ" de ülkelerde ihracata yönelik sanayileşme modeli tercihinin rağmen, seçilen sektörler, getirilen teşvikler ve kontrol mekanizmalarının tesisi açısından farklı stratejiler izlenmiştir. Liberalizasyon konusunda da banka finans piyasalarının liberalizasyonu ön plana gelmiş ve yine farklılıklara sahip olmuştur. Bu uygulamalar sonucunda ulaşılmaya çalışılan daha küçük ve etkin işleyen bir kamu sektörüne ise özellikle özelleştirme ile varılmak istenmiştir"(Devrim ve Altay, 1998:211-214).

Siyasi alanda ise demokrasi global bir değer olarak daha fazla önem kazanıyor. Eski otoriter ve totaliter rejimlerin yerini alan demokrasi artık evrensel bir değer olarak kabul ediliyor. Ancak, çağdaş batı demokrasilerinde yaşanan sorunlar ve yozlaşmalar demokrasiye yönelik eleştirileri artırıyor. Demokrasinin, siyasal iktidarların keyfiyetine dönüşmemesi için hükümetlerin millet adına kullandıkları güç ve yetkilerinin sınırlandırılması gerektiği savunuluyor. "Bu çerçevede sınırsız temsili demokrasi anlayışı şiddetle eleştiriliyor ve bunun yerine Sınırlı Demokrasi'nin uygulanması savunuluyor"(Aktan, 1998:5).

Aktan'a göre:

"Yönetilenler ile yöneticiler arasında etkin iletişime dayalı bir Katılımcı Demokrasi ya da yeni terminoloji ile ifade edecek olursak yönetim (governance) anlayışına daha fazla işlerlik kazandırılması gerektiği görüşü yaygınlık kazanıyor. İktisadi alanda liberal ekonomik düzene, siyasi alanda ise gerçek ve bu şekilde piyasa ekonomisine işlerlik kazandırılması görüşleri önem kazanıyor" (Aktan, 1998:4).

“Yerelleşme, gerçekten de yerel demokrasiyi güçlendirmek için çok önem taşıyor. Yerel özerklik için yerel yönetimler merkezi yönetimin baskısından kurtarmak gerekiyor. Ancak yerelleşme bir taraftan, yerel halkın yönetime katılmasını sağlayarak demokrasiyi geliştirecek bir görevi yerine getirirken, öte taraftan yerel tiranlığı ve despotizmi de ortaya çıkarabilecek bir etki gösterebilir”(DTM, 2006).

Çağımızın tanınmış fikir adamlarından Alvin Toffler, “Yirmi birinci Yüzyıl Demokrasisi” başlığını taşıyan bir yazısında yerelleşmenin sakıncasını şu şekilde ifade ediyor: “Politik âdemi merkezileştirme demokrasi için bir güvence değildir, bu değişik yerel tiranlıkları da mümkün kılabilir. Yerel politika çoğu kez ulusal politikadan bile yozdur.”

Küreselleşme taraftarı teorisyenler, kalkınmakta olan dünyanın önemli bir bölümünde, Doğu ve Güney Asya'da, Latin Amerika'da hızlı bir büyüme olacağı kestiriminde bulunuyorlar. Sürekli hızlı büyüme oranları, Çin, Hindistan, Endonezya, Güney Kore gibi kalkınmakta olan belli başlı ülkelerin dünya üretimi ve ticaretindeki payını değiştirecektir. Bu nedenle The Economist’ te:” eğer bugünkü gidiş devam ederse Çin’in ABD’yi yakalayacağı 2020’de dünyanın en büyük ekonomisi olacağı ve kalkınmakta olan ülkelerin dünya üretiminin % 60’ından fazlasını, zengin endüstriyel ülkelerin de % 40’ından azını sağlayacağı tahmini gündeme getirilmiştir”(1 Ekim 1994). Böyle bir büyüme; kalkınmakta olan ülke, kalkınmış ülke farkı olmaksızın bütün başarılı ülkelerin çıkarıdır. Yükselen Üçüncü Dünya gelirleri ve büyüyen dünya ticareti, Birinci Dünyadaki istihdam ve üretimin sürekliliğinin korumasına yardımcı olacağı bir gerçektir. Ekonomik büyüme gerçek bir dünya ekonomisi yaratacaktır. Bu aynı zamanda, zengin endüstriyel ülkelere korumacı politikalara duyulan gereksinimi veya örneğin kalkınmakta olan ülkelere sermaye yöneltilmesi çabalarının ya da ticaret hadlerinin bu ülkeler lehine iyileştirilmesi gibi dünya ekonomisinin yapısını değiştirecek müdahaleci politikaları da önleyeceğini savunuyorlar.

Kötümser teorisyenler, sermaye hareketliliği ve serbest ticaretin, imalat yatırımlarında yüksek ücretli zengin endüstriyel ülkelere düşük ücretli kalkınmakta olan ülkelere yönelik muntazam bir kaymaya yol açacağını tahmin ediyorlar. Bu, zengin ülkelere, avantajlarla telafi edilmeksizin endüstrisizleşmeyi hızlandırarak istihdamı azaltacaktır; öte yandan, kalkınmakta olan ülkelerin işçi yığınlarına da refahın faydalanma getirmeyecektir. Williams’a göre.

“ Otoriter devletler ve baskıcı emek yasaları, eğitimde kamu yatırımlarıyla kalifiye fakat ucuz işgücü yetiştirirken, Üçüncü Dünyada ücretleri düşük tutacaktır. Üçüncü Dünya ülkelerinin çoğu, Japonya’nın 1945 sonrasında izlediği yolu izleyemeyecek,

açık küresel ekonomideki ihracat-güdümlü düşük ücretli ülkeler olacaklardır. Ulus ötesi şirketler, bu düşük ücretli üretimi, zengin ülkelerde üretim ve istihdam durgunlaşsa veya düşse de, bu ülkelerin iç pazarlarına sızabilmek için kullanacaklarını savunuyorlar” (Williams v.d:1995).

Bu görüşler birbirinden çok uzak ve farklı cevaplar vermeyi gerektiriyorlar. Ancak, bu iki görüşe birden şu şekilde karşı çıkılabilir; Endüstrileşmekte olan ülkelerin küçük bir bölümünün ortalamadan daha iyi performans göstermiştir. Birinci Dünya statusüne ulaşabilir görünmesine rağmen, Üçüncü Dünya ekonomilerinin yirmi beş yıl içinde yüksek oranda büyümesinin beklenmediği söylenebilir. Zengin endüstrileşmiş ülkelerin ya başka bir yerdeki ılımlı büyümenin yan etkisi ya da düşük ücretli ekonomilere yönelen sermaye hareketliliğinin zararlarının doğrudan sonucu olarak istihdam ve üretim paylarının önemli bir bölümünü kaybetmelerinin beklenmediği de söylenebilir.

Hem iyimser hem kötümser görüşler, kalkınmakta olan ülkelerin, uzun dönemli büyümeyi sürekli kılmak için böylesi ihracat güdümlü endüstrileşme stratejilerini sürdürmesi gerektiği ve bunun da politik istikrar gerektirdiği üzerinde duruyorlar. Üçüncü Dünya ekonomik büyümesi konusundaki iyimser görüş, temelde, kalkınmakta olan ülkelerin, piyasa güdümlü stratejileri açık bir dünya ekonomisine uyarlamaları gerektiğini ve bunu gerçekleştirmek için de iyi yönetimce, yani mümkünse demokrasiye, fakat gerekirse istikrarlı otoriter yönetime ihtiyaçları olduğunu söyler. The Economist konuyu özetle şöyle aktarıyor: "Kalkınmış ülkelerin çoğu kendi reformlarına bağlı ve politik kargaşadan uzak kaldığı sürece, Üçüncü Dünyanın büyük kısmı genişlemeye ulaşacaktan yıllar için en uygun ortamı bekleyecektir" (The Economist, 1994:3).

Küresel ekonomik yapıya, gelişmekte olan veya az gelişmiş ülkelerin uymalarının oldukça zor olacağı tartışılmaktadır. Çünkü bu ülkelerde piyasa mekanizmasının çalışması, eğitim imkânları ve niteliği yetersizdir. Bu ülkeler, doğrudan yabancı yatırımları çekmek için yeterli bilgiyi ortaya koymakta ve karmaşık teknolojileri öğrenip uygulamakta yetersiz kalabileceklerdir. Dolayısıyla, yabancı sermaye bu ülkelerde artı katkı değil, bazen eksi etki bırakabilecektir. Diğer yandan, bu ülkeler ekonomilerini küresel piyasalara hazırlamada geç kalırlarsa, sanayileşen ülkelerle aralarındaki fark da giderek artabilecektir. Teknoloji ve bilgiyi hızla kavrayıp uyarlayan ülkeler, diğer ülkelere nazaran hızlı bir gelişme sağlayacaklardır. Bunların ötesinde, bir ülkenin küresel piyasaya olumlu yaklaşımı için; iç piyasanın ne kadar derinliğe sahip

olduğu, teknik gelişmesinin ağırlığı, pazar yapısı, ekonominin bulunduğu bölge, kaynak imkânları, işgücünün eğitimi gibi üstünlüklere sahip olması ve bu üstünlüklere dikkat çekebilmesi gerekmektedir. Ücretli mühendisler Güney Kore’de teknoloji aktarımının önemli aracı olmuşlardır. Bu ülkede önemli sayıdaki iyi yetişmiş mühendis arasındaki rekabet ve geniş eğitilmiş işgücü arzının verimli kullanılması, doğru teknoloji ithalini hızlandırmıştır. The Economist’in raporuna göre:

“Küreselleşme, bazı güçlüklerine rağmen, bütün ülkelere kalkınma yönünde uzun dönemli fırsatlar sunmaktadır; çünkü bugün bir ülke veya bölgede faaliyet gösteren doğrudan yabancı sermaye veya uluslararası firmalar, daha sonra başka bölgelerde daha uygun koşullar bulurlarsa yer değiştirebileceklerdir. Ayrıca, uluslararası üretim çok katmanlı olarak sürdürülmektedir. Yeterli malumat sağlanırsa, uluslararası sermaye aynı zamanda ve konuda dünyanın çeşitli yerlerindeki imkanları tüketme eğiliminde olacaktır”(The Economist, 1994:5).

Bu bağlamdaki sonuçlara bakacak olursak: gelişmekte olan ülkeler küresel piyasalara açılırken, bilgilendirme, eşgüdüm ve şevklendirme bakımından devlete önemli görevler düşmektedir. Yabancı sermayenin çıkarlarıyla ülke çıkarlarını bağdaştırmak, işgücünün eğitimi ve teknoloji imkanlarından faydalanmak bakımından uluslararası firmaların çeşitli politikalarla özendirilmesi gerekmektedir. Zira uluslararası kurallar gereğince, artık yabancı yatırımcıları belli hedeflere zorlamak söz konusu değildir. Küreselleşme ile birlikte tabii kaynaklara, düşük ücretli işgücüne dayalı klasik karşılaştırmalı üstünlükler, giderek modern girişimcilik yeterliliğine, yeni ürünler ve üretim süreçleri tasarlamaya, kalkınmakta olan ülkelere yönelen doğrudan yabancı sermaye ve uluslararası şirketlerin teknoloji ve bilgi birikimlerinden yararlanmaya dönüşmektedir. Böylece beceri eğitimi ve teknolojide yenilikçi buluşlar sanayileşmenin yeni kaynakları olmaktadır. The Economist’in raporuna göre:

“Gelişmiş işgücü ve bilgi yoğun sanayiler geleneksel sanayilerin yerini almaktadır. Firmalar artık kuruluş yeri seçerken piyasaya giriş ve çıkışların kolay, üretim maliyetlerinin düşük olduğu, bilgi ve bilgi paylaşımının kolay olduğu, vasıflı işgücüne ulaşımın kolay olduğu, sanayinin yoğun olduğu bölgeleri hedef almaktadır”(The Economist, 1994:5).

Küreselleşmeyi daha iyi anlamak için dünyada meydana gelen küreselleşme dalgalarına değinelim.

1.1. Küreselleşme Dalgaları

Küreselleşme dünyanın birçok bölgelerinde etkileri görülmüştür. Küreselleşme dalgalarına bakacak olursak birçok yazar ve düşünür çeşitli dönemlere ayırsalar da genel hatlarıyla küreselleşme dalgaları 3 dönem olarak meydana geldiği ortak görüş olarak kabul görmektedir. Bu dönemler:

- 1. küreselleşme dalgası (1870–1914)
- 2. küreselleşme dalgası (1914–1970)
- 3. küreselleşme dalgası (1980-

Bu küreselleşme dalgalarını aşağıda ayrıntılı olarak inceleyeceğiz.

1.1.1. Birinci küreselleşme dalgası (1870–1914)

20. yüzyılın en temel özellikleri olarak kabul edilebilecek ilerleme ve çatışmayı hazırlayan koşullar 19. yüzyılın sonunda olgunlaşmıştır. 19. yüzyılın son dönemleri, öncesine ve bugüne kıyasla birçok anlamda daha küreseldi. Dünya haritasının neredeyse tamamı çıkarılmıştı. “İngiltere’nin egemenlik ve garantörlüğünde işleyen Altın Standart Sistemi, uluslararası ekonomiyi yönlendiriyordu. Bu egemenlik ve yönlendirme özellikle finansal sistemde kendisini göstermiştir”(Hirst ve Thompson, 1992:359).Bu dönemde İngiltere’nin önderliğinde günümüzü aratmayacak ölçüde uluslararasılaşmış bir dünya ekonomisinin varlığına rağmen, tek bir dünyadan söz etmek mümkün değildir. Sanayileşmenin birkaç merkez ülke ve onlara yeni katılan Japonya'dan ibaret olduğu göz önüne alınırsa dünyanın gelişmiş ve geri kalmış ülkeler olarak ikiye ayrıldığı gerçeği ile karşılaşılacaktır. Bu dönemde ortalama yaşam süresinin kısalığı bir tarafa bırakılırsa haberleşme ve okuryazarlık oranlarında önemli ilerlemeler sağlanmıştır. Bu gelişmeler bilimsel üretimle uğraşanların sayısının artışı beraberinde getirmiştir.

1870-80'li yıllar insanoğlunun görkemli ilerleyişinin habercisi olmakla birlikte Batı'nın ulaştığı ekonomik düzeyin iktisadi temelleri sallanmaya başlamıştı. Tarihçiler 1870 sonrasını genişlemenin yerini bunalıma bıraktığı bir dönem olarak görmektedirler. Bu dönemde kar oranlarındaki düşüş özellikle tarım sektörünü olumsuz etkilemiştir. Büyük bir artış gösteren tarımsal üretim, ürün fiyatlarını düşürmüş çiftçilerin güç durumda

kalmasına neden olmuştur. Ayrıca bazı ürünlerin felaketine yol açan hastalıklar, ülkeden ülkeye farklılıklar gösteren tepkilere kaynaklık etmiştir.

Sözü edilen dönemde iş dünyası da deflasyonist baskı altında kalmıştır. Pazar yeterince genişleyememiş ve kar oranları düşüşe geçmiştir. 1873–1896 döneminde İngiltere’de fiyatlar %40 oranında düşmüştür”(Hobsbawm, 1999:47). Karlardaki düşüşe, ücretlerdeki düşüşün yeteri kadar eşlik etmemesi firmaları güç duruma düşüren bir diğer faktör olarak döneme damgasını vurmuştur. Çağın ölçütlerine göre bunalım olarak adlandırılan bu gelişmeler, belli başlı ekonomik güçleri birbirlerinin rakibi haline getirmiştir. Önceleri mal ticareti alanında başlayan korumacılık eğilimleri, 20. yüzyılın ilk yarısı ile birlikte ekonominin her alanına yayılmıştır. Bir diğer ifade ile 19. yüzyılın sonunda yaşanan bunalım birçok anlamda 20. yüzyılda yaşananlar kadar büyük boyutlu değildir. Kapitalist sistem kimi iç çelişkiler ve hegemonya mücadeleleri yaşamakla birlikte yayılışını sürdürmüştür. İnsanlığın kesintisiz biçimde ilerlediği düşüncesi, her şeye karşın geçerliliğini kaybetmemiştir.

Dünya ekonomisinin sanayileşmeye başlayan kısmı, Kuzey Amerika ve Japonya’nın katılımıyla genişlemeye devam etmiştir. İngiltere dünyanın tek sanayileşmiş gücü olmaktan çıkmakla beraber, uluslararası sermaye piyasasındaki önderliğini korumayı sürdürmüştür. 20. yüzyılda İngiltere’yi geçecek olan ABD, Almanya, Japonya gibi güçler ise siyaset ve ekonominin artan etkileşimi sonucu hayata geçirilen korumacı politikalar yoluyla aradaki farkı kapatma yolunda önemli mesafeler kasetmeye başlamışlardır. Hobsbawm’a göre:

“Ana hatlarıyla üzerinde durulan bu çetin rekabet süreci emperyalizmi tetiklemiş ve Birinci Paylaşım Savaşı’na giden yolun başlangıcı olmuştur. 19. yüzyılın son çeyreği, dünyanın birkaç emperyalist güç tarafından bölüşülmesine sahne olmuştur. Geleneksel imparatorluklar, olan biten karşısında çaresiz kalarak yerlerini Sanayi Devrimi’nin doğurduğu yeni imparatorluklara bırakmıştır. Paylaşımın etkilenmeyen tek bölge Amerika kıtası olmuştur. Afrika ve Pasifik ileri gelen yayılmacı güçler tarafından tamamen bölüşülmüştür. Madenler, dünyanın emperyalizme açılmasında başlıca faktör olarak kendini göstermiş; ana hatlar dışında demiryolu yapımını bile cazip kılacak kadar sansasyonel karlar sağladıklarından, çok etkili olmuşlardır” (Hobsbawm, 1999:75).

1914 öncesi dönemde, emperyalist politikalara her zaman esin kaynağı olmuş yayılmacı milliyetçi anlayışların güçlendiği görülmektedir. Güç kullanmanın ekonomik çıkarlara ulaşmanın yanı sıra, bir saygınlık göstergesi haline geldiği uluslararası politikada giderek keskinleşen çıkar çatışmaları ancak zor kullanılarak çözülebildiği bir dönem

olmuştur. 1870–1914 arasında dünya mal ve finans piyasalarında hükmünü sürdürdüğünü görmekteyiz. Söz konusu yıllara damgasını vuran bu ilk küreselleşme dalgasının temel özellikleri, para piyasalarında ve ticaret ilişkilerinde altın standardının norm kabul edilmiş olmasıdır. Taşımacılığın gelişmesi ve ticaretin önündeki engellerin azaltılması, ihracatın dünya üretim içerisindeki payının % 8 yükselmesi, 1. Dünya Savaşı ile korumacılığın yeniden canlanmasıdır.

1.1.2. İkinci küreselleşme dalgası (1914–1970)

İkinci küreselleşme dalgası dediğimiz dönem Birinci Dünya Savaşıyla başlayan ve Sovyetler Birliğinin (SSBC) dağılmasına kadar olan dönemi ifade etmektedir. Bu dönemi anlatırken iki başlık halinde ifade edilecektir. Bunlar iki dünya savaşının olduğu 1914–1945 dönem ve ikinci dünya savaşı sonrası kapitalizm yeniden yapılandırıldığı dönemlerdir. Şimdi bu dönemleri ayrıntılı olarak ele alalım.

1.1.2.1. İki dünya savaşının yaşandığı 1914–1945 dönemi

Bu dönemin ilk gelişmesi olan Birinci Dünya Savaşı, büyük ölçüde Avrupa merkezli bir savaş hüviyetine sahiptir. İngiltere ve onun lider konumunu ele geçirmeye çalışan Almanya, savaşan ülke gruplarının merkezinde yer almışlardır. İnsanlığın o güne kadar benzerini yaşamadığı bu büyük savaşın ekonomik ve siyasal etkileri İkinci Dünya Savaşı'nın çıkmasında da etkili olmuştur.

Birinci Dünya Savaşı'nın en önemli sonuçlarından birinin liberal kapitalizmin karşısına çeşitli rakiplerin çıkması olduğu söylenebilir. Rus Devrimi ile yaşanmaya geçirilen sosyalizm; ezilen dünyaya emperyalizm ile mücadelede esin kaynağı olan Türk Devrimi'nin başını çektiği ulusalcı antiemperyalist hareketler; liberal demokrasinin tüm değerlerini yıkmayı kendisine hedef seçen faşizm, birer siyasal program olarak tarih sahnesindeki yerlerini almışlardır. Ayrıca bu dönem kapitalist dünya içinde bir iktidar değişiminin habercisi olmuştur. ABD, 1917 yılında katıldığı Birinci Dünya Savaşı'ndan güçlenerek çıkmıştır. Bu ülke eriştiği ekonomik güce savaş yaralarını sarma çabasındaki ülkelere verdiği borçlarla siyasal boyut katmıştır.

Bu sonuçlarına karşın, Birinci Dünya Savaşı sistemin temel sorunlardan hiçbirini çözememiş çatışma insanlığın gündemine daha da belirgin biçimde yerleşmiştir.

Bu bağlamda Hobsbawm'a göre:

“Ekonominin küreselleşmesindeki yavaşlama savaş yıllarıyla sınırlı kalmamıştır. Savaş öncesi dönemin belirgin özelliklerinden biri olan emeğin mobilitesi hızını yitirmiştir. 1914'ten önceki 15 yıl içinde ABD'ye yaklaşık 15 milyon kişi yerleşmişken, bu şeyi izleyen 15 yıl içinde 5,5 milyon kişiye kadar gerilemiştir”(Hobsbawm, 1996:108).

1929–1932 yılları arasında %60 oranında azalan dünya ticareti, ancak 1940'ların sonunda Birinci Dünya Savaşı öncesi hacme ulaşabilmiştir. Uluslararası borçlanmanın özellikle Büyük Bunalım süresince önemli oranda gerilediği görülmektedir. “Toplumsal barışa yönelik işsizlik tehdidi, savaşın etkilerinin nispi olarak azaldığı 1924–1929 yılları arasında bile önemli bir sorun olarak varlığını sürdürmüştür. Bu dönemde işsizlik oranı, ABD dışındaki diğer bütün sanayileşmiş ülkelerde %10'un üzerinde seyretmiştir. Bu oranlar zamanla daha artacak ve Büyük Bunalım ile birlikte ABD'yi de içine alan boyutlara ulaşacaktır(Hobsbawm, 1996:111).

ABD merkezli 1929 Ekonomik Buhranı, krizdeki liberal demokrasinin ekonomik açıdan çözülmesi anlamına gelmektedir. 1920–1929 yılları arasında gelir kaynakları artış gösteren ABD'ye egemen olan mali sermayeye yönelme arzusu, bunalıma yol açmıştır. 24 Ekim 1929 günü, New York Borsası'nda hisse senetleri % 50'den, % 90'lara varan ölçüde değer kaybına uğramıştır. Hisse senedi piyasasına müdahale etmeye çalışan birçok banka, krizin girdabında kaybolmaktan kurtulamamıştır. Ayrıca üretim artışına uyum sağlayamayan tüketim talebi ve dış pazarlara açılmadaki yetersizlik, Büyük Buhranı açıklamaya çalışanların üzerinde durduğu önemli faktörlerdir. 1929–1931 yılları arasında ABD ve Almanya gibi ülkelerin sanayi üretimi 1/3 oranında düşmüş, gıda maddeleri ve hammaddelerin fiyatlarında önlenemeyen gerilemeler yaşanmıştır. Temel madde fiyatlarındaki gerileme, gelişmiş ülkelerin kendi pazarlarını korumada aceleci davranmalarına ve sömürgeleri kendi kaderlerine terk etmelerine yol açmıştır. Böylece Büyük Depresyon, dış ticaretin birkaç temel ürüne bağlı olduğu gelişmekte olan ülkelere ve sömürgelere yayılarak küresel bir boyuta ulaşmıştır. “Çöküşün en kötü döneminde (1932–1933) İngiliz ve Belçikalı iş gücünün %22-23'ü İsveçlilerin %24'ü, ABD'lilerin %27'si, Avusturyalıların %29'u, Norveçlilerin %31'i, Danimarkalıların % 32'si ve Alman işçilerinin yaklaşık %44'ü işsiz kaldı” (Hobsbawm, 1996:113). 1933'den sonraki iyileşme döneminde bile işsizlik oranları %20 civarında olmuştur. 1933–1938 yılları arasında işsizliğe çözüm üretmede başarılı olan en önemli güç, kitleleri seferber edebilme özelliğine sahip bir rejimle yönetilen Nazi Almanya'sı olmuştur. 1938'de

Almanya Ekonomisi 1929'daki düzeyinin %25 üzerine çıkmıştır. Ayrıca militarist Japonya da bu yıllarda hızlı bir biçimde güçlenmiş ve etki alanını genişletmiştir.

Dönemin bir diğer önemli gelişmesi, liberalizmin yukarıda sıralanan rakipleri karşısında gerilemesi olmuştur. Birinci Dünya Savaşı sonrasında İtalya'da başlayan liberal demokrasinin gözden düşme süreci, Büyük Buhran'ı izleyen 1930'larla birlikte Almanya, Macaristan, Romanya, Avusturya gibi ülkelere yayılmıştır. Uluslararası ilişkilere egemen olan güvensizlik ve rekabet ortamına ülkelerin yaşadığı iç politik çalkantıların eklenmesi, demokrasi dışı çözüm arayışlarını ve bu uğurdaki örgütlenmeleri güçlendirmiştir. Kendilerine ve geleceklerine olan güvenini yitiren kitlelerin isteklerini karşılamada yetersiz kalan liberal demokrasi, totaliter bir ideoloji olan faşizm ve türevleri tarafından birçok ülkede rafa kaldırılmıştır. Dönemin siyasal, ekonomik konjonktüründe demokratik siyasal yaşamın aksamadan sürebildiği ülkeler İngiltere, İsveç, İsviçre ve Roosevelt'in New Deal programını uygulayan ABD'den ibarettir.

Almanya'nın baskı altında tuttuğu Polonya'ya saldırması ve bu ülkeyi Sovyetler Birliği (SSCB) ile paylaşması İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasına neden olmuştur. İkinci Dünya Savaşı birinci'ye kıyasla daha hızlı bir biçimde Dünya çapına yayılmıştır.

İkinci Dünya Savaşı'nın doğuşu, cepheler ve diplomasi alanında yaşanan gelişmeler çalışmanın kapsamında değildir. İncelenen konu açısından asil önemli olan yaklaşık 50 milyon kişinin öldüğü bu büyük savaşın sonrasında kurulmaya başlanan uluslararası düzenin dayandığı temel dinamikleri belirlemek ve küreselleşme ile ilişkisini kurmaktır.

1.1.2.2. İkinci Dünya Savaşı sonrası kapitalizmin yapılandırılması

İkinci Dünya Savaşı'nın en belirgin sonuçlarından biri savaştan iki devletin(ABD, Sovyetler Birliği) güçlenerek çıkmasıdır. Bu devletlerden biri olan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB), kapitalizme alternatifi olan sosyalist sistemin tek temsilcisi olmaktan çıkarak; Doğu Bloğu'nun oluşumuna ön ayak olmuştur. SSCB ortak düşman faşizme karşı verdiği mücadele ile amansız rakibi liberal/kapitalist sistemi içine düştüğü meşruiyet krizinden kurtarmıştır. Batı Avrupa, SSCB'nin yenilgiye uğrattığı nasyonal sosyalizmden kurtulmuş; liberal demokrasinin erdemlerini yeniden keşfetme yoluna girmiştir.

ABD ise kendisi dışında kalan tüm kapitalist güçlerin güç kaybıyla çıktığı İkinci Dünya Savaşı'nın ardından uluslararası kapitalist sistemin önderi haline gelmiştir. ABD dönemin iki kutuplu dünyasında, kapitalist sistemin varlığını sürdürebilmesi için yaşamsal önemi olan bir misyon üstlenmiştir. Bu misyon, üçüncü bir savaşa tahammülü kalmayan uluslararası kapitalist sistemin yeniden örgütlenmesidir. Ayrıca savaşı yitiren ülkelere Birinci Dünya Savaşı sonrasında olduğu gibi intikamcı duygularla yaklaşılmamış, bu ülkeleri sisteme kazandırıcı adımlar atılmıştır. ABD kendisine rakip olacak hiçbir kapitalist gücün bulunmadığı uluslararası konjunktürde, büyük bir iştahla üstlendiği misyonu yerine getirmek için ekonomik, siyasal ve askeri alanda büyük uğraş vermiştir. "ABD'nin üstlendiği liderlik ve gösterdiği büyük çaba, YDD'nin 1990'lardan çok önce, 1945 sonrasında başladığına yönelik değerlendirmelere de kaynaklık etmektedir" (Aydoğan, 1999:472). Bu belirlemenin ardından İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan dönüşümün niteliği üzerinde durulacak olursa karşılaşılan temel gelişme klasik emperyalizmin terk edilişi olacaktır.

Bilindiği üzere merkez ülkeler hammadde ve ucuz işgücü ihtiyaçlarını gidermek ve stratejik öncelikler elde etmek için yüzyıllar boyunca sömürgeler edinme çabası içinde olmuşlardır. Askeri güç kullanmak yoluyla gerçekleştirilen sömürgecilik faaliyetleri bir süre sonra ayaklanmalara ve örgütlü bağımsızlık hareketlerine yol açmıştır. Yukarıda belirtilen nedenlerle ekonomik darboğaz yaşayan gelişmiş ülkeler için sömürgeleri asker kullanımı yoluyla elde tutmak gün geçtikçe katlanılması zorlaşan bir gider kalemi haline gelmiştir. Savaş ve direnişlerin, sömürge bölgelerini kapitalist bloktan koparma riski de taşıdığı ortaya çıkınca merkez ülkeler strateji değiştirmiştir. Bu stratejik değişimi yaşama geçiren ABD, dünyanın birçok bölgesinde sömürgeciliğin sona ermesi doğrultusunda çaba göstermiş ve bunda başarıya ulaşmıştır. Savaşın yarattığı olumsuz koşullarla boğuşan Avrupalı müttefikler, sömürgeciliğin tasfiye edilmesi konusunda isteksizdiler. Ama kapitalist dünyanın yeni önderi ABD, politikasını değiştirmemiş; meşruluğunu kaybetmiş sömürge yönetimlerinin daha fazla devamına karşı durmuştur.

Sömürgeciliğin sona erdiği İkinci Dünya Savaşı'nı izleyen yıllarda (biraz da yapay bir biçimde) 100'den fazla bağımsız devlet ortaya çıkmıştır. "ABD sonunda, dünya çapında kendi "Açık Kapı" politikasını uygulayabilmek için Avrupa'nın kapalı ticaret bloklarını ve Japonya'nın bölgesel imparatorluğunu kırma şansına sahip olmuştur." (Wallerstein, 2000:27). ABD'nin dış yatırımları 1914'te sermaye ihraç eden ülke yatırımlarının %6,3'ünü

oluştururken; bu oran 1960'ta %59,1'e çıkmıştır. İngiltere ve Fransa'nın payları 1960'ta sırası ile % 24,5 ve % 4,7 olarak gerçekleşmiştir." Bir diğer ifade ile dünya ticaretinin serbestleşmesi ABD açısından stratejik öneme sahip olmuştur. Ancak, çok yanlı ticarete yönelik önemli bir engel vardı ve bu engel bizzat ABD'nin para birimiyle ilgiliydi. Dünyada önemli bir dolar darlığı vardı ve darlık özellikle Avrupa ülkelerini dünya ticaretine katılmaktan alıkoyuyordu. ABD'nin, Avrupa ve Asya'yı ihraç pazarı olarak görmesine karşın bu bölgeler mali yetersizliklerin pençesindeydi. Bir başka deyişle bu ülkeler, savaş sonrası yeniden insan sürecinde ihtiyaç duydukları Amerikan mallarını alacak döviz birikimine, sahip değildiler. Daha önce belirtildiği gibi uluslararası ticaretin yeniden düzenlenmesine en fazla ABD'nin ihtiyacı vardı. İşte bu noktada savaş sonrası dünyanın vazgeçilmez öğeleri olan uluslararası örgütler, her alanda birbiri ardına kurulmaya başlanmıştır. Buna ek olarak ABD'nin Avrupa ülkelerine yönelik yardım paketleri hayata geçirilmiştir. Uluslararası örgütlerin kurulmasının altında yatan temel amacı Jeffrey E. Garten şöyle özetlemektedir:

" Uluslararası örgütler, iki dünya savaşı arasında görülen türden kopuklukları önlemek için, Birleşik Devletler ve büyük Britanya tarafından tasarlandı. IMF, Dünya Bankası ve GATT gibi kurumlar bu nedenle kurulduklar "(E.Garten, 1994:198).

ABD'nin kapitalist sisteme öncülük etme doğrultusundaki çabaları İkinci Dünya Savaşı'nın son dönemlerine dayanmaktadır. Bu amaçla Bretton Woods kasabasında bir konferans düzenlenmiştir. 1944 yılında yapılan konferansa 44 ülke katılmıştır. Toplantıda alınan kararlar dünya ekonomisine bir döviz kuru rejimi ve yeni mali, ticari kurumlar armağan etmiştir. Anlaşmanın 6. maddesi ile her ülkenin parasının itibari değeri, altın cinsinden ya da altın kalitesi esas alınarak ABD doları üzerinden belirlenecektir. ABD dolarının 1 ons altın= 35 dolar paritesi üzerinden altına bağlanması, ABD'inin savaş sonrası üstlendiği sorumluluklar arasında önemli bir yer tutmuştur. ABD'nin büyük miktara ulaşan altın stokları sistemin güvencesiydi. Federal Rezerve Bank, diğer merkez bankalarına bulunacakları dolar arzı karşılığında altın verme taahhüdünde bulunmuştur. Bu sisteme göre, ulusal paralar dolar etrafında %1'lik bant içerisinde dalgalanabilmekteydi. Anlaşmaya taraf olan devletlerin merkez bankaları, ulusal paralarının değerinin bu bandın dışına çıkmasını önleyici tedbirler alacak, gerekirse müdahalelerde bulunacaklardı.

Bretton Woods Anlaşması ile kurulması kararlaştırılan kurumlar günümüzde küreselleşme sürecini yönlendiren kuruluşlar sıfatı ile varlıklarını sürdürmektedirler. Bu kurumlar IMF, Dünya Bankası ve GATT'tır. Ayrıca bu kurumlara kardeş birçok uluslararası kurum bulunmaktadır. Bu kuruluşlardan küresel ekonomik istikrarı sağlama görevini üstlenen IMF, kuruluşa üye ülke vatandaşlarının ödediği vergilerle kurulmuş bir kamu kuruluşudur. IMF 27 Aralık 1945 tarihinde Birleşmiş Milletlere bağlı bir örgüt olarak kurulmuştur. Üyelerin oy hakkını sermaye paylarıyla orantılı olduğu IMF, yeni bir küresel krizin ortaya çıkmasını önlemek için kurulmuştur.

Bretton Woods kuruluşları olarak adlandırılan kurumlardan bir diğeri Dünya Bankasıdır. Dünya Bankası şu yan kuruluşlardan oluşur: Uluslararası Kalkınma Birliği (İDA) ve Uluslararası Finans Kurumu (IFC), 1988'de faaliyete geçen Çok Taraflı Yatırım ve Garanti Kuruluşu (MIGA).

Dünya Bankası savaş nedeniyle yıkıma uğrayan Avrupa ülkelerinin imarına yönelik çalışmalarda bulunmak ve bu ülkelere kaynak sağlamak için kurulmuştur. Ancak kuruluş 1950'lerin sonuyla birlikte çalışmalarını geliştirmekte olan ve az gelişmiş ülkeler üzerinde yoğunlaştırmıştır. Bretton Woods anlaşmasıyla birlikte, temelleri atılan uluslar arası kuruluşur.

Ekonomik sistemin üçüncü ayağı olan GATT ortaya çıkmıştır. Uluslar arası ticari ilişkileri serbestleştirme ve geliştirme amacına yönelik hazırlanan bu çok taraflı uluslararası anlaşma, 1947 yılında imzalanmıştır. GATT yaptırım gücüne sahip olmamasına karşın, gümrük tarifelerini indirmede azımsanamayacak başarılar göstermiş, komşunu fakirleştir politikalarından arta kalan olumsuz anıları önemli ölçüde silmiştir. Ancak, tarife dışı engellerin kaldırılması, tarım ve hizmetler ticaretinin serbestleştirilmesi konusunda İlerleme sağlayan örgüt, Uruguay Görüşmeleri'nin sonucunda ad değiştirmiştir. Dünya ticaretinin serbestleştirilmesi çabaları 1 Ocak 1995'ten itibaren GATT'ın yerini alan DTÖ tarafından yürütülmekte, ticaret pazarlıklarının yapılacağı bir forum oluşturulmaktadır.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında yeniden yapılanan kapitalist sisteme yönelik değerlendirmelerde bulunurken; Avrupa ülkelerine yönelik Amerikan yardımları üzerinde biraz daha ayrıntılı durmak gerekmektedir. Çünkü Bretton Woods kurumları,

ödemeler dengesi sorunlarını aşma konusunda tam olarak yeterli olmamış, yaşanan dolar darlığını sona erdirmek için acil bir çözüm bulunmuştur. Marshall Yardımları olarak bilinen paketin asıl adı Avrupa Kalkınma Programıdır. ABD'nin Avrupa'nın yeniden kurulmasına yönelik yardımlarının arkasında yatan tek neden daha önce işaret edilen pazar ihtiyacını karşılamak değildir. Yıkıma uğrayan Avrupa'nın Sovyet tehdidi ile yüz yüze olması nedeniyle, bu ülkelerde yaşanabilecek rejim bunalımlarından kaygılanan ABD, Avrupa Ekonomisi'ni canlandırmanın kaçınılmaz olduğunu görmüştü. Doğu Avrupa'yı etki alanı içine alan komünizm, hastalık ve yokluk içindeki Batı Avrupa için bir seçenek haline gelebilir daha da kötüsü bu bölgeyi dünya kapitalizminden koparabilirdi. ABD hem güvenliği hem de ekonomisi açısından stratejik bir bölge olan Avrupa'yı gözden çıkaramamıştır.

Bu koşullar altında Marshall yardımı 1948 yılında dört yıllık bir süre için uygulamaya konmuştur. Hazırlanan ekonomik raporlar doğrultusunda 16 OEEC ülkesi toplam 12 milyar dolarlık kredi kullanmıştır. Kredinin büyük kısmı geri ödemesizdir. Köklü bir sanayileşme geleneğine sahip olan Avrupa ülkeleri, aldıkları krediyi etkin ve verimli biçimde üretim sürecine aktarmışlardır. 1950'lerin sonuna kadar yeniden yapılanmalarını hızla tamamlayan Avrupa ülkeleri, OEEC'yi, ABD ile birlikte 1961 yılında daha kapsamlı bir örgüt haline getirmişlerdir. Bu örgütün adı OECD'dir. Böylece ABD, Marshall yardımıyla amacına büyük ölçüde ulaşmış, Avrupa ülkelerinin ödeme dengesi sorunları ortadan kalkmıştır. Avrupa önemli ve geniş bir pazar olma hüviyetine yeniden bürünmüş; bunun sonucunda Sovyet rejiminin Batı Avrupa'yı etkileme olasılığı on yıl öncesine kıyasla azalmıştır.

Marshall Yardımı yoluyla ekonomilerini hızla yeniden yapılandıran Batı Avrupa ülkeleri, NATO'nun(1949) kurulması ile savunma güvencesine de kavuşmuşlardı. Bundan sonraki yıllar, Avrupa'nın dünya ekonomisindeki eski konumunu yakalama çabasına sahne olmuştur. Batı Avrupa'nın üzerine düşen Amerikan gölgesi, köklü tarihsel ve kültürel birikime sahip yaşlı kıtayı 1950'li yılların ortasından itibaren rahatsız eder olmuştur. Kamuoyu baskısı altında kalan hükümetler, Avrupa'nın ABD'nin arka bahçesi olamayacağına yönelik açıklamalarını arttırmışlardır. Bir diğer deyişle, B. Avrupa, ulaştığı ekonomik düzeyine uygun olarak kendi yolunu çizme ve bir hayli pahalıya ödediği hatalarını tekrar etmemeye yönelik arayışlara girmiştir. Bu arayışlar

1951'de kurulmuş olan Avrupa Kömür Çelik Topluluğu ve 1953 yılında kurulan Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu'nun üzerinde yükselen AET'nin (Avrupa Ekonomik Topluluğu) ortaya çıkışıyla sonuçlanmıştır. 1955'de Roma Anlaşması'nı imzalayan altı kurucu ülke başarılı bir ekonomik bütünleşme sürecinin başlatıcısı olmuşlardır. AET bütünleşme sürecinde gösterdiği başarı sonucu üye sayısını arttırmış, adını önce Avrupa Topluluğu (AT) daha sonra da Avrupa Birliği (AB) olarak değiştirmiştir.

Aslında dünya ekonomisinde yaşanan görülmedik büyüme ve üretim artışı, 1960'lara kadar sosyalist blok ve azgelişmiş ülkeler için de geçerli olmuştur. Bu yıllarda sanayileşme gelişmekte olan ülkelerde ilkel formlarıyla da olsa yayılma eğiliminde olmuştur. Gerçekten de 1950'ler sosyalist ülkelerin büyüme hızının gelişmiş kapitalist ülkeleri aştığı bir dönemdir. Sosyalizmin kapitalizm karşısında geriye düşmeye başlaması, 1960'ların ortalarına ait bir gelişmedir.

Kapitalist blok ülkelerinde gerçekleşen yüksek büyüme oranları kendini en çok Batı Avrupa ve Japonya'da göstermiştir. Asil büyük atılımını 20. yüzyılın ilk yarısında yapan ABD, diğer gelişmiş ülkelere kıyasla daha düşük büyümeye oranları tutturmuş ve görece bir durgunluk içine girmiştir. ABD'nin özel durumunu bir kenara bırakılırsa dünya ekonomisi patlamayı andıran bir hızla büyümüştür. "Dünya çapında mamul mal çıktısı, 1950'ler ile 1970'ler arasında dört kat ve daha da önemlisi dünya çapında yapılan imal edilmiş ürün ticareti on kat artmıştır" (Hobsbawm, 1996:303). Bu yıllarda emekten bilimsel ölçüde yararlanılmaya başlanmış, artan çalışma temposu emeğin üretkenliğini istikrarlı biçimde arttırmıştır.

1950 ve 1960'larda yaşanan gelişmeler bunlarla sınırlı değildir. Yoksul ülkelerin besin maddelerinde elde ettiği Üretim artışları sonucu kitlesel açlıklar büyük ölçüde azalma göstermiştir. Öte yandan, gelişmiş Ülkeler de ihtiyaçlarının çok üzerinde besin maddesi üretmişlerdir. Altın çağ olarak adlandırılan 1945–1970 döneminde birçok hastalık tamamen kontrol altına alınmış, ortalama yaşam süresinin yükselmesine bağlı olarak dünya nüfusu birkaç kat artmıştır.

1945 yılından Birinci Petrol Krizi'ne kadar geçen yıllara ilişkin üzerinde durulması gereken gelişmelerden bir diğeri, batı Ülkelerinde refah devleti anlayışının egemen olmasıdır.

“Refah devleti, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra sanayileşmiş ve gelişmiş ülkelerde çalışan kesimler, iş dünyası ve devlet arasında varılan bir uzlaşmaya bağlı olarak ortaya çıkmıştır “(Şaylan, 1995:60). Refah devleti yaklaşımı, 1930’larda Bertil Ohlin ve Gunnar Myrdal gibi İskandinav kuramcılar tarafından gündeme getirilmiştir. Ancak refah devletine anlam veren ekonomik yaklaşımların asıl temeli, liberal paradigmayı sarsan John Maynard Keynes tarafından atılmıştır. Keynes’in etkin talep yaklaşımı devletin ekonomiye bilinçli ve düzenli müdahalesini gerektirmektedir. Devlet temel sanayi ve altyapı alanlarında yatırımcı rol üstlenerek özel sektöre kaynak aktarır, onun isleyişini kolaylaştırır.

Olumlu gelişmelerin etkisiyle artan hayat standardı, kriz olasılığını gündemden düşürmüş ve kapitalistler arası savaş ihtimalini azaltmıştır. 1914’te ortaya çıkan birikim rejimi Fordizm, Keynesçiliğe sıkıca bağlanmıştır (Harvey, 1999:152).

Ancak yaşanan bolluk dönemi yeni bir şokla kesintiye uğrayacak, çalışanlarla işverenler arasındaki tarihsel uzlaşmanın sona ermesiyle, refah devleti derin bir sarsıntı yaşayacaktır.

1.1.3. Üçüncü küreselleşme dalgası (Soğuk savaş sonrası YDD ve küreselleşmenin tartışıldığı dönem)

Reel sosyalizmin çöküşü, 1980’lerin başından itibaren gündemde olan ticari ve finansal liberalizasyon önerilerinin daha gür biçimde dile getirilmesine yol açmıştır. Birinci bölümde üzerinde durulduğu gibi Soğuk Savaş’ın sona ermesi birçok kişinin gözündeki liberal ideolojinin tartışmasız zaferi anlamına gelmiştir. Ancak zafer sarhoşluğu ile yapılan değerlendirmeler bir süre sonra yerini ayağı yere daha sağlam basan çözümlere bırakmıştır. ABD’nin bir ölçüde ekonomik, daha ağırlıklı olarak askeri önderliğinde oluşturulan uluslararası kapitalist sistemin, iki kutuplu dünya düzeninin yıkılışının getirdiği konjektüre uyum sağlaması gerekiyordu. Doğu Blok’unun ortadan kalkması Rusya ve Doğu Avrupa gibi pazarların kapitalist ilişkilere açılmasını beraberinde getirmiş, bu bölgeler büyük bir hızla liberalizasyon sürecine girmişlerdir. Uluslararası kapitalist sistemin parlak zaferi sanıldığı kadar uzun sürmemiştir. Soğuk Savaş yıllarında iç çelişkilerini askıya alan ya da sistemin bütünlüğünü tehdit etmeyecek sınırlar ölçüsünde birbirleriyle mücadele etmekle yetinen gelişmiş ülkeler arasındaki çıkar birliği sarsılmaya başlamıştır. Batı ve Doğu Almanya birleşmiş, Avrupa’da

gümrük duvarları kalkmıştır. Avrupa Birliği giderek daha ideal bir ekonomik birlik haline gelmiştir. Tarihin sonunun geldiğine yönelik hamasi tez ve söylevler, kapitalist dünyanın durgunluktan çıkamadığı gerçeğini gizleyememektedir. Durgunluğun daha da keskinleştirdiği iç çelişkiler, ekonomik bloklaşma olgusunu gündeme getirmiştir. ABD, AB'ye karşı Kanada ve Meksika'nın üyesi olduğu NAFTA'nın, (Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması) kuruluşuna öncülük etmiştir. "ABD ve AB arasındaki gerginlik, ticaret anlaşmazlıkları ve GATT- Uruguay Round'u sırasında iyice belirginleşmiştir çıkmıştır" (Yıldızoğlu, 1996:48).

Bu gelişmelerden tedirgin olan Japonya kendi etkinlik alanında APEC'in (Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği Forumu) kuruluşuna önderlik etmiştir. Ancak APEC'e ABD, Kanada ve Meksika da üye olmuşlardır. 10 yıl içerisinde dünyanın en büyük ekonomisi olma sıfatını kazanacak Çin'in, ABD'nin ve Japonya'nın üye olduğu 2 milyar kişilik bir pazara açılma projesi, güç mücadelesinin keskinleşeceğine bir işarettir. Kendisini bölgenin dolayısıyla APEC'in lideri gören Japonya ile ABD arasında diplomatik nezakete uygun olmayan tartışmalar yaşanmaya başlamıştır. "1998'de Malezya'da yapılan APEC toplantısında, ABD bölgede ticaretin daha çok serbestleştirilmesi doğrultusunda baskı yaparken, bölge ülkelerinin desteğini alan Japonya bu tür politikaların zorlamayla değil, ülkelerin özgür iradesiyle yaşama geçirilebileceği işlemiştir" (Aydoğan, 1999:567). Ayrıca bölgede ABD'nin üye olmadığı bir kuruluş ASEAN (Güney Asya Ülkeleri Birliği) adıyla faaliyetlerini yürütmektedir. Aslında tüm bu anlatılanlar daha önceki bölümlerde üzerinde durulan dünya ekonomisinin üçlü yapısını daha somut bir biçimde ortaya koymaktadır. Genel hatları çizilen ekonomik-politik coğrafya çerçevesinde, 1990'larda tartışma gündemine yerleşen küreselleşmenin belirgin özellikleri ve sonuçlarına yönelik şu başlıklar ortaya konabilir: Dünya ekonomisinde mali sermayenin hareketliliği ve ağırlığı 1980'lerin de ötesine geçmiştir. Teknolojik gelişmeler zaman ve mekan kavramlarında değişikliğe yol açmıştır.

- Çokuluslu/uluslararası şirketler egemen ekonomik aktörler olma yolundadır.
- Özellikle gelişmekte olan Ülkelere ait ulusal devletler, Küreselleşme ve yerelleşme baskısı altında bulunmaktadır.

- Uluslararası ekonomik istikrar, amaç ve işlevleri farklılaşan uluslararası kuruluşlar tarafından sağlanmaya çalışılmaktadır.
- Gelişmemiş ülkelerde yaşayan insanlar, dünya nüfusunun büyük bir çoğunluğunu oluşturmakta ve bu kızgın çoğunluğun yaşadığı büyük sorunlar dünyanın geleceğine yönelik belirsizliği arttırmaktadır.

Teknolojik değişme ve dönüşüm, üretim yapısı ile şirket örgütlenmelerini değişime zorlamaktadır. Fordizmin yaygın, standardizasyona dayalı üretim mantığı yerini niteliğe önem veren, alt piyasalara bölünebilir bir birikim rejimine bırakmıştır. Geliştirilen yeni teknikler üretime eskisine kıyasla daha çabuk aktarılıyorlar. Ancak, piyasaya daha çabuk ve daha fazla alternatifle sunulan ürünlerin yaşam süresi de kısa olmaktadır. Esnek üretim talebi, işçi-işveren ilişkilerini de etkilemekte emek piyasalarını hızla dönüştürmektedir. Kadın ve çocuk işgücü kullanımının artması Üçüncü Sanayi Devrimi ile Birinci Sanayi Devrimi'nin birbirine ortak belki de tek yönüdür.

Türev piyasalarında ve üretim yapısında gerçekleşen değişiklikler ve bu değişikliklerin olası etkileri üzerinde durduktan sonra, 1990'lı yıllarda yaşanan temel ekonomik gelişmelere değinmekte yarar görülmektedir.

1989 yılında başlayan durgunluğun dünya ekonomisi üzerindeki etkileri 1994 ortadan kalkmaya başlamıştır. Merkez ülkelerin durgunluktan çıkması, çevre ülkelere olan sermaye ihracını nispi olarak azaltmıştır. Gelişmekte olan ülke borsalarını izleyen IFC endeksi 1994'te % 12,5 gerilemiştir. Bu ülkelere yönelik portföy yatırımları 1993'ta 62 milyar dolarken, bu yatırımlar 1994'te 40 milyar dolara düşmüştür. ABD'de ortaya çıkan büyümenin yarattığı enflasyonist eğilimler, ABD' Merkez Bankası'nın (FED) faiz artırımına gitmesine yol açmıştır. Uluslararası piyasalar faiz artışına olumsuz tepki vermişler ve bu gelişme tahvil piyasasının sarsılmasına neden olmuştur. Spekülasyona sokulan tahviller başlı başına bir enflasyonist etki yaratmışlardır. Ekonomik toparlanmanın reel sektörden neredeyse tamamen kopuk bir düzlemde gerçekleşmesi, işsizlik gibi temel sorunları ortadan kaldıramamıştır. Bir diğer ifade ile karlar yükselmiş ama istihdam artışı buna uyum sağlayamamıştır. Kapitalizm artan kar oranlarının büyümeye yol açmadığı, kar'ın finansal piyasalara aktarıldığı bir üretim düzeni haline dönüşmektedir. Spekülasyon finansal serbestleşmenin temel unsuru haline gelmektedir.

Uluslararası Denkleştirmeler Bankası (BIS), 1999 yılında yayınladığı bültende günlük uluslararası döviz alışverişinin 1500 milyar dolara çıktığına yer vermiştir. Ortaya çıkan yeni mali enstrümanlar, kendilerine dayanak teşkil eden reel aktiflerden aralarında hiçbir ilişki ve benzerlik kalmayacak ölçüde farklılaşmaktadır. “Uluslararası sermaye hareketlerindeki büyüme, yüksek reel faiz oranları, küresel bir rantıye sınıfı yaratmıştır. Bazı gelişmekte olan ülkelerde rant gelirinin milli gelire oranı %15'i bulmaktadır” (Akyüz, 2001:20). Servetin belli ellerde toplanması ve devletin borç servisi, yoksullardan zenginlere kaynak aktarımı anlamına gelmektedir. Bu gelişme gelir dağılımını enflasyondan bile daha olumsuz etkilemektedir.

1994 yılı mali sermayenin baskın olduğu uluslararası ekonomideki istikrarsızlığı açıkça ortaya koymuştur. Neoliberalizmin küreselleşmesi ilk olarak Meksika'da çökmüştür. Sıcak para girişlerine bağımlı Meksika'da bono piyasalarındaki çöküşe pesonun %40 oranındaki değer kaybı eklenmiştir. “Meksika, IMF ve Dünya Bankası'nın dünyaya model olarak gösterdiği bir örnek olmaktan hızla çıkmıştır. Ödemeler dengesi açığı, ülke GSMH' sinin yüzde7' sine ulaşmıştır” (Went, 2001:151). Meksika, ABD Başkanı Bill Clinton'ın öncülük ettiği uluslararası yardım paketi ile sermaye ithal etme imkanı bularak yeni bir moratoryum ilanından kurtulmuştur. ABD, Meksika'nın petrol gelirlerinin güvence olarak gösterildiği bu yardım paketi ile tüm NAFTA bölgesini doğrudan etkileyebilecek bir sistem krizinin önüne geçmiştir. İzleyen yıllarda Brezilya, Arjantin, Rusya, G. Doğu Asya ve Türkiye, Meksika'ya benzer ekonomik bunalımlar yaşamışlardır. 1990'ların ortalarında yaşanan ekonomik kımıldanmaya karşın, bu yıllar dünyanın geneli açısından 1980'leri bile aratmaktadır. Dünya ekonomisinin 1990–1997 yılları arasındaki büyüme oranı, 1980'lerdeki % 3,2' lik performansın altında kalarak % 2,4 olarak gerçekleşmiştir. Büyüme oranındaki bu genel düşüş gelişmiş ekonomilerden kaynaklanmaktadır. Yüksek gelir grubundaki ülkeler bu dönemde yalnızca ortalama %2,2 oranında büyüebilmişlerdir. Küreselleşme sürecinin üzerinde durulması gerekli bir diğer konu çok uluslu şirketlerin ülke ekonomilerinin kaderini belirleyebilecek bir güce ulaşmasıdır. Modern anlamda ilk örneklerini 17. yüzyılda gördüğümüz çokuluslu şirketlerin böylesine güçlenmesi artan uluslararası ticaretle doğrudan ilgilidir. 19.yüzyılın sonunda ortaya çıkan ünlü sanayi devleri 1. Dünya Savaşı ile birlikte daha da güçlenmişlerdir. Çokuluslu şirketlerin güçlenmesinin ardındaki sebep, bu şirketlerin savaş boyunca en sık ihtiyaç duyulan lastik, petrol, uçak, nikel gibi ürünleri

üretmeleridir. Savaş yıllarında artan doğrudan yatırımlar, 1930–1945 kapanma döneminde neredeyse durma noktasına gelmiştir. Uluslararası ticaretin üçte biri çokuluslu şirketlerin kendi içinde yapılıyor olsa da; bu durum uluslararası ticaretin kat ettiği mesafeyi gölgeleyememektedir. Günümüz dünya ekonomisi ve siyaseti üzerindeki etkileri açık olan bu şirketlerin isimlendirilmesi konusunda farklı öneriler bulunmaktadır. Literatürde en sık rastlanan iki kavram çokuluslu şirket ve ulus ötesi şirkettir. Birçok iktisatçı bu iki kavramı birbirini yerine kullanmada sakınca görmemektedir. Ancak ulus ötesi şirkete çokuluslu şirketten farklı bir anlam ve misyon yükleyenler de bulunmaktadır.

Çokuluslu şirketi üretim, dağıtım ve pazarlama süreçlerini uluslar arası ölçüğe yaygınlaştırmış şirketler olarak tanımlanabilir. Ancak bu noktada Metin Aydoğan'ın çokuluslu şirket kavramına yönelik bir itirazı ile karşılaşılmaktadır. Aydoğan'a göre:

“ çokuluslu şirket kavramı çoğu zaman gerçeği yansıtmamakta, şirket mülkiyetinin birden çok ulusa ait olduğu izlenimi yaratmaktadır. Ancak bu izlenim yanıltıcıdır. Şirketler her ne kadar hisse senetlerini küresel pazara ihraç etseler de yönetim ve denetimle ilgili söz hakkı bir ulusun tekelinde kalmaktadır. Bu nedenle uluslararası şirket kavramı, sermayenin dolaşımı üretimin küreselleşmesi ile işgücü ve hammaddenin uluslararası kullanımı daha iyi ifade etmektedir” (Aydoğan, 1999:691).

Metin Aydogan'da görülen bu hassasiyet, P. Hirst ve G. Thompson'da farklı bir boyutuyla ortaya çıkmaktadır. P. Hirst ve G. Thompson, dünya ekonomisine yönelik analizlerde kullanılmak üzere ulus ötesi-çokuluslu şirket kavram ikilisini önermektedirler. Yazarların görüşüne göre ulus ötesi şirket, gerçekten küreselleşmiş, ideal tip bir ekonomide ortaya çıkabilecek ekonomik birimlerdir. Görüşlerinden yararlanan yazarlar küresel ekonominin gerçek değil, ideal tip ekonomi olduğu görüşündedirler ve ulus ötesi şirketi şu şekilde tanımlamaktadırlar:

“Ulus ötesi şirket, uluslararasılaşmış bir yönetimi olan, dünyada en güvenli ya da en yüksek kazancın olduğu yerlere yerleşmeyi veya taşınmayı en azından potansiyel olarak uman, özel bir ulusal kimliği olmayan, gerçekten serbest olan sermayedir” (Hirst ve Thompson, 2000:37).

Bir diğer deyişle, ulus ötesi şirketler ulusal devlet politikaları tarafından yönlendirilemez. Oysa çokuluslu şirketler dünya ölçüğünde üretimi örgütleyip faaliyet yürütseler de öncelikli sayılan bir ulusal alana dayanırlar.

Küreselleşmenin geri döndürülemez bir süreç olarak takdim edilmesine karşın, çokuluslu şirketler hala ekonomik merkezlerine ve anavatanlarına bağımlıdırlar, ulus ötesi şirket durumuna gelmemişlerdir. Uluslararası iş dünyası günümüzde önemli ölçüde ulusa yerleşiktir ve ulusal hükümetlerin politikalarından etkilenir. Bugün Mercedes dendiğinde Almanya'nın, Toyota dendiğinde Japonya'nın, HSBS Bank dendiğinde İngiltere'nin akla gelmesi bu şirketlerin ülkelerinin adıyla, ulusal kimliğiyle özdeşleşmiş olduklarının güzel bir kanıtıdır. Bu konuyla ilgili bir başka örnek İsviçre'den verilebilir. İsviçreli çikolata ve kahve firması Jacop Suchard'in Philip Morris tarafından satın alınmasını Bild gazetesinin de "İsviçre'nin bir parçasını yitirdik" olarak yansıtmıştır.

“Anavatanlarıyla bağlarını koparmayan çokuluslu şirketler, katma değerlerinin %70-75'ini anavatanlarında üretmektedirler. ABD çokuluslu şirketlerinin toplam varlıklarının %78'i, toplam istihdam ve satışlarının %70'i ülke içinde bulunmaktadır”(Hirst ve Thompson, 2000:125-126). Ancak burada gözden kaçırılmaması gereken nokta, nasıl adlandırılırsa adlandırılınsınlar; bu şirketler tarafından gerçekleştirilen doğrudan yabancı yatırımlarla (DYY), portföy yatırımlarının ciddi bir artış göstermesidir. Ancak DYY çekme konusunda gelişmekte olan ülkeler tüm serbestleştirme ve rekabette öne çıkma politikalarına karşın başarılı olamamışlardır. DYY'ler üçlü bloklaşma teziyle tutarlı olarak bölge ağırlıklı bir dağılım göstermektedir. Toplam yabancı sermaye stokunun %75'i, akımlarının ise %60'ı triad içerisinde. “1995 yılında gelişmekte olan ülkelere giden %40'lik yabancı sermaye payının %77' si 10 ülkeye dağılmıştır. (Asya Kaplanları ve bazı Latin Amerika ülkeleri)” (Tonak, 1997:33). 143 bölge ve ülkenin yaklaşık 75'inde yapısal uyum programı politikalarıyla gerçekleştirilen liberalizasyondan olumlu biçimde yararlanabilen ülke sayısı iki elin parmağını geçmemektedir. Gelişmiş ülkelerin Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) çerçevesinde yapılan konferanslara ve bu konferanslarda alınan prensip kararlarına çoğu kez katılmamaları DYY'lerin ne amaçla kullanıldığını açıkça ortaya koymaktadır. Olası devalüasyonlardan bile büyük kazanç sağlamakta hatta bu tür operasyonları teşvik etmektedirler.

Bölüme son verirken küreselleşme yıllarına ilişkin birkaç çarpıcı örnek verelim. Yeryüzünde 80 ülkenin kişi başına düşen geliri 15 yıl öncesinden daha kötü durumdadır. Dünya GSMH'nin %25'i 200 büyük şirket tarafından kontrol edilmektedir. En büyük 4 çokuluslu şirket, tüm Afrika kıtasının gelirinden daha fazla üretim

yapmaktadır. Teknoloji ve bilişim çağının yaşadığı ifade edilen 21. yüzyılda 2 milyar dünyalı bir kere olsun telefon kullanmamıştır. Adalet, güven, insanlığın ortak mutluluğu gibi söylemlerle bezenmiş YDD'de yoksul bir dünyalının ünlü İngiliz futbolcusu Beckham'ın bir günde kazandığı parayı kazanabilmek için 109 yıl çalışması gerekmektedir.

1.2. Küreselleşme ile ilgili görüşler

Küreselleşme ile ilgili görüşler birçok yazar tarafından farklı başlıklar halinde ayrılışlar da bunları incelediğimizde temelde üç başlık halinde ayırım yapıldığını görüyoruz. Şimdi bu üç küreselleşme ile ilgili görüşleri inceleyelim.

1.2.1. Küreselleşmeyi savunan görüşler

Küreselleşmeyi savunan yazarlar ilk önce finansal piyasalardaki gelişmeleri inceleyerek küreselleşme ile ilgili görüşlerini belirtmişlerdir. Bu bağlamda dünya da 1970'lerde başlayan uluslararası finans sisteminin liberasyonuna yönelik uygulamalar, 1980'lere gelindiğinde merkez bankalarının kontrol edemeyeceği boyutlarda bir dolar birikimine yol açmıştır. Spekülasyona son derece elverişli bu fonlar; sıcak para, spekülatif balon gibi kavramları iktisat literatürüne armağan etmiştir. Euro-dolar piyasası adı verilen ve ABD denetimi dışında kalan dolar miktarı, 1970'lerin ikinci yarısında 500 milyar doların üzerine çıkmıştır. Aynı döneme rastlayan Üçüncü Sanayi Devrimi, yalnızca bilişim sektöründeki büyük gelişmeyi temsil etmekle kalmamış, finansal sisteme de önemli bir ivme kazandırmıştır. Ayrıca artan çevre kirliliği, medyanın etkisiyle insan haklarına olan duyarlılığın artması gibi gelişmeler yeni arayışlara sebep olmuştur. Sorunları küresel ölçekte ele alan bir bilincin gerekliliği üzerinde duran görüş ve eylemler bu arayışların sonucudur.

Tüm bu gelişmelere Soğuk Savaş'ın sona erışı de eklenince, neoliberal düşünürler arasında kapitalizmin nihai bir zafer kazandığına yönelik görüşler ağırlık kazanmıştır. Reel sosyalizmin çöküşünün yanısıra, New Deal dönemi (1933–1973) olarak adlandırılan refah devleti uygulamalarına yönelik 1970'lerde başlayan eleştirilerin en üst düzeye çıkması da aynı yıllara rastlamıştır. Bu dönemin en belirgin gelişmelerinden biri, daha önce de değinildiği üzere YDD, küreselleşme gibi kavramların artan yoğunlukta kullanılmaya başlanmasıdır. Refah devletinin temellerine yönelen eleştiriler ve liberal

demokrasiyi kutsayan yaklaşımlar, 1990'ların başındaki yoğunluğunu kısmen yitirmiş olsa da varlığını devam ettirmektedir. Tüm bu anlatılardan liberal ekonomik ve sosyal düzeni savunmanın, küreselleşme yandaşı sayılmada önemli bir ölçüt olduğu sonucu çıkarılabilir.

Küreselleşme yandaşları kendi içlerinde homojen bir bütün oluşturmamaktadırlar. Tezlerini ulusal devletin sonunun geldiği noktasına kadar ileri götürenler olduğu gibi; küreselleşmenin genel olarak olumlu bir süreç olduğunu belirtirken, kimi aksaklıklara da değinen görüşler bulunmaktadır. Homojen bir yapı oluşturmamalarına karşın küreselleşme yandaşlarının üzerinde uzlaştıkları noktaları aşağıdaki biçimde bir araya getirmek mümkündür:

- Teknolojik ilerleme ile birlikte mesafelerin ve sınırların ortadan kalkması; ekonomik, kültürel bütünleşmenin hızlanması
- Kapitalist sistemin alternatifsizliği
- Piyasa mekanizmasına olan sarsılmaz güven
- Ulusal devletin azalan önemi

Bu genel gruplandırmanın ardından yandaş görüşleri savunan başlıca düşünce insanların küreselleşmeye yaklaşımları üzerinde durabiliriz.

Küreselleşmenin savunucularından olan K. Ohmae, esas olarak ulusal devletlerin kendi sınırlarındaki ekonomik etkinlikleri denetleyemedikleri üzerinde durmaktadır. Ulusal devletler bugünkü halleriyle küresel ekonominin yerel parçalan durumundadırlar. Ohmae'nin klasik liberal doktrinin etkisi altında oluşan düşüncelerine göre ulusal devletlerin etkinlik alanı, uluslararası sermayenin verimliliğini arttırıp maliyetlerini azaltacak düzenlemeleri yapmak ve alt yapıyı oluşturmakla sınırlıdır. Ohmae'e göre:

“En önemli ekonomik aktör küresel piyasa güçleridir. Politikacılar bütün etkinliklerini yitirmişlerdir. Küresel ekonomi kamu otoritelerinden bağımsız, piyasa rekabeti ilkelerine göre işler. Ulusal devletlerin güç kaybettiği ortamda bölgesel devletler egemen form haline gelme yolundadır” (Ohmae, 1993:78-87).

Küreselleşme tezini belki de en iyi özetleyen ifade Daniel Bell'e aittir. Daniel Bell' in ulusun artık büyük problemleri çözemeyecek kadar küçük, ama küçük problemleri

çözemeyecek kadar da büyük bir birim olduğuna yönelik temel yaklaşımı, sıkça başvurulan bir söylem haline gelmiştir”.

Küreselleşmenin kötü bir kavram olduğunu düşünmekle beraber kimsenin onu yok sayamayacağını belirten Anthony Giddens'in görüşleri K. Ohmae kadar radikal değildir. A. Giddens ulusal devletlerin yeniden biçimlendiklerine ve egemenlik alanlarının daralmasına karşın varlıklarını sürdüreceklerine inanmaktadır. A. Giddens bu tesbiti yapmakla beraber kendisini şüphecilere değil, radikaller adını verdiği küreselleşme yandaşlarına yakın bulduğunu açıkça ifade etmektedir. Radikaller küreselleşmenin gerçeklikten öteye geçip etkisini her yerde gösterdiğini düşünmektedirler. Anthony Giddens:

” küreselleşmenin çok boyutlu olduğu ve ekonominin yanısıra siyasal, teknolojik, kültürel yanlarıyla da değerlendirilmesi gerektiği görüşündedir. Ancak en önemli farklılık finansal sermayenin hareketliliğinde görülmektedir. Elektronik paraya dayanan bugünkü ekonomik sisteme benzer bir yapıya daha önce hiçbir dönemde rastlanmamıştır”(Giddens, 2000:23).

Anthony Giddens:

” küreselleşmenin toplumların geleneksel değerlerini etkilediğini ve bu durumun iletişim devriminin doğal sonucu olduğunu belirtmektedir. Geleneksel aile yapısı kadınların eşitlik talepleriyle dönüşüme uğramaktadır. Bu, günlük yaşamda hakikatten küresel çaplı bir devrimdir ve sonuçları, dünyanın her bölgesinde, iş yaşamından politikaya kadar tüm alanlarda hissedilecektir”(Giddens, 2000:20-25).

A. Giddens küreselleşmenin olumsuz etkileri olduğuna ve Amerikanlaşan bir dünya izlenimi yarattığına da işaret etmektedir. İstatistikler korkutucudur ve dünya nüfusunun en yoksul yüzde 20'sinin küresel gelirden aldığı pay yüzde 1,4' e kadar düşmüştür(Giddens, 2000:27). Ancak A. Giddens'a göre; “tüm bu gerçekler küreselleşmeyi tamamen mahkûm edip ona karşı çıkmak gerektiği anlamına gelmemektedir. Ekonomik korumacılığa başvurmak, zengin ve yoksul ülkeleri olumsuz etkileyecektir”(Giddens, 2000:28). A. Giddens'in fazla iyimser nitelikteki görüşüne göre küreselleşme, beraberinde getirdiği merkezsizleşme ile belli ülke gruplarının ve büyük kuruluşların etkisinin azalmasına katkıda bulunacaktır. Gelişmiş ülkeler de batılı olmayan değerlerce etkilenmektedir ve bu duruma ters yönlü sömürgeleştirme denilmektedir. Yazarın ters yönlü sömürgeleştirmeye verdiği örnekler arasında en ilgi çekici olanı Brezilya televizyon programlarının Portekiz'e satılmasıdır.

Küreselleşme yandaşlarının tezlerini savunmada en sık başvurdukları argümanlardan birinin ulusal devletin azalan rolüne yapılan göndermeler olduğu açıkça ortadadır. Görüşleri bu kapsamda değerlendirilebilecek olan Christopher Newman, küreselleşmeyi toprağa dayalı ulusal devletin krizi olarak görmektedir. Ulusal devletin küresel iletişim tekniklerinin gelişmesi yoluyla yetki alanı daralmakta ve şekli değişmektedir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra oluşturulan uluslararası kurumlar bu noktada büyük önem taşımaktadır. Newman'a göre: “ batıdaki birçok ulusal devletin bu tür örgütlerle yoğun şekilde ilişkiye girmesi sonucu, yerel ve küresel politika üretme mekanizmaları arasında çok az fark kalmıştır”(Newman, 2001:83).

The Economist'in küreselleşme dosyasında da küreselleşmenin olumlu yanlarının olumsuz yanlarına kıyasla daha baskın olduğuna yönelik görüşler ileri sürülmektedir.

The Economist'in raporu, daha sonra üzerinde durulacak olan karşıt tezlerin; dünyayı büyük şirketlerin yönettiği ve hükümetlerin bu şirketlere teslim olduğu yolundaki iddialarına karşı çıkmaktadır. “Büyük şirketlerin ellerinden gelse dünyayı yönetmek isteyeceklerini inkar etmeyen The Economist, şirketleri bunu yapmaktan alıkoyan gücün devletler değil, piyasa olduğu üzerinde durmaktadır”(The Economist, 2001:118). Ayrıca büyük bir şirketin üretimini emeğin ucuz olduğu bölgelere kaydırması ve onu diğerlerinin izlemesi işgücü talebini olumlu etkileyecek, rekabet ortamında düşen fiyatlar tüketici rantını arttıracaktır. Böylelikle küreselleşme karşıtlarının emeğin haksız kullanıldığı ve emeğe düşük ücret ödendiği doğrultusundaki eleştirileri haksız çıkmış olacak, serbest ticaret yoksul ve zengin ülkelerin her ikisinin de yaşam kalitesinin artmasına yardımcı olacaktır. Hatta fakir ülkelerdeki işçiler kaybedecek az şeye ve kazanacak daha fazlasına sahip olduklarından zengin ülkelerdeki işçilere nazaran daha fazla yarar sağlama ihtimaline sahip olduğunu söylüyor raporda(The Economist, 2001:125).

Raporunda serbest ticaretin gelişmekte olan ülkeleri olumlu etkilediği görüşüne yer veren The Economist, bu konuyla ilgili olarak Güney Kore'yi örnek göstermektedir.

Güney Kore'nin ulusal kalkınma stratejisi ile bağımlılık kuramına uygun bir kalkınma yolu izlediği doğrultusundaki görüşler, bu ülkenin liberal politikalar yoluyla kalkındığını iddia eden görüşlerden daha tutarlıdır. Çünkü Güney Kore, Tayvan ile birlikte doğrudan yabancı yatırımlara önemli denetimler getirmiştir. Anılan ülkeler

yabancı yatırımlara yalnızca milli sermaye yatırımı yapılmayan sektörlerde izin vermişler ya da bu yatırımcıları kendilerine ortaklık vermeye zorlamışlardır.

E.Stiglitz'e göre:

“Devletin ekonomik örgütlenme yeteneği, eğitime verdiği önem ve milli burjuvazinin güçlülüğü, G. Kore ve Tayvan'ın kalkınma sürecinde anahtar rol oynamıştır. Bu ülkeler ihracatlarını arttırırken küreselleşmeden yararlanmışlar ancak, sıra korumacılığı kaldırmaya geldiğinde özenli davranmışlardır. Korumacı engeller çalışanlara yeni işler yaratılması ilkesi gözetilerek kaldırılmıştır”(E. Stiglitz, 2002:81).

Güney Kore'nin kendine özgü durumuyla ilgili görüşleri bırakıp The Economist'in raporuna geri dönecek olursak; raporun tüm küreselleşme yandaşı tezlerde görülen şu özelliği ile karşılaşmaktadır: Piyasaya karşı sonsuz güven. Küreselleşme yandaşları piyasanın kaynakların etkin kullanımından öte erdemleri olduğuna inanmaktadırlar. The Economist'e göre: sınırların kalktığı bir dünyada insan hakları ve demokrasi teminat altında olacaktır. Rapor şöyle demektedir:

“açık sınırların olduğu bir yerde baskı uygulamak daha zordur: insanlar tasarruflarını da beraberlerinde alarak başka yerlere gidebilirler. Böyle durumlarda küresel pazarlar, insan haklarının tecellisi için uygun zemini sağlarlar”(The Economist, 2001:133).

İnsan hakları ve demokrasinin yerleşmesini, güvenliği yalnızca ekonomik faktörlere bağlı olarak açıklamaya çalışan bu yaklaşımın eleştirisi, çalışmanın amacını aşan bir boyuta sahiptir.

The Economist'in ilgiye değer bir diğer yaklaşımı çokuluslu şirketlerin gelişmekte olan ülkelerde yaptıkları yatırımların yoksulluğu azalttığı yönündeki ifadelerdir. Çokuluslu şirketlerin kâr maksimizasyonu amacıyla mümkün olduğunca ucuz emek arayışında olacaklarını kabul eden rapor, bu şirketlerin cesaretinin kırılmaması gereğini vurgulamaktadır. Eğer çokuluslu şirketler bu ülkelere çekilirse veya çalışmaları engellenirse bundan en fazla işçiler etkilenecektir. Bir diğer deyişle, küreselleşme karşıtlarının sömürüldüğünü iddia ettikleri işçiler, yeni işlerin kendilerini daha iyi yaşattıkları inancındadır. “Gelişmekte olan ülke işçilerine gelişmiş ülke işçilerinden daha az ücret ödenmesi de son derece doğaldır; çünkü bu işçiler daha eğitimsizdirler ve verimleri düşük olduğunu savunuyor raporda”(The Economist, 2001:130).

Bu konuyla ilgili Metin Toprak' ında görüşlerini yer vermek gerekir. Metin Toprak' a göre:

“Küreselleşmenin serbest piyasa ekonomisi ve demokrasinin uzantısı olarak gören yaklaşıma göre küreselleşmeye karşı çıkmak serbest piyasa ve demokrasiye karşı çıkmak anlamına gelir. Küreselleşme, karşıtlarının iddia ettiğinin tersine yoksulları olumsuz etkilemez ve geliştirmekte olan ülkelerin yoksulluktan kurtulmalarının yolu kapitalist sisteme entegre olmaktan geçer. Küreselleşmeyi ulusların egemenliğine son verdiği, güçsüzleri ezerek yoksulluğu arttırdığı gibi tezlerle eleştirenler, farkında olmadan geçmişin faşist ve sosyalist ülkelerdeki uygulamaları çağrıştırmaktadırlar. Oysa dünyanın bugün yakındığı konu piyasanın görünmez eli değil, başarısız devletçi politikaların ölü elidir”(Toprak, 2001:9–10).

Küreselleşme yandaşları ve karşıtları arasındaki en şiddetli tartışmalar yoksulluk ve gelir dağılımı ile ilgili konularda yaşanmaktadır. Küreselleşme karşıtları dünyanın görülmedik ölçüde eşitsizliğe sahne olduğu iddiasını sıkça gündeme getirerek artan yoksulluk olgusuna vurgu yapmaktadırlar. Küreselci yaklaşımlar ise bu görüşlerin gerçeği yansıtmadığını ifade ederler. David Dollar ve Aart Kraay'ın makalesi de bu çerçevede ele alınabilir. Dollar ve Kraay'a göre:

“1980'lerde başlayan süreç ekonomik eşitliği arttırmış ve yoksulluğu azaltmıştır. Küreselleşmeye uyum sağlamaya çalışan ülkelerin yıllık ortalama büyüme oranları 1960'larda %1 iken, bu oran 1980'lerde %4'e, 1990'larda %5'e ulaşmıştır. Küreselleşmenin dışında kalan ülkelerin büyüme ortalamaları 1980 ve 1990'larda ancak %1 olarak gerçekleşmiştir”(Dollar ve Kraay, 2002:69).

Dollar ve Kraay aynı makalelerinde bir dışa açılma ve büyüme mucizesi olarak gördükleri ülkelerde eşitsizliğin arttığını gizlememektedirler. Ancak artan eşitsizliğe karşın, fakirlerin geliri ekonomik büyümeden olumlu etkilenmiştir. Yazarlar, 1980'den bu yana yoksulların sayısında 200 milyonluk mutlak bir azalma olduğu üzerinde durmaktadırlar.

Küreselleşme taraftarları küreselleşme olgusunu kaçınılmaz ve yararlı bir süreç olarak göstermekle beraber; küreselleşmenin de bazı olumsuz yanlarının olabileceğini kabul etmektedirler. Bu kabul çoğu kez oldukça dolaylı ifadelerle yapılmaktadır. Mutlak küreselleşme yandaşlarının, son dönemlerde varlığını tüm dünyaya duyuran küreselleşme karşıtı gösterilerin trendi tersine çevirebileceğinden kaygılandıkları açıktır. Bu kaygı Dollar ve Kraay'ın çalışmasında kendini en açık biçimde göstermektedir:

“Küreselleşmenin ilerlemesi kaçınılmaz değildir. Pek çok kimse 1910'da küreselleşmenin durdurulamaz olduğuna inanıyordu, fakat kısa sürede kötü bir şok geçirdiler. Tarihin aynı şekilde tekrarlanma ihtimali yoktur, ancak anti-küreselleşme

duygularının yükselişte olduğu kaydedilmeye değer bir olgudur Dollarve Kraay, 2002:71).”

Thomas L.Friedman’da iyimser görüşün savunucularındandır. Thomas L. Friedman Küreselleşmenin Geleceği ya da özgün adıyla The Lexus and the Olive Tree: Understanding Globalization kitabında, bugünün küreselleşme sistemi ve işleyişini anlatıyor. Yeni bir uluslararası sistem oluşturan küreselleşme, dünya çapında uluslararası ilişkileri ve iç politikaları belirleyen güçlerin etkisiyle oluşuyor. Yazara göre, bu güçleri anlamadan, yakın ve uzak çevrede olup bitenleri yorumlamak ve hangi adımların atılması gerektiğini belirlemek kolay değildir. Kitap, ulus-devletlerin, toplulukların, bireylerin ve çevrenin bu sistemle nasıl bir etkileşim içinde olduğunu ele aldığı gibi, küreselleşmeye karşı gelişen tepkiyi de dile getiriyor. Yazar kitabında, neden dünyanın bir yarısı daha iyi bir otomobil üretmek ve daha iyi teknolojiler geliştirmek için didinirken, diğer yarısının hangi zeytin ağcına ya da toprak parçasına kimin sahip olacağı konusunda dindiği sorusuna yanıt arıyor. Çarpıcı örnekler ve endişe verici öykülerle gelişmeleri gözler önüne seren kitabın ana teması Lexus otomobil ile zeytin ağacının arasındaki uygun dengenin nasıl bulunacağıdır.

“ İçinde bulunduğumuz küreselleşme çağını benzersiz kılan şey, geleneksel ulus-devletlerin ve şirketlerin bu teknolojiler yardımıyla daha uzağa, daha hızlı, daha ucuza ve daha derinden ulaşabilmesi değil sadece. Asıl önemli tarafı bireylere de aynı olanağı sağlaması. 1998 yazında. Minneapolis’te yaşayan 79 yaşındaki annem Margaret Friedman bir gün keyfi kaçmış bir ses tonuyla bana telefon ettiğinde bu gerçeği bir kez daha hatırladım. "Neyin var anne?" diye sordum. İnternette üç Fransız’la briç oynuyorum" dedi. "adamlar kendi aralarında durmadan Fransızca konuşuyorlar, ben hiçbir şey anlamıyorum." İskambil kurdu annemi internette üç Fransızlar briç oynarken hayal etmek beni güldürünce, annem biraz alındı. "Gülme" dedi. "geçen gün Sibirya'dan biriyle briç oynadım"(Friedman, 2003:16) .

“Şimdiki küreselleşme çağının öncekinden farklı olmadığını söyleyenlere sadece şunu sormak isterim: 1900’de büyük-büyükannemiz internette Fransızlarla briç oynuyor muydu? Sanmıyorum. Bu seferki küreselleşme çağının bazı yönlerini daha önce de yaşadık, ama bazı yönlerini ilk kez yaşıyoruz ve bazı yönleri de o kadar yeni ki henüz onları anlamıyoruz bile. Bütün bu nedenlerle, iki küreselleşme çağı arasındaki fark bence şöyle özetlenmeli: İlk küreselleşme çağı dünyayı "büyük" boydan "orta" boya indirdiyse, şimdiki küreselleşme çağı da onu "orta" boydan "küçük" boya indiriyor” (Friedman, 2003:16-19).

Küreselleşme taraftarlarına göre, küreselleşmenin kaçınılmaz olduğunu iddia etmekle yetinmemekte, sonuçlarının da istisnasız her alanda ve dünyanın her yerinde hissedileceğini belirtmektedirler. Uluslar eskiden sahip oldukları egemenliği; politikacılar da olayları etkileme güçlerinin büyük bir kısmını kaybetmişlerdir. Ulus

devlet dönemi sona ermektedir. Küreselleşme taraftarları ulus ötesi işletmelerin daha etkin bir rol aldığını söylüyorlar. Piyasalar ulusal ekonomi düşüncesini artık önemsiz ve gereksiz hale getirirken, küresel piyasalar kusursuz bir rekabet ortamı içinde faaliyetlerini sürdürmektedir. Ulus ötesi işletmeler bu kusursuz rekabet ortamından yararlanarak dünyanın herhangi bir yerinde serbestçe ve hiçbir bedel ödemediği yatırımlarını yapabilir ya da mevcut yatırımlarını bir yerden diğer bir yere taşıyabilir. Bu anlamda, küresel ekonomi devletleri (güçsüz ulus devletleri) ve ulus ötesi işletmeleri bünyesinde barındırır. Ulus devletle ulus ötesi işletmeler arasındaki güç dengesinde ters yönlü bir ilişki söz konusu olup, ulus devletlerin gücü azalırken ulus ötesi işletmelerin gücünün artacağını söylüyorlar.

1.2.2. Kuşkucu küreselleşme görüşü

Küreselleşme ile ilgili ikinci görüş, küreselleşme sürecine küreselleşme taraftarlarına göre kuşkuyla bakan ve temkinli yaklaşan kuşkucu küreselleşme görüşüdür. Bu yaklaşıma göre: “dünya ekonomisinde esasen bir yenilik yoktur. Bugünkü durum 100 yıl öncesiyle benzer nitelikler göstermektedir”(Giddens, 1999:56). Bu anlamda, küreselleşme yeni bir süreç olmayıp, temeli 19. yüzyıla dayanmaktadır. “Aşırı küreselleşmeciler dünya ekonomisini 1970 sonrası şartlara göre değerlendirmektedir. Oysa dünya ekonomisinin daha uzun bir perspektif içinde değerlendirilmesi gereklidir”(Hirst ve Thompson, 2000:10).

20. yüzyılın son çeyreğinde dünya ekonomisinde önemli dönüşümler yaşandığını kabul etmekle beraber, gerçek anlamda küreselleşmiş bir ekonomiden söz edilemeyeceğini savunan tezleri şüpheli sıfatı ile nitelenmek mümkündür. Kuşkucu tezleri savunanlar arasında çalışmalarını birlikte yürüten iki iktisatçı, P. Hirst ve G. Thompson önemli yere sahiptir.

Bu iki iktisatçının küreselleşmeci taraftarı tezleri abartılı bulduklarına daha önce de değinilmişti. Küreselleşme taraftarı mevcut açıklık ve bütünleşme eğilimlerine değişmezlik atfetmeleri Hirst ve Thompson tarafından eleştirilmekte, hiçbir temel ekonomik rejimin varlığını 30–40 yıldan fazla devam ettiremediği üzerinde durulmaktadırlar. Tarihsel gelişim bu tespiti doğrular niteliktedir. 1870–1914 Altın

Standardı Dönemi'nin temsil ettiği açıklık ve büyüme eğilimi yerini İkinci Dünya Savaşının sonuna kadar etkisini sürdüren kapanma ve düşüş eğilimine bırakmıştır.

P. Hirst ve G. Thompson'a göre;

“açık bir uluslararası ekonomi, dünya ölçeğine yayılmış bir korumacılıktan daha iyidir. Bu yüzden korumacılığa dönüş olasılığı gözden uzak tutulmamalı, mevcut dünya ekonomisinin neden olduğu eşitsizlik ve adaletsizliklere karşı duyarlı olunmalıdır. Uluslararasılaşmış bir ekonomi tercih nedeni olmakla birlikte, bu durum fazla abartılmamalıdır. 1993 yılında gelişmiş ekonomilerden yeni endüstrileşen ekonomilere aktarılan 100 milyar dolarlık sermaye akışı, ilk bakışta önemli bir miktar olarak gözükse de bu rakam ABD, AB ve Japonya'nın yatırımlarının %3'üne, sermaye stoklarının da % 0,2'sine karşılık gelmektedir(Hirst ve Thompson, 2000:11).

Küreselleşmenin bir mit olduğu kanısındaki Hirst ve Thompson iddialarını "Küreselleşme Sorgulanıyor" adlı eserlerinin 27–28. sayfalarında dört başlık altında toplamışlardır. Bu iddialar özetlenecek olursa:

- Uluslararasılaşmış ekonomi öncesiz bir süreç değildir. Günümüz dünya ekonomisi 1870–1914 dönemine kıyasla daha az bütünleşmiş bir yapı göstermektedir.
- Çoğu büyük şirket ulusal temelini hâlâ korumaktadır. Ulus ötesi şirketlere az rastlanmaktadır. Bu noktada Hirst ve Thompson'un ulus ötesi şirkete yükledikleri anlam üzerinde durmak gerekecektir. Yazarlar bir makalelerinde ; “ulus ötesi şirket kavramını çok uluslu şirketleri aşan, ulusal devlet politikaları tarafından kontrol edilemeyen ve kısıtlanamayan, gerçekten küreselleşmiş şirketler anlamında kullanmaktadırlar”(Hirst ve Thompson, 1992:362). Günümüzde ulus ötesi şirketlerden çok, ulusal politika ve stratejilere olan duyarlılıklarını sürdüren çok uluslu şirketler baskın form olarak varlıklarını sürdürmektedirler.
- Sermaye hareketliliği, gelişmiş ülkelere doğru yoğun bir yatırım akışı ve emek talebini beraberinde getirmemektedir. Doğrudan yabancı yatırım merkez ülkeler arasında yoğunlaşmış durumdadır.
- Dünya ekonomisi küresel olmaktan ziyade üçlü (triad) bir yapıya sahiptir. Reel ve mali sermaye hareketliliği Batı Avrupa, Japonya ve ABD arasında yoğunlaşmıştır.

P.Hirst ve G. Thompson'un görüş ve önerilerinin temelini son iki madde oluşturmaktadır. Dünya ekonomisi üçlü kutup etrafında yeniden biçimlenmekte buna bağlı olarak dünyanın geri kalanı marjinal konuma itilmektedir. Bu durum dünya ticaretinin dikeyleşmesi olarak görülebilir ve olası bir krizde uluslararası alanın ayrışması tehlikesini içinde barındırmaktadır. En büyük 100 çokuluslu şirketin 83'ünün genel merkezi AB, ABD ve Japonya bloğu içerisinde yer almaktadır. Üç büyük ekonomik gücün ekonomik etki alanları, coğrafi yakınlık temelinde ortaya çıkmaktadır. ABD, Latin Amerika üzerinde etkilidir. Avrupa Birliği, Doğu Avrupa, Afrika ve Ortadoğu üzerinde egemenlik tesis etmiştir. Japonya geleneksel etki alanı olan Güney Asya ve Uzakdoğu'yu elinde tutmaktadır. Tablo 1'de bu egemenlik ilişkilerini açıkça yansıtmaktadır.

Tablo 1. Dünya Ticareti 1998/ Kuzey Güney (Tüm Ürünler) Toplam Dünya Ticaretinin Yüzdesi olarak

Kaynak Ülkeler	KLA	AAO	JAA	Dünya	Bütünleşme oranı
Kuzey ve Latin Amerika (KLA)	13	5	4	22	59
Avrupa, Afrika, O.Doğu (AAO)	6	41	6	53	77
Japonya, Asya, Avus. (JAA)	8	7	10	25	43
Dünya	27	53	20	10	-
Bütünleşme Oranı	48	78	53	-	-

Kaynak: CEPII(2000), L'Economie mondiale 2001; Jacques Adda'nın hesaplaması

Aşağıdaki 2 ve 3 numaralı tablolar da reel ve mali sermaye hareketliliğinin üçlünün dahil olduğu gelişmiş ülkeler grubu arasında yoğunlaştığına yönelik görüşlerin geçerli olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 2. İçe dönük DYY stoklarının bölgesel dağılım(%)

Yıllar	Gelişmiş Ülkeler	Gelişmekte Olan Ülkeler	Orta/Doğu Avrupa
1985	72.3	27.7	-
1990	79.3	20.6	0.1
1995	70.6	28.1	1.3
1997	68.0	30.2	1.8

Kaynak: UNCTAD, World Investment Report, 1998

Tablo 3. Dışa dönük DYY stoklarının bölgesel dağılımı (%)

Yıllar	Gelişmiş Ülkeler	Gelişmekte Olan Ülkeler	Orta/Doğu Avrupa
1985	95.7	4.3	-
1990	95.6	4.4	-
1995	91.5	8.4	0.1
1997	90.2	9.7	0.2

Kaynak: UNCTAD, World Investment Report 1998

P. Hirst ve G. Thompson açık bir dünya ekonomisinin adaletsizliği, eşitsizliği daha da arttırmadan varlığını sürdürebilmesi için ulusal ve uluslararası çapta yönetişimin önemini vurgulamaktadırlar. Yazarlar güçlü küreselleşme tezi savunucularına ulusal süreçleri daha uygun sınıflandırmaya tabi tutacak, yeni bir uluslararası ekonomi görüşü oluşturmaları önerisinde bulunmaktadırlar. “Uluslararası ekonomik sistemi daha geniş bir tarihsel perspektif içinde ele almanın, mevcut değişikliklerin öncesiz olmadıklarını ve zorunlu olarak yeni bir ekonomik sistem getirmediğini kabul etmenin daha anlamlı olduğunu anlatıyorlar”(Hirst ve Thompson, 2000:30).

Hirst ve Thompson, ulusal devletlerin ekonomik yönetişimde rolleri olduğunu belirtmekle beraber; daha az egemen varlıklar olarak işleyecekleri üzerinde durmaktadırlar. Yazarlar ulus devletinin esas işlevinin, “ulus üstü ve ulus altı yönetim mekanizmalarının sorumluluklarını tanımlamak ve meşrulaştırmak olduğunu savunuyorlar”(Hirst ve Thompson, 2000:204). Yazarlar bu görüşleriyle ulusal devletin klasik anlamıyla korunması gereğine inanan ulusalcı tezlerden ayrılmaktadırlar.

P. Hirst ve G. Thompson ulusal devletin sona erdiğini kabul etmemekle beraber, devletin rolünü uluslararası yönetim mekanizmalarına katılmaktan ve hizmetlerini uluslararası ekonomik sistemin gerekli bulduğu ortamı hazırlamaktan ibaret görmeleri dikkate değerdir. Gelişmiş ülke vatandaşı oluşları ve mevcut dünya kapitalist sisteminden dolayı da olsa yarar sağlamaları, bu düşünürlerin en muhaliflerinin bile eninde sonunda Batı merkezli bakış açısının etkisinde kaldıklarına yönelik yorumlara yol açmaktadır.

Küreselleşme düşüncesini yadsımayan ancak küreselleşmenin insanlığın genel yararları doğrultusunda gözden geçirilmesi, dönüştürülmesi gereğine inanan bir diğer önemli bilim adamı Richard Falk'tır. Falk'a göre:

“Neoliberal düşüncenin; piyasaların serbestleştirilmesi, özelleştirme, örgütlü emek üzerinde baskı kurulması, mali disiplinin sıkılaştırılması vb. politikalarla insanlığın mutluluk ve refahını olumsuz etkilediğine inanmaktadır. R. Falk bu süreçte yaşananları yırtıcı küreselleşme olarak adlandırılmaktadır”(Falk, 2002:2).

Richard Falk'ın görüşleri genel olarak değerlendirildiğinde, eleştirilerinin kapitalist dünya sistemini ortadan kaldırmaya yönelik olmadığını görülmektedir. Falk bu tür çabaları “Gardrop Marksizm'i” olarak nitelendirmektedir. Richard Falk: “ekonomik küreselleşmenin bazı olumlu yanlarına da işaret etmekte ve kuzey-güney ilişkilerinde

kısmi bir dengeye yol açarak fakirlerin oranını azalttığını iddia etmektedir”(Falk, 2002:172–173).

R.Falk küreselleşme olgusunu küresel ölçekte yaygınlaşan teknolojik ilerlemelere bağlayan tezlere yakın olan bir bilim adamıdır. Bir diğer ifadeyle, Falk'ın bu yaklaşımı Robert Went'in teknolojinin küreselleşmenin hizmetinde olduğunu ve onu kolaylaştırdığı biçimindeki görüşlerinden farklıdır. Ancak, R. Falk'ın düşüncesinin tersine teknoloji, her olguyu kendiliğinden açıklayan bir şey değildir. Teknolojik ilerlemeler tek başına küreselleşmenin itici gücü olamaz. Teknolojinin daralma ve kapanma dönemlerinde de önemli ilerlemeler kaydettiği görülmüştür.

R.Falk' in üzerinde durulması gereken en önemli katkısı tepeden küreselleştirme ve aşağıdan küreselleşme kavram çiftini analizinde kullanmasıdır. Tepeden küreselleştirme gelişmiş ülkelerin çıkarları doğrultusunda işleyen ve yoğun eleştiriye uğrayan süreci ifade ederken; aşağıdan küreselleşme, sivil inisiyatiflerin önderliğinde insanlığın genel mutluluk ve refahı yolunda atılacak adımları simgelemektedir. Diğer bir ifade ile Richard Falk'ın temel tezi kendi ifadeleriyle şöyle özetlenebilir:

“Yırtıcı küreselleşme geçen yüzyıl boyunca devlet ile toplum arasında yapılan eki sosyal sözleşmeyi aşındırdı, belki de iyice bozdu. Dünya halkları ve istikrarlı bir gelecek adına bu sözleşme bugünkü şartlar ışığında acilen yeniden yazılmalıdır”(Falk, 2002:3).

Bu bölüme Ahmet Tonak'ın dünya ekonomisinin korumacılığa yönelme belirtileri gösterdiğine dair görüşleri ile son verilecektir. Kendisinin şüpheli tezlere yakın olduğunu açıkça ortaya koyan Ahmet Tonak'a göre:

“Küreselleşme siyasetini 1970'li yıllardan beri durgunluk yaşayan gelişmiş ülke sermaye çevrelerinin yeni pazarlara açılma, yayılma çabalarının bir sonucu olarak görmektedir. Bu durgunluk istatistiklere de yansımıştır. OECD ülkelerinin 1959–1970 yılları arası büyüme hızı %4,8 iken, aynı oran 1970–1994 arasında %2,8 olarak gerçekleşmiştir”(Tonak, 1997:31).

Ahmet Tonak son 25 yılda liberal ekonomi politikalarının etkisiyle artan gelir dağılımı adaletsizliğine; dünya kapitalist sisteminin iç çelişkilerinin de eklenmesiyle korumacılığın geri döneceğine inanmaktadır. 1965 yılında G7 ülkelerinin kişi başına gelir seviyesi, en yoksul 7 ülkenin gelir seviyesinin 20 katı iken, 1995'te 39 katına çıkmıştır. Bu küresel eğilim, ülke içindeki gelir dağılımlarındaki eşitsizliklerin artması ile de birlikte yaşanmaktadır. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın (UNDP), 1998

İnsani Gelişme Raporu da aynı döneme ilişkin şu verileri içermektedir: 1960'ta dünya nüfusunun en zengin %20'sinin ortalama geliri en yoksul yüzde %20'nin gelirinden 30 kat fazladır. Bu oran 1995'te % 2,1 olmuştur. A. Tonak'ta dünya ekonomisinin korumacılığa döneceği beklentisini yaratan en önemli nokta 19. yüzyılın sonunda artan eşitsizliğin 1914–1950 yılları arasında kapanmaya yol açması olduğunu söyler. Benzer kaygıyı görüşlerine daha önce değinilen Hirst ve Thompson da taşımaktadır.

Küreselleşme olumsuz yanları ağır basan bir siyaset ise, bu siyasete karşı verilecek mücadele hangi temel üzerinde yükselmelidir? Ahmet Tonak'ın bu konudaki önerisi işçi sınıfına önemli bir misyon yüklemektedir:

"Uzun dönemde, başarı şansı en yüksek siyaset, uluslararası duyarlılıklarını ve organik bağlarını geliştirmiş, ama asli mücadele hedefi olarak da kendi kapitalizmini gören işçi sınıfı hareketi olacaktır"(Tonak, 1997:13).

Görüldüğü gibi, küreselleşmeye ilişkin taraftar ve şüpheli yaklaşım ortak özellikler taşıdığı gibi, farklı yönleri de içermektedir. Her iki düşünce, kusursuz bir ekonomik açıklık ve bütünleşme koşullarında, ekonomik küreselleşme konusunda benzer düşüncelere sahiptir. Gerek kuşkucu yaklaşımın, geçmişteki benzer bir sürecin yaşandığını ifade etmesi ve gerekse aşırı küreselleşme yaklaşımının iddialarının doğruluğunun test edilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Ancak, bu yaklaşımların doğruluğunun test edilmesine yönelik çok az sayıda çözümsel araç söz konusudur.

1.2.3. Küreselleşme karşıtı görüşler

Küreselleşme ile ilgili üçüncü görüşte küreselleşme karşıtı görüşlerdir. Soğuk Savaş'ın kapitalist sistemin zaferi ile sona ermesinin ardından yaşanmaya başlanan dönemin küreselleşme, YDD gibi kavramlarla tanımlanması ve açıklanması çabaları, yaşamlarının neredeyse tamamını kapitalizmle mücadeleye adanmış çeşitli akımların gözünde bu kavramların sevimsiz hale gelmesine yol açmıştır. Küreselleşme karşıtı çeşitli akımlar arasında genel bir uzlaşmanın olduğunu söylemek güçtür. Karşıt tezler de kendi içlerinde ılımlı ve radikal gibi ayrımlara tabi tutulmaktadır. Marksistlerden sosyal demokratlara, yeşillerden anarşistlere kadar oldukça geniş bir yelpazede yer alan birçok düşünür; "neo-liberal karşı devrimle" birlikte başlayan, refah devletinin ideolojik temellerine saldırı ve yoksulluğun yaygınlaşma sürecinin küreselleşme, YDD gibi kavramların kullanımıyla daha da kesinleştirileceği hissine kapılmıştır. Diğer yandan,

“ulusalcı özellikleri ağır basan bazı düşünürler, ulusal devletlerin uluslararası kapitalizmin saldırısına daha açık hale geleceğinden kaygılanmaktadırlar”(Dollar ve Kraay, 2002:71). Küreselleşme karşıtlarının eleştirilerinde ortak olan unsurlar şöyle sıralanabilir:

- Kapitalist sistemin küreselleşme adı altında varlığını devam ettiriyor olması
- Küreselleşme kavramının dünyanın mevcut halini açıklamaktan uzak oluşu ve gerçekliği yansıtmaması
- Küreselleşmenin uluslararası mali kuruluşlar ve çok uluslu şirketler aracılığıyla yoksul ülkelerin ekonomik ve siyasal bağımsızlığını tehdit etmesi
- Küreselleşme adı verilen süreçte eşitsizlik, sömürü ve işsizliğin artış göstermesi

Küreselleşme karşıtları arasında oldukça önemli bir yeri olan Kanadalı iktisatçı M. Chossudovsky, çözümlemesinin temelini işsizliğe dayandırmaktadır. M. Chossudovsky'e göre küreselleşme süreci:

“IMF gibi kurumların istikrar politikaları yardımıyla dünya çapında bir ucuz emek ekonomisi yaratmaya çalışmaktadır. Uluslararası şirketlerin pazar paylarını artırma amacıyla kullanılan yerli ekonominin çökertilmesi stratejisi işsizliğe yol açmaktadır. İşsizlik küresel arz sisteminin önemli girdisi olan emek maliyetlerinin minimize edilmesinin önünü açmaktadır. Dolayısıyla, küresel ekonomik sistemin niteliğini iki çelişik güç belirlemektedir. Bunlardan ilki küresel ucuz emek ekonomisinin yerleşiklik kazanması, diğeri yeni tüketici pazarlarına yönelik arayıştır”(Chossudovsky, 1999:18).

Bu noktada yeni tüketici pazarları yaratmaya yönelik arayışlarla; emeği ile geçinenlere işsizlik tehdidiyle düşük ücret ödenmesi, birbiri ile çelişen bir sonuca yol açmaktadır. Uygulanan makro ekonomik politikalarla gelir düzeyi düşen hane halkları çok uluslu şirketlerin tüketim beklentilerini karşılayamamaktadır.

Küreselleşme olgusunun en belirgin özelliği olduğu vurgulanan mali sermayenin büyük bir hızla dünya ölçeğine yayılması, Chossudovsky'nin eleştirel yaklaşımının bir başka bölümünü oluşturmaktadır. “Mali sermayenin ekonominin reel kesimi aleyhine gelişip ağırlık kazanması, türev piyasalarının genişlemesi, yatırımları olumsuz etkilemesinin yanı sıra hükümetler tarafından denetlenmesi çok güç olan sıcak para akımlarına ve servet transferlerine yol açmaktadır”(Chossudovsky, 1996:39). Kıyı bankacılığı ve zenginlere danışmanlık yapan özel kurumlar, bu sürecin en belirgin ürünleri olarak kendilerini göstermişlerdir. "Legal ve illegal ekonomik faaliyetler giderek daha fazla iç içe geçti ve büyük miktarlarda

kayıtsız bireysel servet birikti. Yapısal uyum programlarından ve mali sistemin bunlarla birlikte kuralsızlaşmasından yararlanan kriminal mafya uluslararası bankacılık dünyasındaki etkinliğini arttırdı”(Chossudovsky, 1999:22). Tüzükleri değiştirilen merkez bankaları siyasal etkilerden uzak, özerk, yasama ve yürütmeye karşı sorumsuz durumdadırlar ancak, politikalarında özel kredi kuruluşlarının öncelik ve hassasiyetlerini gözetmektedirler. Merkez bankalarının bağımsızlaşması, hükümetlerin para politikası araçlarını kullanmasının önüne geçen bir mahiyet taşımaktadır. Merkez bankalarının bağımsız hareket edecekleri, devlete kredi vermeye zorlanamayacakları uluslar arası anlaşmalarla kayıt altına alınmaktadır. Avrupa Birliği (AB) ülkeleri arasında imzalanan Maastricht Anlaşması bu tür anlaşmalara örnektir. Halkoyuyla işbaşına gelenlerin bağımsız para politikaları izleme olanaklarının ellerinden alınması, hükümetlerin işlevsizleştirildiği ve demokrasinin bir ritüel haline getirildiği doğrultusunda eleştirilere yol açmaktadır.

Merkez bankalarının bağımsızlaştırılması politikaları konusunda Bağımsız Sosyal Bilimciler İktisat Grubu da M. Chossudovsky'yi destekleyen görüşler ileri sürmektedir:

"Neo-liberal öğretisi, küreselleşmenin nimetlerinden yararlanılabilmesi için ulusal merkez bankalarının özerk para, faiz ve döviz kuru politikalarıyla uluslararası sermaye akımlarına ayak bağı olmaması gerektiğini dikte etmektedir. Bu öğretinin asıl amacı, merkez bankalarını fiyat istikrarını sağlamakla ve ulusal mali piyasalarda yüksek reel getiri düzeyini sürdürmekle görevlendirmektir. Böylece, rant sahiplerine aktarılacak olan rant geliri güvenceye alınmaktadır. Kamu maliyesi ise doğrudan doğruya uluslararası sermayenin çıkar alanını genişletmek için gerekli tüm tedbirleri almakla sınırlanmaktadır(Bağımsız Sosyal Bilimciler İktisat Grubu mart 2002)."

Küreselleşme karşıtı görüşler arasında eleştirilerini neoliberal ideolojinin çifte standartlı yapısına odaklayan düşünce sahiplerine de rastlamak mümkündür. ABD'li düşünür Noam Chomsky “YDD'nin; Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası, G-7, Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) gibi uluslararası kurumlarca yaşama geçirilen bir proje olduğu görüşünü savunmaktadır. Bu kurumları 'de facto' dünya hükümeti olarak görmektedir”(Chomsky, 2000:269). “De facto” dünya hükümeti halkı ve halkın isteklerini görmezden gelen bir işleyişe sahiptir.

Yazar Neoliberalizmin bir aldatmaca olduğunu ve gelişmiş ülke politikalarının bu ideolojiyle çatışma halinde bulunduğu üzerinde durmaktadır Noam Chomsky göre:

“Gelişmiş ülkelerin gelişmekte olan ülkelere liberalizasyonu dayatmalarındaki amaç, bu ülkelerin kalkınma stratejilerini ve ekonomik bağımsızlıklarını sektete uğratmaktır. Gelişmiş ülkeler korumacılıkla mevcut güçlerine ulaşmışlar, bugün

dünyaya önerdikleri liberalizasyonu hiçbir zaman uygulamamışlardır. YDD olarak adlandırılan sürecin devamı gelişmekte olan ülkelerin korumacılıktan çeşitli gerekçe ve yöntemlerle uzak tutulmasına bağlıdır. Mevcut ticaret anlaşmaları, diğer açılardan da, zengin ulusların daha iyi yağmalamak için yoksullara dayattıkları neo-liberal doktrinlere, kendileri söz konusu olunca ne kadar düşman olduklarını yansıtır. ABD'nin birincil amaçlarında biri, ürün kadar süreçlere de uzanan patent haklarıyla birlikte, yazılım ve patentler dahil, 'fikir ürünleri mülkiyeti' üzerindeki korumacılığı arttırmaktır”(Chomsky, 2000:269).

Ülkemizde de küreselleşme düşüncesine karşı çıkanlar arasında kendinden sıkça söz ettiren Ergin Yıldızoğlu, Soğuk Savaş'ın bitmesinin ardından kendini daha belirgin bir biçimde ortaya koyan eğilimleri üç başlık altında gruplandırarak bir durum tesbiti yapmaktadır. Bu eğilimlerden ilki, sermayenin dolaşımının olağanüstü boyutta yaygınlaşmasıdır. Yıldızoğlu'na göre:

“Sermayenin uluslararasılaşması yeni bir olgu değil. Ancak, dünya ekonomisinin merkez ülkelerinden çevre ülkelere yapılan doğrudan sermaye yatırımları ve daha önemlisi portföy yatırımları son bir iki yılda tarihin daha önceki dönemlerine göre çok hızlı ve büyük sıçramalarla oldu”(Yıldızoğlu, 1996:11–12).

Ergin Yıldızoğlu'nun analizinde yer alan ikinci eğilim ise teknolojik gelişmelerin rolüne yer vermektedir. Ergin Yıldızoğlu, birinci bölümde değinilen teknolojik gelişmelerin yanısıra günümüzde dünyanın (telefon bir yana bırakılırsa) fiber optik data transfer kanalları ve uydu haberleşmesiyle birbirine bağlandığını ifade etmektedir (Cyberspace). İletişim ve bilişim sektöründe bu büyük ilerleme, saat farklarının önemini yitirmesi ve firmaların işbirlikleri dolayısıyla birbirlerine olan bağımlılıklarının artması sonucunu doğurmaktadır. 1990larda kendini ortaya koyan son eğilim ise, sermayenin etki alanının genişlemesidir. Ergin Yıldızoğlu 1980'li yıllarla birlikte gündeme gelen, merkezi planlı ekonomiyle yönetilen ülke topraklarının dünya pazarlarına açılması sürecine yönelik kitabında şöyle belirtmektedir:

“Bu sürecin içinde dünyanın 50–60 yıldır kapalı olan alanları Doğu Avrupa ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği sermayenin uluslararası dolaşımına açılmaya başladı. Çin'de de daha önce başlamış olan süreç bu yeni gelen basınç ile daha da hızlandı. Genel hatlarıyla aktarılan bu durum tespitinin, iyimser gözükse de hiç de öyle olmayan karmaşık bir süreci insanlığın gündemine taşıdığı ileri süren görüşlere göre analize dördüncü olarak politik gelişmeleri de eklemek gerekmektedir. Soğuk Savaş'ın bitimine kadar gönülsüzce katlanılan ABD önderliğinin aşınmaya başladığı ve gelişmiş kapitalist ülkeler arasında çıkar çatışmalarının artma eğiliminde olduğunu ileri süren görüşler, dünya ekonomisinin triadik bir yapılanmaya yöneldiğini savunan tezlerle benzeşmektedir” (Yıldızoğlu, 1996:11–12).

Küreselleşme karşıtlarının olumsuz etkileri üzerinde büyük ölçüde uzlaştıkları borç krizi ve özelleştirme uygulamaları gibi konulara ilişkin şu bilgiler verilmektedir.

1980'lerde az gelişmiş ülkelerin yaşadığı bir borç krizi gerçeğinden hareket eden E.Yıldızoğlu:

“borç krizinin gelişmiş ülkeleri de içine alacak boyutta genişleme eğiliminde olduğunu ifade etmektedir. G-7 ülkelerinin toplam kamu borçları 1980'lerde yılda ortalama %2,5 artarken, 1989-1994 döneminde yaşanan durgunluk sırasında bu oran yılda %5,2'ye yükselmiştir”(Yıldızoğlu, 1996:223).

Özelleştirmeyi sermaye birikim sürecinin küresel ve ulusal çapta yaşanan yapısal krizi aşmak için önerilen bir çözüm olarak tanımlayan Ergin Yıldızoğlu, özelleştirmenin tıpkı küreselleşmede yapıldığı gibi kaçınılmaz süreç olarak dayatıldığını düşünmektedir. Yazar, 1970'lerde Şili'de uygulanmaya başlayan özelleştirme politikalarının, devletlerin ekonomik yaşamdan çekilerek ulusal ekonomiyi kontrol etme yeteneklerini elinden almaya yönelik bir strateji olduğu kanısındadır. Bu görüşler ışığında, küreselleşmenin ulusal bağımsızlığı zedelemek, çalışan kesimleri ve örgütlerini baskı altına almak, mali sermayenin egemenliğini güçlendirmek gibi olumsuz etkilere sahip olduğu ileri sürülebilir.

Küreselleşme ve sonuçları üzerine düşünce üreten birçok küreselleşme karşıtı görüşlerinin merkezine bu YDD'nin emperyalizmle olan ilişkisini koymaktadır. Daha önce anlatılanlarda küreselleşmenin kimi düşünürlere 19. yüzyıl kapitalizmine ve emperyalist ilişkilere geri dönüşü çağrıştırdığı üzerinde durulmuştu. Yeni gelişmeleri içermekle beraber Korkut Boratav'ın görüşleri de bu çerçevede değerlendirilebilir. Boratav'a göre emperyalizm olgusu varlığını sürdürmekle birlikte çözümleme aracı olma özelliğini kaybetmiş, yerini küreselleşme kavramına bırakmıştır. Ticaret ve sermaye hareketlerinin 20. yüzyıla özgü olmadığından yola çıkan Boratav, :

“19. yüzyılın sermaye akımı ve finansal serbestlik ortamına gönderme yapmaktadır. 19. yüzyıl dünya ekonomisi birçok açıdan günümüze benziyorsa üzerinde durulması gereken yeni gelişmeler neler olabilir? Boratav bu gelişmeleri şu biçimde gruplandırmaktadır”(Boratav, 1997:18-20):

- Kapitalist dünya sisteminin tümünü kapsayan Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ), Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD), IMF, Dünya Bankası gibi üstyapıların oluşturulması
- Ulusal ekonomileri devletsizleştirme ve küreselleştirme amacı güden ekonomi politikaları yoluyla Üçüncü Dünya Ülkeleri'nin ulusal egemenliklerinin

zayıflatılması

- Kısa vadeli ve spekülâtif sermaye hareketlerine sınırsız özgürlük tanınmasına karşılık emeğin hareketliliğinin sınırlandırılması

K. Boratav yeni sayılabilecek gelişmeleri sıraladıktan sonra bu gelişmelerin yol açtığı ekonomik, politik ve ideolojik sonuçlar üzerinde durmakta; küreselleşme sürecinin ekonomik sonuçlarının az gelişmiş ülkelerde finansal kriz ve işgücü piyasalarının esnekleştirilmesi olduğunu vurgulamaktadır. Yazar politik sonuçların en belirginlerinin; azalan devlet işlevleri, piyasa fetişizmine kurban edilen kalkınmacı/reformist programlar ve emek piyasalarının kontrolü olduğunu şöyle ifade etmektedir:

“Ne var ki, devletin düzenleyici, üretici, harcıyıcı ve paylaştırıcı bir aktör olarak işlevleri adım adım tasfiye edilmektedir. Geride, devletin saf ve çıplak baskıcı işlevleri kalmaktadır ve emeğin denetimi, temel görevlerden biri olarak ortaya çıkmaktadır”(Boratav, 1997:21).

Bu bilgilerin ışığında, toplumun ulusal kesimleri ile dışa bağlı kozmopolit kesimleri arasında ideolojik bir kutuplaşma hatta çatışma yaşanabileceği sonucuna varılabileceğini söylüyor.

Ülkemizde YDD ve küreselleşmeye ulusalcı gerekçelerle karşı duran yazarlar arasında önemli bir yeri olan Metin Aydoğan, YDD'nin kapitalist ülkeler arasında yeni çatışmaları engellemeye ve bu ülkelerin dünyanın geri kalanı üzerindeki egemenliklerini güçlendirmeye yönelik uzun vadeli bir strateji olduğunu düşünmektedir. Metin Aydoğan'a göre:

“ Yeni Dünya Düzenine, belirli çevreler, post modern çağ, bilgi çağı, bacasız sanayi çağı, endüstri ötesi çağı, insan hakları ve özgürlükler çağı dese de çekici ambalajlar ve yapay propagandalar gerçekleri değiştirmiyor. Zamanını doldurmuş bir üretim biçimi, zora dayalı ilkel yöntemlerle varlığını sürdürmeye çalışıyor ve dünyanın çok büyük bir bölümünü, açlık, yoksulluk ve gerilik içine sokuyor”(Aydoğan, 1999:474–475).

M. Aydoğan, YDD'nin, varlığını sürdürme ve yaygınlaştırmayı amaçlayan tekelci kapitalizmin yeni yüzü olduğunu ifade etmektedir.

M. Aydoğan uzun vadeli bir strateji olan küreselleşme sürecinde az gelişmiş ülkeleri içine düşürüldüğü durumu daha açık biçimde anlatmaktadır:

“ Az gelişmiş ülkelerin kayıpları ekonomiyle sınırlı değildir. Uluslar arası anlaşmaların bağlayıcı hükümleri onların yönetim sistemleri, ulusal varlıkları ve kültürel değerlerinde yapısal çöküntüler yaratır. Her anlaşma, kendisine bağlı yeni

bir anlaşmaya kaynaklık ederek ülkeleri, giderek artan bir biçimde, kendi olanaklarıyla ayakta duramayan uydu topluluklar haline getirir. Her alanda gerçekleştirilen küresel örgüt ağıyla insanlar, işlerinden, geleneklerinden ve ulusal kimliklerinden kopararak zora ve eşitsizliğe dayalı bir dünya sisteminin kişilsiz öğeleri haline getirilirler”(Aydoğan, 1999:582–583).

Tüm bunların sonucunda devlet mali sermayeye teslim olmuş, toplumsal önceliklere önem veren kurumların sosyal sorumluluk anlayışı yerini tekelci şirketlerin sonu gelmez kâr maksimizasyonu anlayışına bırakmıştır.

Küreselleşme karşıtı tezler, küreselleşme diye bir şey olmadığından, insanlığın görülmedik ölçüde büyük bir sömürü altında olduğu iddialarına kadar çeşitlilik arz etmektedir. Gelişmiş ülkelerle gelişmekte olan ülkeler arasındaki gelir uçurumunun had safhaya ulaştığını söylüyorlar. İşgücü piyasalarının esnekleştirilmesi, işsizlik, sendikaların güçlerini ve işlevlerini yitirmesi, altından kalkılamayacak boyuta ulaşan devlet borçları, uluslararası finans kuruluşlarının uygulanmaları için direttiği yapısal uyum programları, artan açlık ve salgınlar karşısında, dünyanın 21. yüzyılda genel bir çatışma ortamına sürüklenebileceği ihtimali gözden uzak tutulmaması gerektiğini söylüyorlar.

Birinci bölümde küreselleşmeyi genel hatlarıyla inceledik. Bu bölümde ilk olarak küreselleşmenin tanım, kapsamı incelenmiş ve küreselleşme dalgaları açıklanmış ve son olarak küreselleşme ile ilgili görüşlere yer verilmiştir. Bir sonraki bölümde küreselleşmenin gelişmekte olan ülkelere sosyal etkileri incelenecek bir model oluşturularak analiz yapılacaktır.

BÖLÜM 2: KÜRESELEŞME SÜRECİNİN GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERE SOSYAL ETKİLERİ

Küreselleşme Gelişmekte Olan Ülkeler'in(GOÜ) sosyal yapılarında birçok etki yapmıştır. Gelişmekte olan ülkeler dış piyasalara açılmaları ile birlikte ekonomik anlamda bir takım kazaçlar sağlamışlarsa da sosyal alnda bir çok dezavantaja uğramışlardır. Bu bölümde küreselleşmenin gelişmekte olan ülkeler üzerinde olumlu ve olumsuz etkilerini görmeye çalışacağız.

2.1. İşsizliğin artması

Küreselleşme süreci sosyal etkilerinden biri olan işsizlik sorunudur. GOÜ' lerde küreselleşme ile birlikte bir işsizlikte bir artış meydana gelmiştir. Bu artış daha çok vasıfsız işsizlik olarak değerlendirme yapmak doğru olur. Çünkü küreselleşme ile birlikte vasıflı işçiye yönelik talep artmış ama vasıfsız işçinin yaptığını teknoloji yerine getirdiği için bir işsizlik artışı olmuştur. Toffler işsizliğin artık niceliksel olmaktan çıktığını ve niteliksel olduğunu belirtmektedir. Yeni iş alanları açmakla işsizlerin sayısı azaltılamamaktadır, çünkü sorun artık sayı sorunu değildir. Toffler:

“her işsize karşı on tane işçi aranıyor ilanı da çıksa, on milyon işçi aranırken ortada bir milyon işsiz de olsa, o bir milyon kişi, yeterli beceri ve bilgiye sahip olmadıkça, istenen işi yapamayacağını belirtmektedir. Beceriler artık öyle çeşitlidir ki ve öyle çabuk değişmektedir ki, işçilerin geçmişteki kadar ucuza değiştirilip yerine yenilerinin alınması düşünülemez. Para ve sayı artık sorunu çözemez hale gelmiştir”(Toffler, 1992:87-88).

Hızlı değişen teknoloji ve yenilikler bunları kullanabilecek bilgili ve becerikli işçiler büyük önem kanmıştır. Son çeyrek yüzyılda istiham ve sektörel yapıdaki dönüşüm, bilgi ve hizmet işlerinin öne çıkması sonucu sendikal yapıda da ciddi sorunlar yaşanmasına neden olmuştur. Küreselleşme sürecinde sendikal yapının gittikçe zayıfladığı görülmektedir. Toffler :

“sendikaların daha çok zanaat veya seri üretime göre tasarlanmış oldukları için, ya tümüyle değişmeleri ya da süper-sembolik ekonomiye uygun yeni örgütlenme biçimlerinin düşünülmesinin şart olduğunu belirtiyor. Sendikaların devam edebilmesi için işçileri tek bir kitle olarak düşünmekten vazgeçip, tek tek bireyler olarak düşünmeye başlamaları gerektiğini söylüyor”(Toffler, 1992:88).

İşsizlik sorunu daha çok niteliksiz işsizlik olarak görülmektedir. Bu sorunu çözmek için eğitime dah çok önem verilmelidir. Özellikle teknik liselerin yaygınlaştırılması gerekmektedir..

2.2. Ekonomik Büyüme

Küreselleşme sayesinde gelişmekte olan ülkeler açısından en önemli unsurlardan biridir. Öncelikle küreselleşme ticareti arttıracak, dolayısıyla ticaretten sağlanacak kazancı arttırmıştır. Ertürk göre:”etkin olarak faaliyette bulunmayan endüstrileri daha etkin çalışmaya zorlamıştır. Dışsal faaliyetler az gelişmiş ülkelerde yeni endüstrilerin oluşumunu sağlayarak yabancı sermayenin söz konusu ülkeler içine akışını sağlamıştır. Bunun ortaya koyduğu sonuç ise ülke içerisinde tarife fabrikalarının oluşmasıdır. Küreselleşmenin büyümeye olan bir diğer katkısı ise her ülkenin ayrı olarak başaramadığı optimal kaynak dağılımı ve tam istihdamın beraber sağlanmasıdır” (Ertürk, 2001:77-178). Bu bağlamda küreselleşme sayesinde az gelişmiş olarak kabul edilen birçok ülke gelişmiş üretim merkezlerine dönüşecek ve çağı yakalayarak gelişen ülkeler seviyesine ulaşacaklardır.

“Küreselleşme yeni ekonomik hareketlerin oluşturduğu yeni bir gerçektir. Bu gerçek ülkeler arasında karşılıklı pazar ve politik ilişkilerinin değişimine aynı zamanda büyümesine sebep olmuştur” (Bhagwati, 1996:310).

“Diğer taraftan hızlı teknolojik değişim ve dünya mali piyasalarının bütünleşmesi, düşük işlem ve bilgi maliyetleri yoluyla produktivite artışına ve büyümeye yol açmıştır. Böylece düşük maliyetler, piyasaların artan etkinliği, yüksek verimlilik ve düşük gümrük duvarları yeni yatırım imkânlarını arttırmıştır. Bu sayede coğrafi uzaklık, mal ve hizmetlerin sağlanmasını sınırlayan bir faktör olmaktan çıkmıştır” (www.dtm.gov.tr, 2006).

2.3. Dış Ticaret

“Uluslararası ticaret milli ekonomik refahı arttırır”(Walther, 2002:147). “Küreselleşmenin bütün dünya ülkelerini birleştirerek geniş bir kent yarattığı, bu kentte tüketicilerin tüketim tarzlarının, kurumların, grupların, yaşantıların birbirleri ile benzeştiği, ekonomi ve ticarete milli devletlerin etkinliğinin ve denetimlerinin azaldığı, uluslararası şirketlerin belirleyici oldukları bir pazar ortaya çıkmaktadır. Bu pazarda emek, mal, hizmet ve sermayenin önündeki bariyerler ortadan kalkmaktadır. Ulaşım ve iletişimin hızla geliştiği, teknoloji sayesinde dünyanın her yerinde üretim ve pazarlamanın mümkün hale geldiği, mali piyasaların dünya ölçeğinde bağımsız ve olağanüstü güç olduğu tam rekabet ortamına ulaşılmaktadır. Ayrıca uluslar arası ticaret milli ekonomik refahı da arttırmaktadır(Walther, 2002:147). Bütün bunların ışığında hız kazanarak artan dış ticaret beraberinde ekonomiyi de canlandırmaktadır.

Rekabet hem sanayileşmiş ülkelerde, hem de gelişmekte olan ülkelerde hemen hemen aynı seviyeye ulaşmıştır. Bu noktada son yirmi yıl içinde birçok gelişmekte olan ülkenin, özellikle gelişen piyasa ekonomilerinin dünya ticaretine ve küresel ekonomiye aktif olarak katılmaktadırlar. Ayrıca gelişen piyasa ekonomilerinde Asya ekonomilerinin varlığı kendini giderek daha fazla hissettirmektedir. Rekabet dolayısıyla bu devletlerin dünya ticaretindeki payları önemli ölçüde artmıştır.

2.4. Gelir Dağılımı

2.4.1. Gelir Dağılımının Bozulması ve Yoksulluğun Yaygınlaşması

Ekonomik büyüme ve gelir dağılımına yönelik son yirmi beş yılda yaşanan gelişmeler, küreselleşme sürecinin önemli sorunları ortaya çıkardığını göstermektedir. Bu sorunlar en açık biçimiyle sosyal alanda kendini göstermektedir. Bu süreçte gelişmiş ülkelerle gelişmekte olan ülkeler arasında hem ekonomik, hem de sosyal alanda kutuplaşmalar meydana gelmiştir. Sosyal alanda yaşanan sorunların en önemlilerinden biri de gelir dağılımındaki artan eşitsizliktir. Bu anlamda, gelir dağılımında yaşanan olumsuzluklar tüm dünyaya özgü bir durum olurken, bölgeler ve ülkeler arasında farklı boyutlarda ve farklı etki düzeylerinde yaşanmaktadır. Diğer taraftan, ülke içinde de gelir dağılımındaki eşitsizliğin arttığına tanık olunmaktadır.

“Gelir dağılımı salt ekonomik bir olgu değil, aynı zamanda uygulanan ekonomik ve sosyal politikaların zaman içindeki gelişiminin bir sonucudur. Bu anlamda, yalnız üretim araçlarının mülkiyeti değil, kamu hizmetlerinin düzeyi, toplumsal ve geleneksel ilişkiler, işgücünün örgütlenme düzeyi ve siyasal katılım biçimleri gibi etkenler gelir dağılımında belirleyici olmaktadır. Gelir dağılımı bunların bir sonucu ve göstergesi olarak kabul edilebilir”(DPT 2001:3).

Ayrıca, gelir dağılımına yönelik toplumsal düzeyde uygulanan politikalar servetin belirli bir bölgede veya grupta yoğunlaşmasını önlemekten çok, gelir grupları arasındaki farklılığı azaltmayı amaçlar. “Gelir dağılımındaki eşitsizliğin nedenleri dağıtım politikalarının yetersizliği kadar, üretken olmayan istihdam ve kayıt dışı istihdamın yaygınlaşmasından da kaynaklanabilmekte, yetersiz gelişmeye bağlı istihdam politikaları da eşit olmayan gelir dağılımının temelini oluşturmaktadır”(Ekin, 2000:339).Küreselleşme süreci, gelir dağılımındaki eşitsizliği salt işçi sınıfı aleyhine değil, aynı zamanda ücretli kesimin tümünü kapsayacak biçimde sermaye lehine değiştirmektedir. Bu değişim, özellikle gelişmekte olan ülkelerde daha ciddi biçimde yaşanmaktadır.

Eşitsizlikteki artış; bir yandan gelişmekte olan ülkelerin ulaşmayı hedefledikleri düzeyi daha da uzaklaştırmakta diğer taraftan da refah anlayışının gelişimine bağlı olarak bir "tüketim baskısı" yaratmaktadır. Bu durum sanayileşme süreciyle başlayan ve gelişmiş toplumlar lehine ancak gelişmekte olan ülkeler aleyhine gerçekleşen gelir dağılımı eşitsizliğini daha da arttırmaktadır.

2.4.1.1. Küresel Düzeyde Gelir Dağılımının Bozulması

Küreselleşme süreciyle birlikte yaşanan gelir dağılımı eşitsizliğinin artışı, ülke içindeki gelir eşitsizliğinden çok, ülkeler arasındaki gelir eşitsizliğinden kaynaklanmaktadır. Ülkeler arası gelir dağılımındaki değişim ekonomik büyüme oranlarına ve ülkelerin kendi aralarında gerçekleştirdikleri ticaretin niteliğine bağlı olarak değişmektedir. Bu anlamda, ekonomik büyüme oranı salt liberalizasyon süreci ile değil, aynı zamanda tasarruf oranı, yatırım oranı ve eğitim politikaları gibi diğer etkenler tarafından da etkilenmektedir.

Gelişmekte olan ülkeler ekonomik büyümelerini büyük ölçüde dış kaynakla ya da dış borçlarla gerçekleştirebilmektedir. Bu anlamda, genelde etkin kullanılmayan dış borçlar gelişmekte olan ülkelerin birçoğunda ekonomik krizlere neden olmaktadır. Bu durum hem ekonomik yapıyı hem de sosyal yapıyı olumsuz etkilerken, gelir dağılımının da bundan etkilenmemesi düşünülemez.

Küresel ekonominin temel özelliklerinden birini oluşturan gelir dağılımı eşitsizliği incelendiğinde, On dokuzuncu yüzyılın başlarında gelişmiş ülkelerde kişi başına düşen gelirin gelişmekte olan ülkelerin 3 katı olduğu ve "Altın Çağ" (1945–1975) dönemi dışında istikrarlı bir biçimde artarak, 2000'li yıllarda gelir dağılımındaki eşitsizliğin 20 katına yükseldiği görülmektedir. Bu bağlamda, gelir dağılımındaki eşitsizlik, İkinci Dünya Savaşı dönemine kadar sürekli artarken savaş sonrası dönemde, özellikle gelişmekte olan ülkelerde yaşanan ekonomik büyümeye bağlı olarak durağanlaşmış ve belirli ölçüde de düzelmiştir. Bu dönemde gelir dağılımı eşitsizliğinde yaşanan iyileşme kuşkusuz, yüksek korumacı politikalardan kaynaklanmıştır. Ancak, bu süreçte artan ticaret ve açıklık politikalarıyla birlikte 1980'li yılların başında önemli bir değişim başlamıştır(ECLAC). Bu anlamda, gelir dağılımındaki eşitsizliğin artışı salt gelişmekte

olan ülkelere özgü bir durum değil, aynı zamanda gelişmiş ülkeleri de kapsar hale gelmiştir.

Gelişmiş ülkelerde kişi başına düşen ortalama gelirlerin 25 bin doları aştığı; buna karşılık, gelişmekte olan ülkelerin 5 bin dolann altında bir ortalama gelire sahip oldukları görülmektedir. Küreselleşme süreci ile birlikte gelişmiş ülkelerde ortalama kişi başına düşen gelirden yaklaşık 2 kat artış yaşanırken, gelişmekte olan ülkeler için tersi bir durum yaşanmaktadır. Nitekim bu ülkelerin bir kısmında kişi başına düşen ortalama gelir ya çok sınırlı bir miktarda artış eğilimi göstermiş ya da sabit kalmıştır. Doğu Avrupa ülkeleri gibi bazı gelişmekte olan ülkelerde ise kişi başına düşen ortalama gelirden özellikle 1990 sonrası dönemde önemli düşüşlerin yaşandığına tanık olunmaktadır. Kişisel gelir dağılımı 1975–1999 döneminde ekonomik büyümeye bağlı olarak Doğu Asya ve Pasifik ülkelerinde yılda ortalama yüzde 6 oranında artarken, Güney Asya ülkelerinde yüzde 2, dünya nüfusunun yüzde 30 'nu oluşturan Çin ve Hindistan'da sırasıyla yüzde 8 ve yüzde 3.2 oranlarında artmıştır. Aynı dönemde OECD ülkelerinde ise, yüzde 2 ortalama artışa tanık olunmuştur. Diğer taraftan, Orta Doğu ve Latin Amerika ülkelerinde ise yıllık ortalama artış yüzde 1'in altında gerçekleşirken, Sahraaltı Afrika ülkelerinde yıllık ortalama yüzde 1 oranında düşüş yaşanmıştır. Doğu Avrupa ve Orta Asya ülkelerinde ise 1990 sonrasında yüzde 2239 düzeyinde düşüşler gerçekleşmiştir. Bu dönemde 16 Afrika ve 16 Doğu Avrupa ülkesinde ortalama kişisel gelir 1975 döneminden de düşük düzeylere gerilemiştir.

Tablo 4. 1999 Yılı İtibariyle Dünya Gelirinin Dağılımı

Ülkeler	Nüfus (Milyon)	Dünya Nüfusuna Oranı	Milli Geli (Milyar Dolar)	Dünya Gelirine Oranı	Kişi Başına Düşen Gelir
ABD	284	4.57	9,900	31.42	34,870
Japonya	127	2.13	4,574	14.52	35,990
Batı Avrupa ve Diğer	544	8.87	11,026	35.00	21,500
<i>Düşük ve Orta Gelirli Ülkeler</i>					
Doğu Asya ve Pasifik	1,825	30.74	1,649	5.23	900
Orta Avrupa ve Orta Asya	475	7.95	930	2.95	1,960
Latin Amerika ve Karayipler	524	8.52	1,861	5.90	3,560
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	301	4.87	601	1.90	2,000
Güney Asya	1,380	22.24	615	1.95	450
Sahraaltı Afrika	674	10.74	317	1.00	470
Düşük ve Orta Gelirli Ülkeler	5,178	85.09	5,990	18.93	1,160
Yüksek Gelirli Ülkeler	955	14.91	25,500	81.07	26,710
DÜNYA	6,133	100.00	31,500	100	5,140

Kaynak; World Bank, World Development Report 2003: Sustainable Development in a Dynamic Economy. Washington, August 2002.

Gelir dağılımındaki eşitsizlik Doğu Avrupa ve Sahraaltı Afrika ülkelerinde olduğu gibi belirli bölgelerde ve belirli ülkelerde daha da belirginleşmektedir. Nitekim ABD ile Güney Asya ve Sahraaltı Afrika ülkeleri karşılaştırıldığında kişi başına düşen ortalama gelirin 63 kat daha yüksek olduğu görülmektedir (Tablo 4). 1960–2000 yılları arasında gelir dağılımında en varlıklı yirmi ülke ile en yoksul yirmi ülke arasındaki fark ise daha büyük bir farkın olduğunu ortaya koymaktadır. 1960 yılında 18 kat olan fark son 40 yıl içinde ikiye katlanarak 37 katına ulaşmıştır.

Bu yüksek artışın temel nedeni hiç kuşkusuz, en yoksul yirmi ülkenin salt yeterli ekonomik büyümeyi gerçekleştirememesinden değil, aynı zamanda küreselleşme süreci ile birlikte finansal piyasalarda meydana gelen gelişmelerden de kaynaklanmaktadır. 1980'li yıllarda gelişmekte olan ülkeleri olumsuz etkileyen borç krizleri, özellikle Afrika ve Latin Amerika ülkelerinde yoğunlaşmış ve bu bölgelerdeki gelir dağılımını oldukça bozmuştur. Bu anlamda, finansal piyasalarda meydana gelen gelişmeler, küreselleşme sürecinin sağladığı yararların belirli bölgelerde ve belirli kesimlerde toplanmasını sağlarken, dünya nüfusunun büyük bir bölümünün bundan yararlanmasına olanak tanımamaktadır.

Dünya gelirinin uluslararası dağılımı çerçevesinde kişi başına düşen gelir bakımından da eşitsizliğin ulaştığı nokta incelenmelidir. Gerçekten, dünya nüfusunun en yoksul yüzde 20'si ile en varlıklı yüzde 20'si arasındaki eşitsizlik daha da artmaktadır. Nitekim Birleşmiş Milletler Kalkınma Programının 1999 İnsani gelişim Raporuna göre, bu iki grup arasındaki fark 1960 yılında 30 kat iken, 1990 yılında 60, 1995'de 82, 1997 yılında ise 74 kat olarak gerçekleşmiştir.

Buna karşılık, yüzde 10'luk kesimde bu oran 1960'da 40 iken 1997'de 143'e yükselmiştir. Ancak, dünya nüfusunun en varlıklı yüzde 5'lik kesimi ile en yoksul yüzde 5'lik kesimi arasındaki gelir eşitsizliği daha da çarpıcıdır. Nitekim sadece 1988-1993 yılları arasında kapsayan 5 yıllık dönemde bu gruplar arasındaki gelir eşitsizliği farkı 78 den 114'e yükselmiştir. Tablo 6, 1988–1993 yılları arasında dünya gelirinin gelir grupları arasındaki dağılımı göstermektedir.

Gelişim Raporuna göre, bu iki grup arasındaki fark 1960 yılında 30 kat iken, 1990 yılında 60, 1995'de 82, 1997 yılında ise 74 kat olarak gerçekleşmiştir.

Küreselleşme sürecinin bu iki grup arasında eşitsizliği daha da belirgin hale getirdiği vurgulanırken, dünya nüfusunun yüzde 12.81'ni oluşturan Batı Avrupa, ABD ve Japonya'nın toplam dünya gelirinin yüzde 49.55'ni aldığı görülmektedir (Tablo 5). Bu oran, dünya nüfusunun sadece yüzde 15.57'sini oluşturan gelişmiş 24 ülke için yüzde 81 düzeyine yükselmektedir.

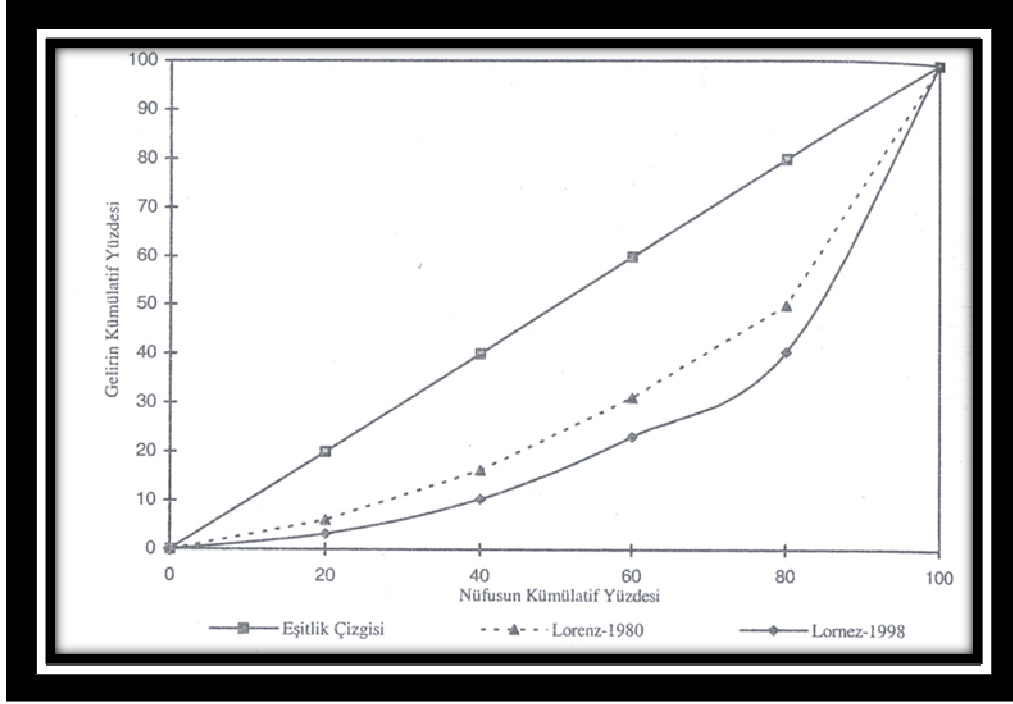
Tablo 5. Dünya Gelirinin Gelir Grupları Arasında Dağılımı

Kümülatif Dünya Nüfusu Oranları (Gelir Grupları)	Kümülatif Dünya Gelir Oranı	
	1988	1993
Alt Yüzde 10	0.9	0.8
Alt Yüzde 20	2.3	2.0
Alt Yüzde 50	9.6	8.5
Alt Yüzde 75	25.9	22.3
Alt Yüzde 85	41.0	37.1
Üst Yüzde 10	46.9	50.8
Üst Yüzde 5	31.2	33.7
Üst Yüzde 1	9.3	9.5

Kaynak; THORBECKE, CHARUMILIND, s. 1479.

Küreselleşme gelir dağılımı karşılaştırmalarının boyutunu değiştirmektedir. Klasik ölçütler olarak Gini katsayısı ve Lorenz eğrisinden yararlanarak, küresel gelir dağılımı karşılaştırması yapıldığında, eşitsizliğin ölçülmesi mümkün hale gelmektedir. “Gelir dağılımındaki eşitsizliğin ölçümünde kullanılan temel yöntemlerden biri de Gini katsayısıdır. Gini katsayısı nüfusu oluşturan gelir grupları bakımından dağılımdaki eşitsizliği göstermesi açısından önemlidir. 1980'de 58 olan Gini katsayısı 1988'de 62,8, 1993'te 66,0” (Thorbecke, Charumilind, 2002:1479) ve 1998 69'a yükselirken, bu dönemde Şekil; 1980 ve 1998 yılı dünya gelir dağılımı karşılaştırılması toplumu oluşturan gelir grupları arasındaki eşitsizliğin artığına tanık olunmaktadır. “Bu durum ülke içindeki eşitsizlikten çok, ülkeler arası eşitsizliğin artmasından kaynaklanmaktadır” (Firebaugh, 1999:1597-1598). Küresel gelir dağılımındaki eşitsizliğin artışı Şekil 1'de daha açık görünmektedir. Dünya nüfusun yüzde 20'lik kesimleri arasındaki gelir dağılımı giderek bozulmaktadır. Lorenz eğrisi yardımı ile yapılan hesaplamada dünya nüfusunun yüzde 20'sinin dünya gelirinin yüzde 20'sini alması durumunda eğrinin 45° derecelik bir eğime sahip olacağı ve gelirin eşit şekilde bölüşüleceği varsayılmaktadır. Bu anlamda, eşitsizlik eğrisi ile Lorenz eğrisi arasındaki alan eşitsizlik derecesini vermektedir. Dolayısıyla, küresel gelir eşitsizliğinin 1980 yılında 58, buna karşılık 1998 yılında 69 olarak gerçekleştiği görülmektedir.

Şekil 1. 1980 ve 1998 yılı dünya gelir dağılımı karşılaştırılması

Kaynak : WordBank Devdata Query System, 1999

“Eşitsizlikteki artış en varlıklı kesim lehine değişirken, en çarpıcı değişiklik nüfusun en alt kesimini oluşturan yüzde 20’lik kesimde yaşanmaktadır. Bu kesimde 1980 yılında ortalama kişisel gelir yüzde 6 iken, 1998 yılında yüzde 3.2’ye düşerek yüzde 47 oranında değişmiştir. İkinci yüzde 20’lik kesimin gelir ise yüzde 10.22’den yüzde 7.14’e gerileyerek yüzde 30 oranında düşmüştür. Ancak, en varlıklı yüzde 20’nin gelirleri yüzde 20 oranında artarak gelirden aldıkları pay yüzde 59’a yükselmiştir” (Akpınar, Keskin, 2002:50).

“Gelir dağılımı eşitsizliği ile ilgili diğer çarpıcı durum ise ABD nüfusunun en varlıklı yüzde 10’nun dünyanın en yoksul yüzde 43’nün gelirin eşit bir gelire sahip olmasıdır. ABD’de yaşayan 25 milyon kişi 2 milyar insanın elde ettiği gelire eşit bir gelir elde etmektedir” (Thorbecke, Charumilind, 2002:1479).

Firebaugh’ a göre:

“Dünya geliri yıldan yıla artarken, küresel gelir eşitsizliği de artmaktadır. Bu durum kuşkusuz küreselleşme sürecinin gelir dağılımındaki eşitsizliği daha da arttırdığına yönelik önemli bir veridir. Ancak, gelir dağılımında ortaya çıkan eşitsizliğin bir diğer kaynağı da gelişmekte olan ülkelerde yaşanan hızlı nüfus artışıdır” (Firebaugh, 1999:1600).

Nitekim bu ülkelerin ekonomik büyümeleri hızlı nüfus artışları ile sınırlanmaktadır. Çünkü, gelir dağılımı eşitsizliği kişisel gelir ile ölçülmektedir. Dolayısıyla, bu ülkelerde salt ekonomik büyüme gelir eşitsizliğini önlemede yeterli olamamaktadır.

Küreselleşme süreci ile birlikte piyasanın serbestleştirilmesi ve bu bağlamda, artan rekabetin daha hızlı bir büyüme sağlayacağı ileri sürülse de, bu büyümenin oldukça düşük düzeyde gerçekleştiği ve küresel ekonomide eşit dağılmadığı görülmektedir. Küresel düzeyde yaşanan rekabet yaşam ve gelir standartlarını artırmak, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeleri birbirine yaklaştırmak yerine uzaklaştırmış, gelir dağılımını daha da bozmuştur. Buna göre, ekonomik büyümenin gerçekleşmesi, gelirin kendiliğinden adil dağılacağı anlamına gelmemektedir.

Küreselleşme sürecinde sermayenin serbest dolaşımı, üretimin işgücü maliyetlerinin en düşük olduğu bölgelere yönelmesi ve artan küresel rekabet baskısı ile gelir, istihdam ve sosyal güvenlik alanlarında olumsuzluklara neden olmaktadır. Küreselleşme, gelirin belirli bölgelerde, ülkelerde veya gruplarda toplanması gibi bir sonucu ortaya çıkarmaktadır. Diğer taraftan, küresel düzeyde ortaya çıkan ve hızla artan gelir dağılımı eşitsizliğine ülkelerin kendi içinde de tanık olunmaktadır.

2.4.1.2. Ulusal Düzeyde Gelir Dağılımının Bozulması

Gelir dağılımındaki eşitsizlik sadece gelişmekte olan ülkelere özgü değil, aynı zamanda gelişmiş ülkelerde de görülen bir durumdur. Nitekim 1970'li yılların ortalarından başlayarak son 30 yılda gelişmiş ülkelerin çoğunda gelir dağılımının bozulduğuna ve eşitsizliğin arttığına tanık olunmaktadır.

Gerçekten, ikinci Dünya Savaşı öncesinde artış eğiliminde olan ülke içi gücü eşitsizliğinin savaş sonrası 25–30 yıllık dönemde durağanlaştığı ve bazı ülkelerde gerilediği ifade edilmektedir. Ancak, yirminci yüzyılın son çeyreğinde dünya nüfusunun yüzde 57'sini oluşturan 77 ülkede gelir eşitsizliği hızla artarken, dünya nüfusunun sadece yüzde 4'nü oluşturan 9 ülkede gelir eşitsizliği gerilemiş ve diğer ülkelerde ise sabit kalabilmiştir. Atkinson 'a göre:

“Teknolojide yaşanan hızlı değişim nitelikli işgücü talebini artırırken niteliksiz işgücü talebini azaltmış, bu durum iki grup arasındaki ücret farklılığının açılması ile sonuçlanmıştır. Özellikle bu iki grup arasındaki ücret farklılığının artması gelir eşitsizliğinin temel etkenlerinden birini oluşturmaktadır” (Atkinson, 2001:11).

Ayrıca, nüfus yapısının değişmesi, işgücüne katılımın düşmesi ve işsizlik oranlarındaki artış gibi etkenler hane halkı gelirlerinde düşüş ile sonuçlanmakta, dolayısıyla bu durum da gelir eşitsizliğinin artmasına neden olmaktadır. Diğer taraftan, sosyal devlet anlayışındaki gerilemeye paralel devletin yeniden dağıtım işlevinin bozulması da gelir eşitsizliğinin artmasındaki diğer temel nedenlerden biri olmaktadır.

Gelişmekte olan ülkelerin çoğunda yüksek düzeyde gerçekleşen ve bu ülkelere özgü bir nitelik taşıyan gelir eşitsizliği, esasen liberalizasyon süreci ile birlikte hızla artış eğilimi içine girmiştir. Ancak, ekonomik yapı farklılıkları yaşanan gelir eşitsizliğinin şiddetini ülkeden ülkeye değiştirmektedir. 1980'li yıllarda gelişmekte olan ülkelere olumsuz sonuçlara yol açan borç krizleri özellikle Afrika ve Latin Amerika ülkelerinde yoğunlaşırken, gelir eşitsizliğinin de en açık biçimde belirginleştiği ülkeler de bu bölgelerde yer almıştır. Filipinler, Hindistan ve diğer Asya ülkeleri liberalizasyon süreci ve borç krizlerinden nispeten daha az etkilenmişlerdir. Diğer taraftan, IMF ve Dünya Bankası'nı yapısal uyum politikaları Afrika ve Latin Amerika ülkelerine odaklanırken, bu politikalar da gelir eşitsizliğinin artmasında da etkili olmuştur. Latin Amerika ülkelerine yönelik yapılan çalışmalar gelir dağılımında yaşanan bozulma ile liberalizasyon süreci arasında ciddi bir ilişkinin varlığını ortaya koymaktadır. Shari 'e göre:

“Gelişmekte olan ülkelerin yaşadığı borç krizleri özellikle toplumun düşük gelirli kesimini etkilerken, yüksek gelirli kesimini pek etkilememiş hatta gelirlerini daha da arttırmalarına yol açmıştır. Ticari liberalizasyona bağlı olarak bu ülkelerde nitelikli-niteliksiz, üniversite mezunu olan-olmayan çalışanlar arasında artan ücret farklılıkları gelir eşitsizliğine neden olmaktadır. Bunların dışında, küreselleşme sürecinden ve ulusal politikalarda meydana gelen değişikliklerden kaynaklanan ücretlilerin toplam ulusal gelirden aldıkları payın düşmesi, işletme karlarında ve finansal kazançlardaki artış, rant ekonomisinin yaygınlaşması, işgücü piyasasının kuralsızlaştırılması, özelleştirme uygulamaları, işgücü piyasasında esneklik, niteliğe dayalı ücret farklılığının artması ve devletin yeniden dağıtım işlevindeki gerileme gibi farklı etkenlerin de gelişmekte olan ülkelere gelir eşitsizliğine neden olduğu bilinmektedir”(Shari, 2000:971).

Gelir eşitsizliğindeki değişimi göstermesi bakımından gelir gruplarının ulusal gelirden aldıkları pay da önemli bir veridir. Nitekim gelir eşitsizliği yüzde 20'lik gelir grupları içinde irdelendiğinde özellikle gelir eşitsizliğinin alt grupta yoğunlaştığına tanık olunmaktadır. ABD'de nüfusun en üst yüzde 20'lik kesiminin ulusal gelirden aldığı pay 1994 yılında 45,2 iken, bu oran 1997'de yüzde 46,4'e yükselmiştir. En üst yüzde 10'luk gelir grubunda ise ulusal gelirden alınan pay 1994'te yüzde 28,5 iken, bu oran 1998'de

yüzde 30,5'e yükselmiştir 1977–1989 yılları arasında gerçekleşen gelir artışının yüzde 60'ı nüfusun sadece yüzde %1' lik kesimine gitmiştir.

Tablo 6. Bazı Gelişmiş Ülkelerde Gelir Dağılımındaki Eşitsizliğin Görünümü

Ülke	Gini Katsayısı	En Alt %10	En Üst %10	En Alt %10	En Üst %20	En Üst %10		En Üst %20	
						En Alt %10	En Alt %20	En Alt %10	En Alt %20
ABD-1997	40,8	1,8	30,5	5,2	46,4	16,6	9,0		
Almanya-1994	30,0	3,3	23,7	8,2	38,5	7,1	4,7		
Avustralya	35,2	2,0	25,4	5,9	41,3	12,5	7,0		
Avusturya-1995	31,0	2,5	22,5	6,9	38,0	9,1	5,5		
Belçika-1996	28,7	3,2	23,0	8,3	23,0	4,5	4,5		
Danimarka-1992	24,7	3,6	20,5	9,6	34,5	5,7	3,6		
Fransa-1995	32,7	2,8	25,1	7,2	40,2	5,6	5,6		
İngiltere-1995	36,8	2,2	27,7	6,1	43,2	12,3	7,1		
İspanya-1990	32,5	2,8	25,2	7,5	40,3	9,0	5,4		
İsveç-1992	25	3,7	20,1	9,6	34,5	5,4	3,6		
İtalya-1995	27,3	3,5	21,8	8,7	36,3	6,2	4,2		
Japonya-1993	24,8	4,8	21,7	10,6	35,6	4,5	3,4		
Kanada-1994	31,5	2,8	23,8	7,5	23,8	5,2	5,2		
Norveç-1995	25,8	4,1	21,8	9,7	35,8	5,3	3,7		

Kaynak; UNDP, Human Development Report 2002. Oxford University Press, New York 2002, s. 194

Diğer taraftan, İngiltere'de gelir eşitsizliğinde görülen artış on dokuzuncu yüzyılın sonundan beri hiç karşılaşılmadığı kadar yüksek olurken 1980-1991 döneminde en üst yüzde 5'lik gelir grubu ile en alt yüzde 5'lik gelir grubu arasında yüzde 50 oranında bir bozulma ortaya çıkmıştır. Benzer biçimde yüzde 10'luk ve yüzde 20'lik gelir grupları arasında da önemli değişimler yaşanmaktadır. Nitekim 1986 yılında en alt yüzde 20'lik gelir grubunun ulusal gelirden aldığı pay 7,1 düzeyinden 1995'te 6,1'e gerilerken, en üst yüzde 20'lik kesimin gelirleri ise 39,8'den 43,2'ye yükselmiştir. Benzer gelişim en alt yüzde 10'luk kesimin gelirlerinde de görülmüştür. Gerçekten, bu kesimin gelirleri aynı dönem içinde 7,1'den 6,1'e düşmüştür. Buna karşılık, en üst yüzde 10'luk gelir grubunun gelir payı ise aynı dönemde 24,7'den 27,7'ye çıkmıştır (Tablo 6) . Diğer gelişmiş ülkelerde ise gelir eşitsizliği nispeten daha ılımlıdır.

Gelişmekte olan ülkelerde ise gelir eşitsizliği özellikle liberalizasyon süreci ile birlikte hızla artış eğilimine girmiştir. Bu anlamda, gelir dağılımındaki eşitsizlik en çok ücretli çalışanlar arasında hissedilmektedir. Örneğin, Meksika'da ücretli çalışanların gelir durumuna ilişkin Gini katsayısı 1984 yılında 42, 1989 yılında 44, 1992 yılında 51 olurken, 1998 yılında 53'e yükselmiştir. Latin Amerika ülkelerinden Kolombiya'da ise daha çarpıcı gelişmeler yaşanmaktadır. Bu ülkede son yıllarda gelir dağılımındaki eşitsizlikten özellikle en alt yüzde 10'luk gelir grubu etkilenirken, bu gelir grubunun payı

1.93'ten 1.48'e gerileyerek yüzde 23 oranında düşmüş ve 1970'li yıllardaki düzeyine inmiştir.

Afrika'da ise 1980'li yıllarda ortalama reel ücretler 26 ülkede düşerken, 22 Afrika ülkesinde de reel asgari ücretler de düşmüştür. Ücretlerde yaşanan düşüş bazı ülkelerde oldukça yüksek düzeylerde gerçekleşmiştir. Örneğin, Tanzanya'da reel asgari ücretler 1987 yılında yüzde 36 oranında gerileyerek 1980 yılı düzeyine düşmüştür. Diğer taraftan, kayıt dışı sektörlerdeki artan istihdam oranı kayıtlı istihdamın ortalama ücretlerini ve reel asgari ücretlerini düşürürken, gerçek gelirler üzerinde de baskı yaratmış, dolayısıyla gelir eşitsizliğini arttırıcı etkide bulunmuştur. Örneğin, 1982 yılında Kenya'da Gini katsayısı 40 düzeylerinden 1992 de 50'ye yükselirken, Nijerya'da 1985–1992 arasında 38'den 45'e yükselmiştir. Went 'e göre:

“Gelir eşitsizliğindeki artış 1989 sonrası dönemde piyasa ekonomisine geçiş süreci ile birlikte pek çok Doğu Avrupa ülkesinde de yaşanmıştır. Nitekim bu ülkelerde ücretli kesimin ulusal gelirden aldığı pay düşerken, reel asgari ücretlerdeki gerilemeye işsizlikteki artış da eklenmiş ve toplumun en az gelir elde eden kesimi ile en fazla gelir elde eden kesimi arasındaki fark daha da açılmıştır. Gerçekten, 1989'da Doğu Avrupa ülkelerinin hemen hemen tamamında Gini katsayısı 25'in altında iken, 1989–1994 döneminde tümünde artmıştır. Rusya, Moldova ve Bulgaristan'da 40'ın üzerine çıkmıştır. Bu ülkelerde yaşanan gelir eşitsizliğindeki artış hızı pek çok gelişmiş ülkede yaşanandan oldukça yüksek düzeylerde gerçekleşmiştir”(Went, 2001:59).

1980 ve 1990'lı yıllarda pek çok OECD üyesi ülkede yaşanan gelir eşitsizliğinin benzeri Çin, Endonezya ve Tayland'ı kapsayacak biçimde Doğu ve Güney Doğu Asya ülkelerinde de hızla artmıştır. Doğu ve Güney Doğu Asya ülkelerinde ekonomik büyümeye rağmen gelir eşitsizliği artmıştır. Örneğin, 1970–1990 döneminde Endonezya'da Gini katsayısı yüzde 16,6 oranında artmıştır. 1980 ve 1988 döneminde Güney Kore'de ise Gini katsayısı yüzde 15,2 artarken, 1981–1991 döneminde Hong-Kong'daki artış yüzde 12,2 olmuştur. Çin'de ise, 1985-1991 döneminde Gini katsayısı 24.5 düzeyinden 33.5 düzeyine yükselmiştir. Doğu Asya ve Güney Doğu Asya ülkelerinde özellikle 1990 sonrasında küresel ekonomi ile bütünleşme sağlanırken, bir taraftan yoksulların sayısında önemli düşüşler görülmüş, diğer taraftan bu ülkelerde gelir eşitsizliğinde de önemli iyileşmelerin yaşandığına tanık olunmuştur. Ancak, 1997 yılındaki kriz ile birlikte gelir eşitsizliğinde önemli düzeyde artışlar yaşanmıştır. Malezya'da ise gelir dağılımındaki eşitsizlik sadece 1970–1990 döneminde azalırken, 1990 sonrasında yeniden artış eğilimi içine girmiştir

Gelişmekte olan ülkelerde, kişisel gelir düzeyi ve artışı hemen hemen birbirine yakın düzeylerde gerçekleşirken, gelir gruplarının ulusal gelirden aldıkları payların ülkeden ülkeye değiştiği ve benzer biçimde gelir eşitsizliğinin oldukça farklı olduğuna tanık olunmaktadır.

Örneğin, gelir grupları içinde en üst yüzde 10'luk kesim ile en alt yüzde 10'luk kesim arasındaki oran Macaristan'da 5, Mısır'da 6, Bangladeş'te 7, Çin'de 13, Kenya'da 19, Malezya'da 22, Şili'de 33, Brezilya'da 45, Sierra Leone'de 87 ve Paraguay'da 91'e yükselmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde gelir gruplarının ulusal gelirden aldıkları payların farklılığı kuşkusuz her ülkede gelir eşitsizliğinin benzerliği anlamına gelmemektedir. Bazı ülkelerde eşitsizlik oldukça şiddetli yaşanırken, aynı gelişmişlik düzeyine sahip bir başka ülkede daha farklı düzeylerde görülebilmektedir. Bu durum, gelir gruplarının ulusal gelirden aldıkları pay ile ilgilidir.

Tablo 7. Seçilmiş Gelişmekte Olan Ülkelerde Gelir Eşitsizliği

Ülke	Kişisel Gelir	En Alt %10 (A)	En Üst % 10 (B)	En Alt %20 (C)	En Üst %20 (D)	B/A	D/C	Gini Katsayısı
Banladeş	370	3.9	28.6	8.7	42.8	7.3	4.9	33.6
Brezilya	3060	0.7	48.0	2.2	64.1	65.8	29.7	60.7
Çin	890	2.4	30.4	5.9	46.6	12.7	8.0	40.3
Güney Afrika	2900	1.1	45.9	2.9	64.8	42.5	22.6	59.3
Kenya	340	2.4	36.1	5.6	51.2	15.2	9.1	44.9
Macaristan	4800	4.1	20.5	10.0	34.4	5.0	3.5	25.4
Malezya	3640	1.7	38.4	4.4	54.3	22.1	12.4	49.2
Mısır	1530	4.4	25.0	9.8	39.0	5.7	4.0	28.9
Pakistan	420	4.1	27.6	9.4	41.1	6.7	4.3	31.2
Paraguay	1300	0.5	43.8	1.9	60.7	91.1	31.8	57.7
Rusya	1750	1.7	38.7	4.4	53.7	23.3	12.2	48.7
Sierra Leone	140	0.5	43.6	1.1	63.4	87.2	57.6	62.9
Şili	4350	1.3	45.6	3.3	61.0	35.6	18.6	56.6
Tayland	1970	2.8	32.4	6.4	48.4	11.6	7.6	41.4

Kaynak; UNDP, Human Development Report 2002; World Bank, World Development Report 2003.

Diğer taraftan, 1975–1995 döneminde gelişmiş ülkelerde yaşayan nüfusun yaklaşık yüzde 72 'si küreselleşme sürecinin ortaya çıkardığı gelir eşitsizliğinden olumsuz yönde etkilenmiştir. Gelişmiş ülkelerde gelir eşitsizliğinde yaşanan artış, işgücünü koruyucu kurumsal yapılarıdaki zayıflamadan kaynaklandığı gibi, niteliğe bağlı artan ücret farklılıklarından ileri gelmektedir, işgücünü koruyucu kurumsal yapılarıdaki zayıflama, teknolojik gelişme ve ticari Überalizasyon sürecinin bir sonucudur. Çünkü her iki unsur hem nitelikli işgücü talebini arttırmakta, hem de bu grubun ücretlerini niteliksizler aleyhine yükseltmektedir. Dolayısıyla, ortaya çıkan ücret farklılığı sürekli artmaktadır.

Ancak, ücretlerin âdemi merkezi biçimde belirlendiği ve işgücü piyasası kurumlarının hala etkinliğini koruduğu Almanya ve İtalya gibi ülkelerde var olan gelir eşitsizliği değişime uğramamıştır. Benzer biçimde, sendika ve asgari ücret aibi işgücü piyasası kurumlarının etkinliğini koruduğu Fransa ve kimi gelişmiş ülkelerde gelir eşitsizliğinin sabit kaldığı veya azaldığı görülmektedir. Buna karşılık, işgücü piyasasının oldukça esnek ve ücret tespitinin âdemi merkezi biçimde belirlenmediği Avustralya, Yeni Zelanda, İngiltere ve ABD gelir eşitsizliğinin en ağır biçimde yaşandığı gelişmiş ülkeler olarak ortaya çıkmaktadır.

Yirminci yüzyılın son çeyreğinde gelir eşitsizliğindeki artışın en çok hissedildiği ülkeler kuşkusuz Latin Amerika ülkeleridir. Latin Amerika ülkelerinin 1980'li yıllarda karakteristik yapısını oluşturan artan gelir eşitsizliği, 1990'lı yıllarda da sürmüş ve bu ülkelerde gelir eşitsizliği giderek artmıştır. Buna göre, küreselleşme süreci hemen hemen tüm ülkelerde gelir eşitsizliğini arttırmaktadır. Gelir eşitsizliğindeki artış sermaye lehine ve işgücü aleyhine gerçekleşirken, ulusal ekonomi ve ulusal gelir finans ağırlıklı hale dönüşmekte ve rant ekonomisinden elde edilen karlar ulusal gelirin önemli bir payını oluşturur hale gelmektedir. Finansal liberalizasyon ve uluslararası sermaye hareketlerindeki artış bu süreci daha da hızlandırmaktadır.

Yüksek gelirli ülkeler ve toplumun yüksek gelirli grupları, düşük gelirli ülkeler ve düşük gelirli gruplara göre dengesiz bir yapıyı ortaya çıkarmaktadır. Bir başka ifadeyle, varıl ülke ve gruplar sermaye ve nitelikli işgücü, yoksul ülke ve gruplar ise sermaye kıtlığı ve niteliksiz işgücü ile özdeşleşmektedir. Bu durum, gerek ülkeler arasında ve gerekse ülke içindeki gelir dağılımının adaletsizliğine neden olmaktadır. Gelir dağılımında ortaya çıkan bu özellik küresel yoksullukta da kendini göstermektedir. Küreselleşme süreci ile birlikte yoksulluğun salt gelişmekte olan ülkeler için değil, aynı zamanda gelişmiş ülkeler için de önemli bir sorun haline geldiğine tanık olunmaktadır.

2.4.1.3. Küreselleşme Sürecinin Türkiye'de Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkileri

Küreselleşme sürecinin neden olduğu gelir dağılımında bozulma ve eşitsizlik, gelişmekte olan ülkelerin çoğunda olduğu gibi, Türkiye'de de yaşanan bir gerçektir. Küreselleşme süreciyle birlikte yoksul ülkeler daha çok yoksullaşırken, varıl gelişmiş

ülkelerin daha da varıl hale geldiği gözlenmektedir. Bu bağlamda, yapılan birçok araştırma bu gerçeği doğrular nitelikte sonuçlar sağlamaktadır. Özdemir 'e göre:

“Ülkeler arasındaki gelir yakınsaması salt varıl ülkelere özgü bir durum olurken, bu ülkelerde kişi başına düşen gelirin hızla birbirine yaklaştığı; buna karşılık, Türkiye'nin de aralarında bulunduğu birçok gelişmekte olan ülkede gelir dağılımındaki eşitsizliğin giderek arttığı anlaşılmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin hemen hemen tümünde gelir dağılımında bir yakınsamanın ötesinde ıraksamanın geçerli olduğu bilinmektedir”(Özdemir, 2002: 242).

Kuşkusuz, gelir dağılımında artan eşitsizliğin temel nedeni küreselleşme sürecine paralel olarak uygulamaya konan yeni liberal politikalar olmuştur.

Bu bağlamda, 1970'li yılların ithal ikameci uygulamalarında devletin üretim ve yatırım alanındaki faaliyetleri yanında, gelir ve servetin yeniden dağıtımını sağlayacak, dolayısıyla bölüşümü düzelterek müdahaleci uygulamalarıyla da etkin olduğu bilinmektedir. Bu dönemde gelir dağılımında yaşanan olumlu gelişmelerin düzenli ve hızlı ekonomik büyüme yanında devletin dağıtım sürecindeki etkin rolünden kaynaklandığında kuşku yoktur. Ancak, bu gelişmelerin 1980 sonrasında tamamen değiştiği gözlenmektedir. Gerçekten, bu dönemde gelir dağılımı sermaye lehine hızla değişmiştir. Yeldan da bu konuyla ilgili şöyle bir yorumda bulunmuştur:

“Devlet, 1980 sonrasında vergi düzenlemeleri, KİT'lerin fiyatlama stratejileri ve teşvikler gibi uygulamalarla gelir bakımından aktif rol oynayarak dağılımın özel sermaye lehine değişmesinde etkili olmuştur. Böylece, 1980 öncesi dönemde üretim, yatırım ve düzenleme gibi temel görevleri üstlenen devlet, ekonomik görevlerinden sıyrılırken salt gelir dağılımını düzenleyici bir yapıya bürünmüştür. Dolayısıyla, 1980 sonrası dönemde yeni liberal politikalar bağlamında ortaya çıkan yüksek kamu açıkları dış finansman ile giderilmeye çalışılırken, artan iç ve dış borç yükü finansman dengesini bozmuş ve bu dönemde ekonomik krizlerin yaşanmasına neden olmuştur. Bu anlamda, ekonomi politikalarında meydana gelen gelişmeler, ekonomide üretimden çok spekülasyon kazançlarının artmasına ve gelir dağılımının da ücretliler ve tarım kesimi aleyhine giderek bozulmasına neden olmuştur”(Yeldan, 2003:42).

Yeni liberalizm ve yapısal uyum politikaları bağlamında gelir dağılımının ücretliler ve tarım kesimi aleyhine hızla uyum sağlaması, bir yandan kamu maliyesinin düzelmesinde, diğer yandan da yurt içi talebin üretime oranla kısılarak kaynak dengesinin ihracat lehine oluşmasında etkili olmuştur. Bu anlamda, küreselleşme sürecinde Türkiye ekonomisinin gelir dağılımında oldukça esnek bir yapı sergilediği ve istikrarında uyumun yükünün gelir dağılımı tarafından üstlenilmesiyle sağlanabildiği gözlenmektedir. Küreselleşme sürecinde Türkiye, gelişmekte olan diğer ülkelere göre

ekonomik büyüme bakımından dengesiz, ancak oldukça başarılı bir grafik çizmekle birlikte, gelir dağılımı açısından da oldukça bozuk bir yapıya sahiptir. Gerçekten, bu dönemde Türkiye'de kişisel gelirin artış hızı OECD ve bazı gelişmekte olan ülkelerin oldukça gerisinde kalmıştır. Bu bağlamda, Türkiye gelir dağılımı başta olmak üzere diğer sosyal göstergeler bakımından da eşitsizliğin en yüksek düzeyde yaşandığı ülkeler arasında yer almıştır.

2.4.1.4. Gelir Dağılımının Bozulması ve Eşitsizliğin Artması

Küreselleşme süreci, bir yandan gelir dağılımını gelişmiş ülkeler lehine yeniden düzenlerken, diğer yandan ulusal düzeyde gelir dağılımının bozulmasına da neden olmaktadır. Gelir dağılımındaki artan eşitsizlik, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi, Türkiye'de de yaşanmaktadır. 1980 sonrası dönemde Türkiye'de uygulanan ekonomik ve sosyal politikaların gelir eşitsizliğinin artmasında temel etken olduğu bilinmektedir. Bu anlamda, Türkiye'de ekonomik alanda yaşanan gelişmelerin sosyal alana yansımadağına ve özellikle gelir dağılımındaki eşitsizliğin arttığına tanık olunmaktadır.

Gerçekten, Türkiye'de son yirmi beş yılda kişisel gelirden yaşanan artış hızının gelişmiş ülkelere oranla oldukça düşük düzeyde kaldığı bilinmektedir.

Bu bağlamda, 1980 yılında kişisel gelirin ortalama 7 bin dolar düzeyinde olduğu gelişmiş ülkelerde bu rakam 2000'li yıllarda yaklaşık 4 kat artış ile 27 bin dolara ulaşırken, aynı dönemde az gelişmiş ülkeler dışındaki gelişmekte olan ülkelerde ortalama 1.800 dolardan 2.500 dolara yükselmiştir. Türkiye'de ise kişi başına düşen gelir aynı dönemde 1.500 dolar düzeyinden 3.000 dolara yükselmiştir. Bu dönemde Türkiye'de kişisel gelirden yaşanan düşük gelişme düzeyi toplumun her kesiminde de eşit düzeyde yaşanmamıştır. Nitekim gelir dağılımındaki adaletsizlik alt ve orta gelirli kesimleri etkilerken, üst gelirli kesimlerin gelirlerinde herhangi bir olumsuzluk yaşanmamış, aksine bu kesimin gelirlerinde önemli artışlar meydana gelmiştir.

Ancak, 2000 ve 2001 yıllarında yaşanan ekonomik krizlerle birlikte ulusal gelir 200 milyar dolar düzeyinden 145 milyar dolara inerken, kişi başına düşen gelir de 2.103 dolara kadar gerilemiştir. Oysa 2001 yılında kişi başına düşen gelirin dünya ortalaması 5.140 dolar düzeyindedir. "Türkiye bu dönemde İkinci Dünya Savaşından bu yana en

büyük ekonomik daralmayı yaşarken, ulusal gelirin yaklaşık yüzde 10 oranında gerilemesi, zaten eşitsiz olan gelir dağılımını daha da bozmuştur” (Sönmez, 2002:17).

Kişisel gelir dağılımının ölçülmesinde en yaygın yöntem nüfusun yüzde 20 lik dilimler halinde gelirden aldığı payların belirlenmesidir. Bu anlamda, Türkiye'de DİE'nin yapmış olduğu 1987 ve 1994 yılına ait gelir dağılımı araştırması temel veri kaynaklarını oluşturmaktadır. Dolayısıyla gelir dağılımındaki eşitsizliğe yönelik en son veriler de 1994 yılı verileridir.

Tablo8’ de de görüleceği gibi, 1987–1994 döneminde gelir dağılımındaki eşitsizlik alt ve orta gelir grupları aleyhine gelişmiştir! 1987 yılında üst gelir grubu ile alt gelir grubu arasındaki fark yaklaşık 10 kat iken, bu fark 1994 yılında 11 katına yükselmiştir. Bu fark eşitsizliğin yüksek düzeylerde yaşandığı gelişmiş ülkelerden ABD’de 9, İngiltere’de ise 7 kattır. Kuşkusuz, daha alt gelir gruplarına indirildiğinde farkın daha da arttığı görülmektedir. Gerçekten, nüfusun yüzde 5’lik dilimleri ele alındığında en yüksek gelir grubu ile en düşük gelir grubu arasındaki fark 1987’de 33 kat iken, 1994’de 44 katma yükselmektedir

Gelir dağılımındaki eşitsizlik küreselleşme süreciyle daha da belirgin hale gelirken, en çarpıcı eşitsizlik nüfusun en varsıl yüzde 5’lik ve yüzde 1’lik kesiminde yaşanmaktadır. Nitekim nüfusun en varsıl yüzde 5’i gelirin yüzde 30’nu alırken, en varsıl yüzde 1 ise ulusal gelirden yüzde 16,6 oranında pay almaktadır. Bu bağlamda, ulusal gelirin yaklaşık 1/3’nü toplumun en varsıl yüzde 6’sı tarafından paylaşılırken, Türkiye’nin birinci gelir grubu ile yüzüncü gelir grubunun aylık gelirleri arasında yaklaşık 236 kat fark bulunmaktadır.

Tablo 8. Küreselleşme sürecinde Türkiye’de gelir dağılımı

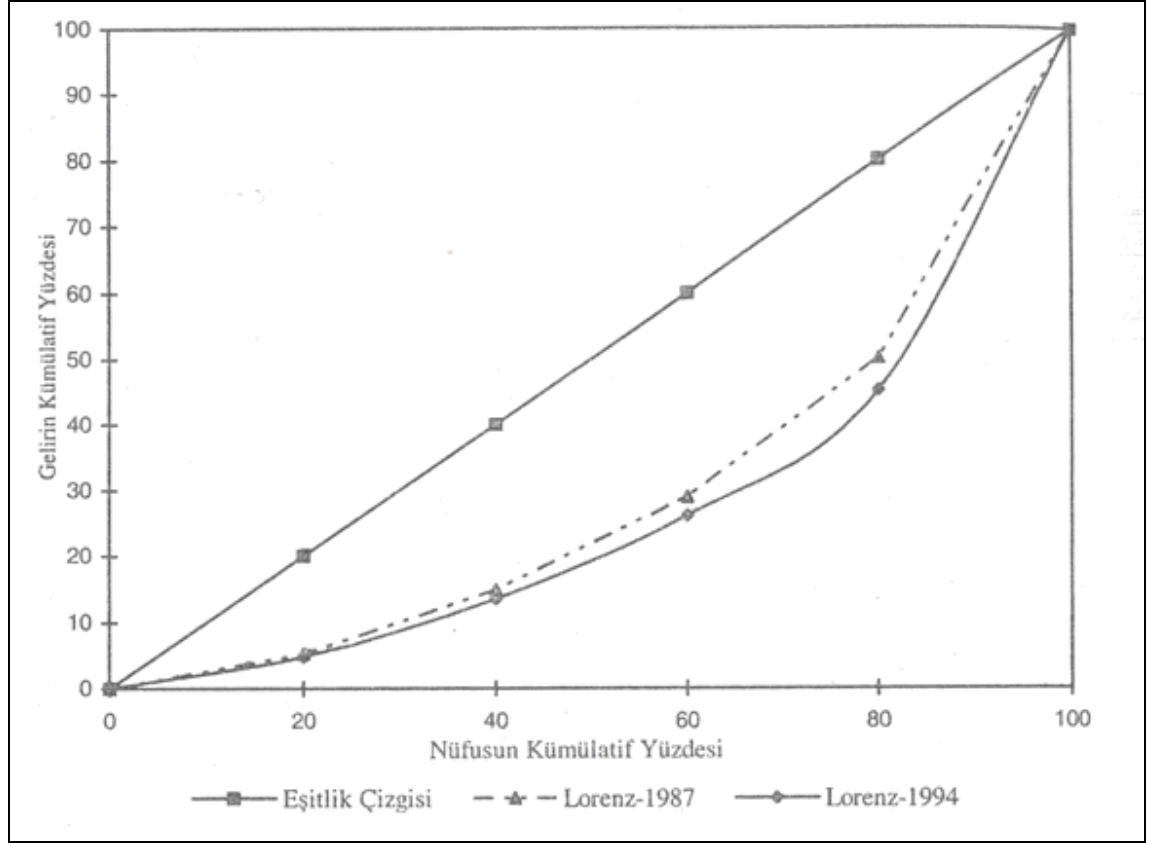
Hane Halkı	1987			1994		
	Türkiye	Kent	Kırsal	Türkiye	Kent	Kırsal
İlk %20 (A)	5.24	5.43	5.21	4.86	4.83	5.57
İkinci %20	9.61	9.30	10.03	8.63	8.19	10.14
Üçüncü %20	14.06	13.60	14.98	13.61	11.87	14.80
Dördüncü %20	21.15	20.71	21.97	19.03	17.90	21.79
Beşinci %20 (B)	49.94	50.93	47.81	54.88	57.21	47.70
Gini Katsayısı	43.2	44.4	41.7	49.2	51.5	41.4
B/A	49.5	9.5	9.1	11.3	11.8	8.5

Kaynak; 1994 Hane Halkı Gelir Dağılımı Anketi Sonuçları, DİE, Ankara, 1997

Diğer taraftan, gelir dağılımında yaşanan eşitsizliğin en önemli göstergesi olan Gini katsayısının da aynı dönemde 43'den 49'a yükseldiği ve dolayısıyla eşitsizliğin yaklaşık yüzde 14 oranında arttığı anlaşılmaktadır. Bu anlamda, gelir eşitsizliğini ifade eden Gini katsayısı ele alındığında, Türkiye geliştirmekte olan ülkeler içinde Brezilya, Meksika, Şili ve Güney Afrika'dan sonra gelir eşitsizliğinde beşinci sırada yer almaktadır. Ancak, gelir eşitsizliği son on yılda daha da artmış, 2000 yılı başlarında Gini katsayısının 52'ye yükseldiği ifade edilirken, 2000–2001 yıllarında yaşanan ekonomik krizlerin Gini katsayısını ve dolayısıyla eşitsizliği daha da arttırdığında kuşku yoktur.

Gelir dağılımındaki eşitsizlik varsılları daha varsıl, yoksulları daha da yoksul hale getirmektedir. Ancak, daha da önemlisi Şekil 2 'den de anlaşılacağı üzere nüfusun en varsıl yüzde 20'sinin gelirden aldığı payın nüfusun geri kalan yüzde 80'ninin aldığı toplam paydan daha yüksek olmasıdır. Dolayısıyla, Türkiye'de gelir dağılımı eşitsizliğinin orta ve alt gelir grupları aleyhine değiştiği açık biçimde anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, gelir dağılımındaki eşitsizliğin özellikle 3. ve 4. gelir gruplarını daha yüksek oranda etkilediği gözlenmektedir.

Şekil 2. 1987 ve 1994 Yıllarında Türkiye’de gelir dağılımının Karşılaştırılması

Kaynak : DİE, 1997

Küreselleşme sürecinde Türkiye ekonomisinin, diğer birçok gelişmekte olan ülke ekonomisi gibi hızlı, ama istikrarsız gelişimi, şüphesiz ulusal gelirdede hem artışları, hem de düşüşleri beraberinde getirmiştir. Ancak, ulusal gelirin artması, dengeli dağıtılması anlamına gelmemektedir. Nitekim 1980 sonrasında gelir grupları arasında yaşanan, yukarıda nicel değerler ve şekil ile gösterilen durum, esasen artan ulusal gelirin eşit olmayan bir biçimde dağıtımının ifadesidir. Bu bağlamda, Türkiye’de gelir eşitsizliğinin hem alt gelir gruplarındaki düşük gelir düzeyinden, hem de üst gelir grubundaki yüksek gelir düzeyinden kaynaklandığı anlaşılmaktadır.

Tablo8’ de hem 1987, hem de 1994 yılı verilerine göre, kırsal kesimde gelirin daha adil dağıldığı gözlenirse de nüfusun %46’ sının kırsal kesimde yaşaması ve buna karşılık ulusal gelirin sadece %25’ ni alması; esasen kırsal kesimde yaşayanların gelir

düzeylerinin kentsel alanda yaşayanlara oranla daha düşük düzeyde kalmasına neden olmaktadır.

Ancak, bu durum kırsal kesimde gelir eşitsizliğinin daha yüksek düzeyde olduğu anlamına gelememektedir. Bu anlamda, kırsal kesimin aldığı payın kendi içinde daha adil, buna karşılık kentsel kesimde gelirin daha adaletsiz dağıtıldığı anlaşılmaktadır. Kırsal kesim Gini katsayısının 1987 ve 1994 yıllarında değişmemesi de bu durumu doğrular niteliktedir.

Bu bağlamda, küreselleşme sürecinde Türkiye'de ulusal gelirin sektörel dağılımı incelendiğinde tarım kesimi aleyhine bir yapının ortaya çıktığı gözlenmektedir. Gerçekten, Tablo 9'da görüleceği üzere tarımın ulusal gelirdeki payı 1970–2001 döneminde %38 düzeyinden %13 düzeyine gerilerken, tarımda istihdam edilenlerin %60 düzeyinden %40 düzeyine gerilediği, ancak oransal olarak yaşanan bu değişimin mutlak sayısal değer anlamında önemli bir azalışı beraberinde getirmediği de bilinmektedir. Bu bağlamda, tarım kesiminde yaşanan gelişmelerin gelir eşitsizliğinin artışında etkili olduğu söylenebilir.

Tablo 9. Küreselleşme sürecinde Türkiye’de Milli Gelirin sektörel dağılımı.

Sektörler	1970	1975	1980	1985	1990	1995	2000	2001
Tarım	37.3	33.8	26.1	19.7	17.5	15.7	14.1	12.9
Sanayi	17.0	17.7	19.3	21.7	25.5	26.3	23.3	25.3
Hizmetler	45.7	48.5	54.6	58.6	57.0	58.0	61.6	61.8

Kaynak; DPT, Ekonomik ve Sosyal Göstergeler (1950–2001)

Gelirin bölgeler arası dağılımının da eşitsizlikte etkili olduğu anlaşılmaktadır. Ulusal gelirin bölgeler arası dağılımı incelendiğinde, gelirin yaklaşık yüzde 54'nün ülke nüfusunun yüzde 44 ünü oluşturan Marmara ve İç Anadolu bölgeleri tarafından paylaşıldığı görülmektedir. Oysa nüfusun yüzde 15'ini oluşturan Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgeleri gelirin sadece yüzde 10'nu almaktadır. Bu bağlamda, gelir dağılımının az gelişmiş bölgeler aleyhine bir görünüm arz ettiği ve diğer bölgelere oranla daha gelişmiş olan Marmara, Ege ve İç Anadolu bölgelerinin ulusal gelirden daha yüksek pay aldıkları, dolayısıyla ulusal gelirin bölgesel bakımdan da dengeli dağılmadığı anlaşılmaktadır.

Ancak, bu durum gelir eşitsizliğinin bu bölgelerin kendi içinde daha az olduğu anlamına gelmemektedir. Nitekim ulusal gelirden en yüksek payı alan Marmara ve Akdeniz

bölgelerinde gelir eşitsizliğinin diğer bölgelere göre oldukça yüksek düzeyde gerçekleştiği bilinmektedir. Her iki bölgede Gini katsayısı Türkiye ortalamasına oldukça yakın (47–48) düzeydedir. Oysa Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgelerinde gelirin bölge içi dağılımı daha eşit bir biçimde gerçekleşirken, bu bölgelerde Gini katsayısı Türkiye ortalamasının çok altında ve 37–38 düzeyinde gerçekleşmektedir. Bu durum, belirli bir yaşam standardı oluşturmanın bölgeler arası farklılığını da gündeme getirmektedir. Dolayısıyla, buradan belirli bir yaşam standardı oluşturmanın yoksul bölgelerde varsıl bölgelere oranla daha düşük maliyetli olduğu sonucu çıkarılabilir.

Diğer taraftan, ülkenin varsıl bölgeleri ile yoksul bölgeleri arasında ortalama hane halkı geliri 3 kat farklılaşırken, Marmara bölgesinde en varsıl yüzde 1'lik hane halkının aylık gelirinin, Güneydoğu Anadolu bölgesinde en yoksul yüzde 1'lik hane halkı gelirinden 493 kat daha yüksek olması da dikkat çekicidir.

Küreselleşme sürecinde Türkiye'de gelir eşitsizliğinde yaşanan artışın şüphesiz pek çok etkeni olmakla birlikte, bölgesel farklılıklar, istihdam yapısı, eğitim düzeyi ve gelir bileşenleri olmak üzere dört temel etkenin gelir eşitsizliğinin artışına kaynaklık ettiği anlaşılmaktadır.

Bölgeler arası gelir eşitsizliğindeki artışa neden olan, pek çok etken ileri sürülebilir. Örneğin, sektörel yapıdaki farklılık ve sektörler arasındaki verimlilik farkı kişi başına gelirden bölgeler arası farklılıklara neden olmaktadır. Diğer yandan, kırsal kesimde kaynakların büyük ölçüde tarımda kullanılması bu bölgelerin kalkınmasını da yavaşlatırken, bu bölgelerdeki verimliliğin varsıl bölgelere oranla daha düşük düzeyde kalması bölgeler arası farklılığın da giderek artması ile sonuçlanmaktadır.

Bu veriler ışığında küreselleşme sürecinde Türkiye'de varsıl olan bölge ve iller arasında bir yakınsama, yoksul bölge ve illerde ise bir iraksama gözlenmektedir. Dolayısıyla, Türkiye'de kırsal ekonomi ve tarımın yaşam standardının belirlenmesinde hala temel unsur olduğu anlaşılmaktadır.

“Türkiye'de gelir eşitsizliğinin artışındaki temel etkenlerden bir diğeri de eğitim grupları arasındaki farklılıktır. Bu bağlamda, Türkiye'de hane halkları arasındaki gelir eşitsizliğinin açıklanmasında salt eğitim düzeyindeki farklılığın 1/5 oranında etkili olduğu gözlenmektedir.

Bu durum, gelişmekte olan ülkelerin çoğunda olduğu gibi, Türkiye'de eğitime erişimdeki köklü eşitsizliklerin varlığını göstermesi bakımından önemlidir”(World Bank,Living2000:23).

“Türkiye’de yüksek eğitim düzeyine sahip olan bireyler düşük eğitim düzeyine sahip ya da eğitimsiz olanlara göre 6 kat daha yüksek gelir elde etmektedir. Ancak, daha yüksek eğitim düzeyine sahip olanların toplam nüfusa oranı da (% 7) oldukça düşüktür. Bu çerçevede hem eğitim grupları arasında, hem de eğitim grupları içinde önemli farklılıkların olduğu ve eğitim düzeyi arttıkça grup içi eşitsizliğin de artış eğilimi taşıdığı görülmektedir. Bu nedenle daha yüksek eğitilmiş bireyler arasında gelir eşitsizliği daha yüksek düzeylerde yaşanmaktadır”(World Bank,Living2000:23).

Bunun temel nedeni bireylerin önemli bir kesiminin aldığı eğitime uygun istihdam imkânlarına sahip olamamasıdır. Eğitim düzeyinin genel olarak yükselmesi eğitime uygun bir meslek edinme güvencesi sağlamamaktadır. Bu nedenle eğitilmiş bireylerin gelir elde etme imkanlarının farklılaştığı ve bu farklılığın da grup içi eşitsizlikte etken olduğu söylenebilir.

Buna karşılık, düşük eğitim düzeyine sahip olanlar arasında gelir değişkenliği oldukça düşük düzeyde kalmakta ve gelir elde etme imkanları da yüksek eğitimlilere göre daha az çeşitlilik göstermektedir. Bu durum grup içinde gelir dağılımının daha adil olması sonucunu doğurmaktadır. Gerçekten yüksek eğitimliler adasındaki eşitsizlik düşük eğitimlilere oranla 2 katından daha yüksek düzeyde gerçekleşirken Gini katsayısının da düşük eğitimli grupta 40, yüksek eğitimli grupta ise 52 düzeyinde olduğu gözlenmektedir.

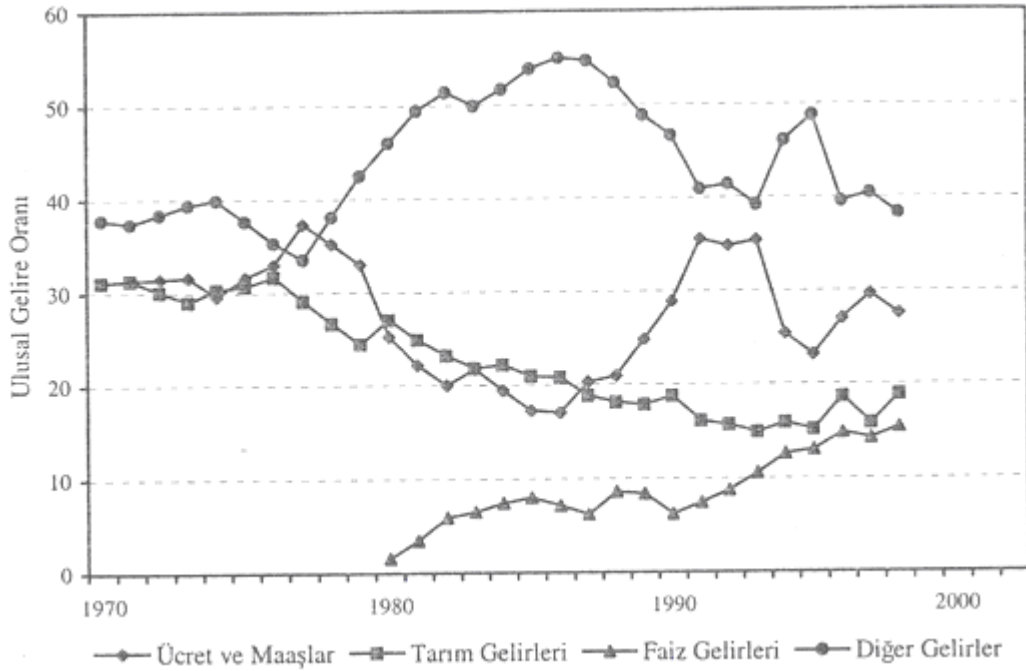
Eğitim düzeyi gelir eşitsizliğinde temel belirleyici unsurlardan biri olurken, bireyin işgücü piyasasındaki statüsü de oldukça önemlidir. Türkiye’de gözlemlenen gelir eşitsizliğinin önemli bir kısmını da istihdamın yapısı belirlemektedir. Bu bağlamda, işsiz grubu ve işveren grubu gelir eşitsizliğinin en yüksek düzeyde yaşandığı grupları oluşturmaktadır. Birinci grup için grup içi yüksek eşitsizlik gelirden yoksun olma ile açıklanabilirken, ikinci grupta hem küçük girişimcinin, hem de büyük sermaye sahiplerinin yer alması grup içi eşitsizliği arttırmaktadır. Ancak, bu grupların her ikisinin de toplumun dar bir kesitini oluşturmaları nedeniyle, Türkiye’de gözlenen toplam gelir eşitsizliğine ikincil derecede etki ettikleri söylenebilir. Dolayısıyla, istihdam yapısı bağlamında toplam gelir eşitsizliğine en yüksek düzeyde etki eden faktör düzenli gelire sahip olan ücretlilerdir. Ücret geliri elde edenler arasındaki eşitsizlik gelir eşitsizliğinin temel etkeni olmaktadır.

Türkiye'de gelirin fonksiyonel dağılımı incelendiğinde, gelir eşitsizliğinin artmasındaki en temel etkenlerden birinin gelir kaynaklarının farklılığı ve bileşimi olduğu görülmektedir. Bu anlamda, işgücü gelirleri Türkiye'de gelir eşitsizliğinin artışıında temel belirleyici unsuru oluşturmaktadır. Türkiye'de hane halkları arasındaki toplam gelir eşitsizliği 2/3 oranında ücretli, maaşlı ve kendi hesabına çalışanların elde ettiği gelirler, yani işgücü gelirlerinden kaynaklanmaktadır. Bu durum kuşkusuz, 1980 sonrası dönemde uygulamaya konan yeni liberal politikaların ücretleri baskı altında tutmasından kaynaklanmıştır.

Bu dönemde işgücünün ulusal gelirden aldığı pay yüzde 25–30 düzeylerinde gerçekleşirken, bu oran gelişmiş ülkelerin yaklaşık yarısı kadardır. Gerçekten, bu dönemde işgücü ödemelerinin ulusal gelir içindeki payı genelde yüzde 30 düzeyinin altında gerçekleşirken, 1987 ve 1994 dönemlerinde uygulanan popülist ücret politikalarına rağmen, gelir eşitsizliğinin artmasında ücretlerin yüzde 75 oranında etkili olduğu anlaşılmaktadır.

Bunun temel nedeni ücretli çalışanların toplam istihdam içindeki payının sürekli artmasına karşılık, işgücü ödemelerinin ulusal gelir içindeki payının belirli yıllar dışında sürekli düşüş eğiliminde olmasıdır (Şekil 3). Gerçekten, sadece 1990–2001 döneminde ücretli istihdamın toplam istihdam içindeki payı yüzde 38'den yaklaşık yüzde 50 düzeyine yükselirken, işgücü ödemelerinin payı ortalama yüzde 26–27 düzeyinde kalmıştır.

Şekil 3. Küreselleşme Sürecinde Türkiye’de Ulusal Gelirin Fonksiyonel Dağılımdaki Değişimi

Kaynak: BOROTAV, YELDAN, s.37; Çeşitli yıllara ait DİE verileri.

İşgücünün gelirleri kendi içinde ayrıştırıldığında ise, en eşitsiz dağılımın kendi adına çalışanların gelirlerinde yaşandığı, ücret ve maaş gelirleri elde edenler arasında eşitsizliğin nispeten daha ılımlı düzeyde kaldığı gözlenmektedir. Gerçekten, ücret geliri elde edenler arasında Gini katsayısının 37, buna karşılık kendi hesabına çalışanlar arasında Gini katsayısının 49 olması bunu açıkça göstermektedir.

Ulusal gelirin fonksiyonel dağılımı bağlamında, esasen en yüksek gelir eşitsizliğinin sermaye gelirlerinde yaşandığı gözlenmektedir. Bu bakımdan, özellikle faiz geliri elde edenler arasında eşitsizliğin oldukça yüksek düzeylerde gerçekleştiği ve 1987 yılında 57 olan Gini katsayısının 1994 yılında 82'ye yükseldiği görülmektedir. Faiz gelirlerinin ulusal gelir içindeki payı 1980 yılında yüzde 1,6 düzeyinden 1998 yılında 15,2 düzeyine yükselerek yaklaşık 10 kat artmıştır. Oysa, aynı dönemde tarım gelirlerinin ulusal gelir içindeki payı yan yarıya azalmış, ücret gelirlerinde ise, yukarıda da ifade edildiği gibi, yüzde 17 ve yüzde 35 aralığında önemli dalgalanmalar yaşanmıştır (Şekil 3).

Ancak, faiz gelirindeki hızlı artış gelir dağılımında adaletsizliği daha da arttırırken, faiz geliri elde edenlerin kendi içlerindeki gelir dağılımı ücret ve tarım gelirleri elde edenlere oranla daha dengesiz ve daha bozuk gerçekleşmiştir. Bir yandan faiz geliri elde edenlerin sayıca azlığı, diğer yandan elde edilen gelirin oldukça yüksek miktarlarda oluşu, varolan gelir eşitsizliğini daha da arttırmıştır.

Diğer yandan, gelişmiş ülkelerde süregelen gelir eşitsizliğini gidermek için devlet transferler ve vergilendirmeye başvurmaktadır. Böylece, piyasa yoluyla gelirin dağılımındaki eşitlik transferler ve vergilerle kısmen sağlanmaya çalışılmaktadır. Nitekim gelişmiş ülkelerde gelir dağılımındaki eşitsizliğin bu yolla önemli ölçüde giderildiği gözlenmektedir. “Gerçekten, gelişmiş ülkelerin çoğunda Gini katsayısı vergileme ve transferler sonrasında yan yarıya düşmektedir. Türkiye’de gelirin yeniden dağılımında vergi ve transferlerin oldukça etkisiz kaldığı ve Gini katsayısını sadece 45 düzeyine indirmediği görülmektedir” (Selim, 2001:418–419).

Küreselleşme sürecinde gelir dağılımının, 1980’li yıllarda uygulamaya konan yeni liberal politikalarla ve 1990’lı yıllarda finansal liberalizasyon sürecinin tamamlanması ile daha da bozulduğu ve eşitsizliğin bu dönemde arttığı anlaşılmaktadır. 2000 ve 2001 yıllarında yaşanan ekonomik krizlerin ulusal gelir dağılımını daha da bozduğu ve söz konusu gelir eşitsizliğini daha da arttırdığında kuşku yoktur. Bu bağlamda, küreselleşme sürecinde Türkiye’de gelir dağılımının kişisel gelir dağılımı bakımından alt ve orta gelir grupları, fonksiyonel anlamda işgücü, sektörel anlamda tarım, bölgesel anlamda kırsal ve az gelişmiş bölgeler aleyhine geliştiği gözlenmektedir. Bu anlamda, Türkiye’de zaten var olan gelir eşitsizliğinin zaman içinde eşitlikten daha da uzaklaştığı görülmektedir.

2.5. Küreselleşme ve Sosyal Adalet

Dünyanın hızlı bir şekilde Küreselleşme sürecine girmesiyle birlikte ülkeler bu durumdan farklı şekillerde etkilenmektedirler. Bu gerek ekonomi gerek sosyal adalet vb şekilleri kapsamaktadır. Şimdi değineceğimiz çalışma ülkelerin sosyal adaleti ile ilgili olan çalışmalardır.

Neo-liberal felsefenin hakim olduğu 1980’li yıllardan bu yana başta ABD olmak üzere, gelişmiş ülkelerde, bir yandan yoksullukla mücadelenin önemli bir toplumsal hedef olduğu dile getirilirken, diğer taraftan, refah devletinin zayıflatılma süreci içinde

istihdam yaratıcı programların, konut programlarının ve sosyal hizmetlerin kısıldığı ve hatta ortadan kaldırıldığı, yoksulların orta sınıfın değer yargılarına göre “hak eden” ve hak etmeyen” yoksullar olarak sınıflandırıldıkları ve kendi konumlarından sorumlu tutuldukları, yardım görenlerin kendilerine yapılan yardımın gerekli olduğunu ve bu yardımlardan en iyi şekilde yararlandıklarını kanıtlamalarının beklendiği ve sosyal politika uygulamalarında giderek serbest piyasa kurallarının hakim kılındığı bir süreç yaşanmaktadır. Sosyal koruma sistemlerinin etkinliği giderek azalırken gelişmiş ülkeler, ulaştıkları yüksek ortalama gelir düzeyine karşın önemli bir kesimin “bolluk içinde yoksulluğuna” göz yuman bir görünüm sergilemektedir.

Avrupa Birliği’ne üye ülkelerde, işsizliğin 1970’li yıllarda, büyümeye karşın çok yüksek oranlara ulaşması, nüfusun yaklaşık üçte birinin yoksulluk sınır veya ona yakın bir gelir düzeyine gerilemesine ve “üçte ikilik toplum” kavramının yaygınlaşmasına yol açmıştır. Yoksulluk, 1980’li ve 1990’lı yıllarda önemli bir artış göstererek Avrupa’nın “Sosyal Birlikteliğini” tehdit eden boyutlara ulaşmıştır.

Küreselleşmenin getirdiği sosyal etkileri ekonomik etkilerden ayırmak çok kolay değildir. Sosyal sorunlarla ekonomik sorunları en fazla yaklaştıran alan gelir dağılımıdır. Özellikle küreselleşmenin yeni bir dalga olarak ortaya çıktığı 1980’lerin başından itibaren hem ülkeler arasında hem de ülkelerin kendi içinde gelir dağılımı oranları giderek kötüleşmektedir. Bu konuda rakamlar çok çarpıcı gelişmeleri ifade etmektedir.

Küreselleşme, gelir dağılımı bozukluğuna paralel olarak sosyal refah devleti anlayışının yıkılmasıyla birlikte işsizlik oranları artmıştır. Özellikle küresel rekabete vurgu yapan hükümetler, işgücü üzerindeki sosyal amaçlı koruma mekanizmalarını kaldırma eğilimindedirler. Özellikle Avrupa ülkelerinde bu yapı daha etkin bir şekilde görülmektedir. Avrupalı işçilerin durgunluk dönemindeki işsizlikten korunmak için çaba sarf etmeleri sonucu, işçi çıkarmak uzun ve zor bir süreç haline geldi. İşten çıkarmanın yüksek maliyetini az sayıda firma karşılayabilir oldu. Avrupa ekonomisinde kimsenin yeni işçi almayı ve işçilerini işten çıkarmayı göze alamadığı bir döngü oluştu. Bu yeni koşullar altında Avrupalı firmalar genişlemek için işe almanın ve işten çıkartmanın maliyetinin o kadar yüksek olmadığı yerlere taşındılar. Küreselleşmenin tanım gereği mobilitesi yüksek olan sermayenin hareketliliğini daha da arttırmasına

karşılık, mobilitesi düşük emek faktörünü aynı ölçüde rahatlatamamakta ve üzerindeki korumaları kaldırarak emek ve sermaye arasındaki farklılaşmayı arttırmaktadır.

Ayrıca emek üzerindeki korumalar kaldırılırken sınai işgücünün yoğun olduğu endüstri toplumlarında yarı vasıflı–vasıfsız ile vasıflı işgücü ayırımına neden olmaktadır. Bu durum sanayi toplumunun ana aktörlerinden sendikaların gücünü törpülemektedir. Sendikalar küreselleşme sürecinde son 20 yılda OECD ülkelerinde üye sayılarını %36’dan %27’e düşürmüştür. Böylesine bir ortamda vasıfsız işçiler toplu pazarlık dolayısıyla yüksek ücret şansını hatta istihdam olanaklarını kaybederlerken, vasıflı işgücü bireysel pazarlık esnekliğinde işgücü piyasalarını esnekletmektedir.

Özellikle hizmetler sektöründe istihdam edilen vasıflı işgücüne yapılacak dönüşüm için gerekli eğitsel faaliyetlerin ve bunların maliyetlerinin nasıl karşılanacağı önemli bir problem olarak durmaktadır. Öyle ki, bu ortamda sadece vasıfsız işçiler değil teknolojik yeniliklerin çok kısa sürede neredeyse demode olacak şekilde hızlı bir gelişme sürecinde oluşu yüksek vasıflı elemanların sürekli kendilerini yenilemelerini de gerekli kılmaktadır.

Bu gelişmeler küreselleşmeye duyulan tepkileri arttırmaktadır. Tüm toplumsal değişimlerde olduğu gibi küreselleşmeye de en şiddetli tepkiler kaybedenlerden gelmektedir. İlk tepki gösterenler zengin sanayileşmiş ülkelerdeki işçiler ve kimi işverenler olmuştur. Bu gruplar, işsizliğin tırmanışını, bazı sektörlerin ve firmaların rekabet gücünü kaybetmesine bağlamakta ve özellikle Asya ülkelerinin yükselen rekabet gücüne dış bilemektedirler.

Özellikle son birkaç yıldır bu tepkiler daha organize bir biçimde dile getirilmeye başlanmıştır. 1999’da Seattle’de, 2000’de Melbourne’de ve Prag’da meydana gelen, zaman zaman şiddet yüklü, bu gösteriler buna en iyi örnektir. Bu gruplar kendilerine İşçi Kitle Protestosu adını verseler bile işçi örgütlenmeleriyle birlikte radikal sol ve gruplar bu oluşuma destek vermektedirler. Ayrıca bu gruplar daha fazla organize olarak küresel anlamda politikalar üretmeye başlamışlardır. Özellikle İnsan hakları ve ekolojik duyarlılıklara sahip bir manifesto hazırlığı içindedirler. Bu düzlemden bakıldığında bu tip oluşumlara nostalji havasında yaklaşmanın hatalı bir tutum olacağı açıktır.

Eğer küreselleşmenin arkasındaki kamuoyu desteği sağlanamazsa getirdiği ağır sosyal problemlerin çözülmesi çok mümkün görülmemektedir. Bu anlamda problemlerin çözülmesi için sivil inisiyatiflere yol verilmesi gerekmektedir. Eylül ayında Prag'da yapılan IMF-Dünya Bankası ortak toplantılarında Dünya Bankası Başkanı Wolfenshon dışarıda gösteri yapmaya çalışanlar doğru sorular soruyorlar. Bu soruları dinleyip çözüm bulmak bize düşüyor diyerek bu türden bir duyarlılığı yansıtmaktadır.

Küreselleşme sürecindeki derinleşme uluslararası gelir farklılığını süreç içerisinde arttırmıştır. Tablo 10'da görüleceği üzere yapısal uyum-küreselleşme sarmalı küresel düzeyde gelir dağılımını yoksullar aleyhine bozmuştur. 1970'li yıllardan itibaren dünya nüfusunun en yoksul % 20'sine sahip ülkelerin küresel GSMH içindeki payı %2,3'ten 1989'da %1,4'e düşerken; en zengin %20'lik nüfusa sahip ülkelerin küresel GSMH içindeki payı % 73,9'dan % 82,7'ye çıkmıştır. Gelir eşitsizliğini gösteren Gini katsayısı 1970'te 0.71'den 1989'da % 0.87'ye yükselmiştir.

Tablo 10. Küresel Gelir Farklılığı: 1960–1989

	En yoksul %20	En zengin %20	En zenginden en yoksula	Gini katsayısı
1960	2.3	70.2	30:1	0.69
1970	2.3	73.9	32:1	0.71
1980	1.7	76.3	45:1	0.79
1989	1.4	82.7	59:1	0.87

Kaynak: UNDP, Human Development Report 1992, Oxford University Press, New York, 1992,

Yüksek gelirli ülkelerin dünya gelirinin ezici çoğunluğunu, yaklaşık %60'ı almaları şaşırtıcı değildir. Dünya nüfusunun ise sadece %15'i bu ülkelerde yaşamaktadır. Bunun aksine dünyadaki yoksul ülkeler, dünya gelirinin %10'undan azını alırken, dünya nüfusunun % 35'ine sahiptir. Ve bu ortalamalar zengin ülkelerdeki üst gelir grupları ve yoksul ülkelerdeki en yoksul olanlar arasındaki çok daha çarpıcı sonuçları gizlemektedir. Oysa buralardaki tezat gece ile gündüz gibi keskindir. Açıkçası, ne ufukta eşitliği anımsatan bir şey ne de bu yönde bir eğilim vardır. Elbette ki gelir dağılımı ile yoksulluk mutlak anlamda aynı şeyi ifade etmemektedir. Buna karşın gelir dağılımındaki adaletsizlik yoksulluk hakkında da bir fikir vermektedir.

Tablo 11. Bazı Avrupa Ülkelerindeki Gelir Dağılımı

	Gini Katsayısı	En Yoksul (%20)	En Zengin(%20)	Yoksul-Zengin Farkı
Macaristan	0.24	7.7	37.5	4.9
Belçika	0.25	8.3	37.3	4.5
Danimarka	0.25	8.3	35.8	4.3
İsveç	0.25	9.1	36.6	4.0
Çek Cum.	0.25	10.3	35.9	3.5
Slovakya	0.26	8.8	34.8	4.0
Finlandiya	0.27	9.6	36.7	3.8
Slovenya	0.28	9.1	35.7	3.9
Almanya	0.28	8.5	36.9	4.3
Hırvatistan	0.29	8.3	39.6	4.8
Avusturya	0.30	8.1	38.5	4.8
Romanya	0.30	8.2	38.4	4.7
Polonya	0.32	7.3	42.5	5.8
Litvanya	0.32	7.9	40.0	5.1
Bulgaristan	0.32	6.7	38.9	5.8
Letonya	0.32	7.6	40.3	5.3
İspanya	0.33	7.5	40.3	5.4
Hollanda	0.33	7.3	40.1	5.5
Fransa	0.33	7.2	40.2	5.6
İsviçre	0.33	6.9	40.3	5.8
Yunanistan	0.35	7.1	43.6	6.1
İrlanda	0.36	7.1	43.3	6.1
İngiltere	0.36	6.1	44.0	7.2
İtalya	0.36	6.5	42.0	6.5
Estonya	0.37	6.1	44.0	7.2
Türkiye	0.42	6.0	48.3	8.1

Kaynak: http://www.abhaber.com/haber_sayfasi.asp?id=1119, Erişim Tarihi: 16.06.2007.

Gürak'a göre;

“Gelir dağılımındaki bozukluk ve yarattığı sorunlar içinde yaşadığımız düzenin en önemli sorunlarından birisidir. Bu sorun yalnızca bir ülkede yaşayanlar arasında görülen bir sorun olmaktan öte küresel açıdan da zengin-daha az zengin ülkeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Az sayıdaki zengin ülkelere kıyasla çok sayıdaki daha az zengin veya "göreceli" fakir ülkelerin arasındaki refah farkı kapanmak bir yana daha da açılmaktadır. DYY veya lisans/patent anlaşmaları sayesinde GOÜ'lerde üretilen KD'in önemli bir kısmı açık veya gizli kâr olarak GÜ'lere aktarılmakta ve bu durum küresel gelir dağılımının daha da bozulmasına neden olmaktadır. Bu arada ödemeler dengesi de bozulmakta ve bozulan dengeleri düzeltmek için gelişmiş ülkelerdeki parasal kaynak yöneticileri "finansal küreselleşme" çerçevesinde gelişmekte olan ülkelere "sıcak para" veya borç verme gibi yöntemlerle yüksek maliyetlerle borç vermekte, böylece bir miktar daha gelir (kâr) gelişmiş ülkelere aktarılmaktadır.

Küresel faaliyet gösteren firmaların üretimleri ve kârları küresel olmasına karşın elde edilen kârın uluslararası dağılımı "sistemin doğal yapısının gereği" olarak gelişmiş ülkeler/KYF lehine, GOÜ ve firmaları aleyhine bir seyir izlemektedir. Bu düzen böyle devam ettiği sürece de sistem gereği küresel gelir dağılımı ve göreceli refah farklılıkları, birkaç istisna hariç, genel olarak GOÜ'ler aleyhine bozulmaya devam edeceğe benzemektedir.”

Üçüncü Dünyada küresel ekonomideki farklılıktan ortadan kaldıran bir büyümenin gerçekleşmesi olasılığı, Çin, Hindistan ve Endonezya gibi, hepsi de büyük ve geri kalmış tarımsal sektörlere sahip büyük ve yoksul ülkelerin, istikrarlı ve başarılı bir endüstriyel modernizasyon gerçekleştirmesine bağlıdır. Bu ülkeler hızlı ekonomik gelişmeyi, bunu sürdürebilmek için gerekli olan politik istikrarla kaynaştırmayı başarabilirler mi? Eşitsiz kalkınmanın sonuçlarını önleyip önleyemeyecekleri veya bunları içerip içeremeyecekleri sorununa bağlıdır bu.

İlk olarak Çin örneğini ele alalım. Çin'in ekonomik büyüme ve kişi başına gayri safi yurtiçi hasıla istatistikleri aşılması zor sorunlar olduğunu gösteriyor, fakat çıkarının geçerli olması için resmi rakamları dikkate alalım. 1978'den bu yana Çin'in büyümesi her standartta göre hızlı oldu: 1980'lerde ortalama % 9'la Japonya'nın 1960'lardaki büyüme oranlarını yakaladı.

Çin'in büyümesinin güçlü içsel kaynakları var: Çin, 1994 itibariyle tek başına en büyük doğrudan yabancı yatırım alıcısı olsa da, ucuz işgücü ve özel ekonomik bölgelerde düzenlenmemiş iş ortamı arayan doğrudan yabancı yatırımlarca yönlendirilmiyor sadece. Dahası, Çin'in büyümesinin, yalnızca imalat tarafından değil, kısmen özellikle kıyı bölgelerindeki tarım sektörü tarafından da yönlendirildiği bir gerçektir. Buna rağmen, Tablo12' de gösterildiği gibi, toplam ulusal büyüme oranları resmi Çin istatistiklerinde bile önemli eşitsizlikler sergiliyor. Eyaletlere göre kişi başına gelirler 7,5'e varan katlarda farklılaşıyor; Guangsi gibi

Tablo 12. Çin'deki bölgesel eşitsizlikler ve büyüme. Kişi başına gelirin en yüksek ve en düşük olduğu beş eyalet, 1990–1991

	1991GSYH	En düşük eyalet GSYH'smm Kaç katı olduğu	Büyüme 1990–1 (%)
En yüksek			
Şangay	6.675	15	7.0
Beijing	5.781	6.5	7.5
Tienşan	3.944	4.4	6.0
Guangdong	2.823	3.2	17.3
Liaoning	2.707	3.0	5.5
En düşük			
Henan	1.141	13	7.0
Gansu	1.133	13	6.5
Guangsi	1.058	1.2	12.7
Anhui	1.052	1.2	-3.7
Guizhou	890	1.0	9.9
Büyüme	Oranın en yüksek	Ve en düşük olduğu beş	1990–1
	GSYH büyümesi	eyalet,	GSYH büyümesi
	(%)		(%)
En yüksek		En düşük	
Guangdong	17.3	Anhui	-3.7
Zejiang	15.4	Tibet	11.6
Fujian	14.7	Şanksi	3.3
Şandong	13.9	Heilongjiang	3.9
Ksinjiang	13.9	Hubei	4.5

Kaynak: China Statistical Yearbook, 1993, Tablo 2.16 (s.33) ve Tablo 2.17'den (s.34) çıkarılmıştır.

bazı daha yoksul eyaletler ortalama oranlardan daha yüksek oranlarda büyürken, Anhui gibi eyaletler gerçek düşüşler gösteriyor. Yani Çin'in kendi içindeki farklılıklar, Almanya ile yoksul Doğu Avrupa ülkeleri arasındaki farklılıklar kadar büyüktür. En yoksul eyaletler Üçüncü Dünyanın alt seviyesine yaklaşırken, Şangay Eyaleti, Asya'nın bazı başarılı endüstrileşmekte olan ülkelerinkine yakın kişi başına gayri safi yurtiçi hasılaya sahiptir. Ekonomik modernizasyon, büyük ölçekli bir işsizliğe yol açabilecek bir toplumsal çalkantıyı da beraberinde getiriyor (iki yüz milyona varan rakamlar veriliyor). Sorular, kalkınmanın genişletilip genişletilemeyeceği ve başarılı bölgelerdeki büyümenin, yerel enflasyon, işçilerin direnişi ve yoksul bölgelerden gelen göçmenlerce boğulmasının önlenip önlenemeyeceği konusunda odaklanıyor. Otoriter

merkezi yönetim devam ettikçe, sert idari önlemler işçilerin direnişini bastırabilir ve yoksul bölgelerden kitlesel göçleri engelleyebilir. Özel sermaye ve kamu yatırımını, Çin'in yalnızca hızla büyüyen kıyı eyaletlerine ve Beijing'e yakın bölgelerine değil, bazı yoksul bölgelerine kaydırmak daha sorunlu olacaktır.

Büyüme ve devam eden doğrudan yabancı yatırım politik istikrara bağlıdır. Çin, politik karışıklıktan ve bölgeleri arasındaki büyük çatışmalardan uzak durabilir. Fakat politik yaşamın geleceği, rejimin niteliği ve meşruiyet kaynakları tümünden belirsiz konulardır. Çin'in ikili bir ekonomisi vardır; kısmen hızla modernleşen, Asyalı, yeni endüstrileşen bir ülkedir, kısmen de zengin kapitalist çiftliklerden ezilen köylü yoksulluğuna uzanan bir kırsal ekonomiye sahip, yarı-durgun bir devlet sosyalizmi sistemidir. Fakat ikili bir devlete sahip değildir elbette. Eğer devlet daha az başarılı olan azınlığı ihmal ederse, sonucun toplumsal karışıklık ve politik çatışma olması muhtemeldir. Ancak bu azınlığın ihtiyaçlarını karşılamaya yeltenirse, büyüyen bölgelerde doğan yatırım ve gelirin bölüşülmesi, bunları daha geniş bir alana dağıtırken de büyümenin yavaşlaması söz konusu olur. Ne olursa olsun, Çin'de büyük bölgesel farklar ve gelir farklılıkları olduğu göz önünde tutulacak olursa, bu ülkede demokrasinin yerleşmesi zordur. Çin istikrarlı ve rekabetçi bir otoriter rejim olarak kalmaya devam edebilir mi? Bu mesele kesinlikle tartışmaya açıktır ve süren hızlı büyümenin politik koşullarıyla ilgili ciddi sorunlar yaratmaktadır. Sağduyu sahibi olanlar, Çin'de ekonomik geri kalmışlığın devam etmesini istemeyeceklerdir; çünkü zengin ve ileriye dönük bir Çin, hem önemli bir pazar hem de barış ve istikrarın bir kaynağı olacaktır. Aynı şekilde, çeyrek yüzyıllık hızlı ve kesintisiz ekonomik gelişme varsayımını kuşkuyla karşılamak için de birtakım nedenler vardır.

Hindistan ve Endonezya örnekleri daha da sorunlu ve kuşkuludur. Bağımsızlıktan bu yana Hindistan, bölgeler ve toplumsal gruplar arasındaki keskin yaşam standartları farklılıklarına ve güçlü merkezkaç kuvvetlerine rağmen, böylesine yoksul bir ülkede demokratik kurumları korumakla etkileyici bir başarı kazanmış oldu. Ulusal bütünlük, şimdiye kadar, kuvvetli bir korumacı rejim ithal ikameci stratejiler ve stratejik endüstriyel kalkınmayla, ayrıca güçlü bir devlet müdahalesi ve düzenlemesi tarihine sahip olmakla sürdürüldü. Hindistan'ın ekonomik açıklığa ve daha az müdahaleci bir stratejiye dönmesi, merkezi devletin işlevlerini ve ekonomik gücünü baltalayarak ulusal

bütünlüğü zayıflatacaktır. Eşitsiz kalkınma bölgesel farklılıkları artıracak, güçlü komünalist ve yerelci eğilimleri güçlendirecektir. Hindistan bütünleşmiş ve demokratik bir ülke olarak yaşayabilir. Fakat merkezi kontrolü baltalayan ve politik-kültürel düşmanlığı yoğunlaştıran baskılar vardır. Endonezya çok daha açık bir örnektir, son derece heterojen bir topluluğu bir arada tutan otoriter bir devlettir. Her iki ülke de, büyük olasılıkla, mağdurların isteklerine rağmen, hızlı ekonomik büyümeyi korumak için ulusal bütünlük ve politik birlikteliği sürdürecektir. Eğer sırf Çin ve Hindistan gibi birkaç büyük ülke ekonomik geri kalmışlıktan büyük ölçüde kurtulabilirse, dünya ekonomisindeki ticaret ve üretimde büyük bir yeniden dağılım gerçekleşebilir.

Başlıca Üçüncü Dünya ülkelerinin gidişatını göz önüne aldığımızda, nüfus artışı konusu gündeme geliyor. Aşırı nüfus artışıyla gelen kıtlık ve ekolojik zararı birbirine bağlayan kötücül belirtileri irdeleyecek ya da değerlendirecek değiliz. Doğru da olabilirler yanlış da, ama iyimser varsayımlarla bakılacak olsa bile, hızlı nüfus artışı gelişmekte olan ülkelerde politik istikrarı ve yüksek oranlı ekonomik büyümeyi etkilemektedir.

Birbirinden çok farklı iki nüfus rejiminin ekonomik büyümeye engel olduğunu biliyoruz. Bir taraftan, durgun ya da azalıp yaşlanan nüfus, kaynakların üretken olmayan yaşlıların bakımına ayrılması gereğini doğuruyor; yaşlı nüfusu destekleyecek ekonomik olarak üretken yetişkinlerin sayısı azalıyor. Diğer taraftan, hızlı artan, çoğunluğun yirmi yaşın altında olduğu nüfus, ekonomik açıdan verimsiz çocukları desteklemek ve eğitmek için büyük miktarda kaynak tüketiyor ve devamlı büyüyen genç işçi yığını için iş yaratmaya yönelik çok yüksek oranlı yatırımlar yapmak gerekiyor. Eğer ekonomik büyüme ve yeni işler için yapılan yatırım nüfus artışıyla dengeli gitmeyi başaramazsa, toplumlar Malthus'un hayali kıtlığından daha acil ve büyük bir tehlikeyle karşı karşıya kalırlar: Bu tehlike, politik gruplar için hazır bir taban oluşturan işsiz ve yetersiz istihdam edilmiş umutsuz bir genç kitledir.

“Bugün izleyebildiğimiz bu süreç, Mısır ve Cezayir gibi nüfusları çok hızlı artan ülkelerdeki rejimleri sarsmaktadır. Asya'nın en başarılı endüstrileşmekte olan ülkelerinden Singapur ve Güney Kore, Üçüncü Dünyada yaygın olan hızlı nüfus artışı modelinden ayrılmıştır. Bu ülkelerde, İngiltere gibi gelişmiş ülkelerde endüstri devrimi sonrası ortaya çıkmış olan nüfus devrimine benzeyen farklı bir nüfus devrimi yaşanmaktadır. Örneğin, Güney Kore doğum oranını, 1965-70'deki binde 4.5'den, 1985-90 da binde 2.0'a düşürdü” (Kennedy 1993, s.30).

Üçüncü Dünya standartlarına göre Çin de Hindistan da aşırı yüksek nüfus artışı oranlarına sahip değildir (örneğin İran'ın % 3,7'siyle karşılaştırıldığında, sırasıyla % 1,5 ve % 2,1: Tablo 13). Ancak ikisinin de nüfuslarının 2025'e kadar 1,5 milyar artabileceği tahmin ediliyor. Kennedy ' e göre:

“Çin büyük bir çabayla ve çoğunlukla otoriter tedbirlerle doğum oranını kontrol etmeyi başardı. Buna rağmen 1960'ların nüfus şişkinliği kuşaktan kuşağa aktarılıyor; kısıtlayıcı nüfus politikalarının paradoksal bir sonucu olarak, Çin 2025'te, Avrupa'nın 2010'da sahip olmasının beklendiği, altmış yaşın üstünde üç yüz milyon kişilik, üretken olmayan, yaşlı insanlardan oluşmuş bir nüfusa sahip olacak” (Kennedy 1993, s. 168).

Bu nedenle Çin, nüfus artışını sıfıra indirebilse bile, genel yaşam koşullarını yükseltmek, Malezya gibi diğer Üçüncü Dünya ülkeleriyle rekabeti yakalamak için eğitim seviyesini yükseltmeye devam etmek, sayısı giderek artan işsizlerle ve ekonomik açıdan faaliyet dışı olan yaşlılarla ilgili önlemler almak gereksinimindedir. Aynı anda hem yoksulluktan kurtulmak, hem büyüyen işgücünü istihdam etmek (her halükârda bu işgücünün büyük kısmı işsiz kalacaktır ve kaynakların sosyal harcamalara kaydırılması gerekecektir) hem de yaşlılar için, giderek artan sağlık hizmetlerini ve emekli maaşlarını karşılamak durumundadır. Çinliler gibi çalışkan ve becerikli bir halk için bile ürkütücü bir durumdur.

Tablo 13. Nüfus ve büyüme oranları, 1985 -1992.

Sektörler	Nüfus 1992 (milyon)	Büyüme Oranı 1985-92 (%)
Çin	1166	1.5
Hindistan	883	2.1
AB	346	0.3
ABD	255	0.9
Brezilya	154	1.8
Japonya	124	0.4
İran	60	3.7
Arjantin	33	1.3

Kaynak: World Bank Atlas, 1994,s.8-9.

Eğer Hindistan nüfusu gerçekten 1992'deki 833 milyondan 2025'te 1.5 milyara çıkararak iki kat artarsa, çok sayıda insanın temel sorunları bu tür zorlukları gölgede bırakacaktır (Kennedy 1993, s. 163). Hindistan, var olan çok düşük kişi başına gayri safi yurtiçi hasılayı korumak için, cari ekonomik büyüme oranını çarpıcı bir şekilde artırmak zorunda kalacaktır. Nijerya, İran veya Mısır nüfusu gibi çok hızlı artan nüfuslar, karşı konulmaz bir kolektif yoksullaşmaya yol açarak, ulaşılabilir herhangi bir büyüme oranına sapsap kalma tehdidiyle karşılaşacaklardır.

Bu tartışmanın amacı Maltus'un iç kapayıcı hikâyelerini tekrar anlatmak değildir; 1970 tarihli meşhur Roma Klubü Raporundan bu yana, bunların yanlış ve boş yere endişe uyandıran hikâyeler oldukları sık sık ortaya kondu. Sentetik yiyecekler ve genetik düzenleriyle oynanmış bitkiler, hayvanlar geliştirmek gerekse de, yoksulların önemli bir bölümü hayırseverliğe bel bağlamak zorunda kalsa da, dünya kendi nüfusunu beslemenin yollarını muhtemelen bulacaktır. Öngörülen nüfus artışı rakamlarının gösterdiği üretim ve istihdam, gelişmekte olan ülkelerin çoğunda insan sayısı artışıyla dengeyi tuttursa bile (gerçi hiç de kesin değildir bu), Üçüncü Dünyanın gelirleri, iyimserler tarafından tahmin edildiği gibi yükselmeyecektir. Üçüncü Dünyanın refah düzeyinde çok büyük bir değişiklik olmaksızın, gelişmiş ülkeler karşısında gelişmekte olan ülkelerin toplam küresel üretimdeki payı görece olarak yükselebilir. Üretim payındaki bazı değişimler engellenemez; çünkü 2025'te dünyadaki 8–9 milyar insanın büyük çoğunluğu, dünyanın yoksul ülkelerinde toplanmış olacaktır.

Sonuç olarak, bazı küresel gerçekleri tanımamız ve bu gerçeklerin olumsuz etkilerini göz ardı etmeden uygulamamız gereklidir. Özetle; içe kapalı bir otarşizm felsefesi artık eskimiş bir anlayıştır. “Kendin pişir, kendin ye”, “kendi uçağını, kendin yap” anlayışları artık geçerliliğini yitirmiştir. Yerli malı haftalarını kutlamanın zamanı çoktan geçmiştir. Yapılması gereken, küreselleşme gerçeğini görerek ve kabullenerek dünya ekonomisi ile bütünleşmektir.

“Küreselleşme, emperyalizmin yeni icadıdır” şeklindeki demogojilerden ve ideolojik saplantılardan kendimizi kurtarmamız gerekir. Küreselleşme, küresel bir gerçektir. Bu gerçeği anlamamız gerekir.

Küreselleşme beraberinde bölgeselleşmeyi de getirmektedir. Bugün bölgesel ticaret bloklarının dışında kalan ülkenin ekonomik yönden gelişme hatta yaşama şansı çok azalmıştır.

Yerelleşme bir diğer küresel gerçektir. Bir diğer ifadeyle, yerelleşme artık dünyada global bir değer olarak kabul edilmektedir. Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı, yerelleşmenin anayasal ve yasal güvence altına alınmasının önemi üzerinde durmaktadır.

Son yıllarda gelişmekte olan ülkelerin bir kısmında (özellikle Güneydoğu Asya ülkelerinde) görülen yüksek büyüme oranları ve artan ihracatın, gelişmiş ülke ekonomilerinde yaşanan durgunluğun ve işsizliğin nedeni olduğu ileri sürülmektedir. Dolayısıyla, 21. yüzyıldaki ekonomik mücadelenin, bir kısım ekonomistin iddia ettiği gibi Amerika, Avrupa ve Japonya arasında olmayacağı, aksine gelişmiş Birinci Dünya ülkeleri ile hızla gelişmekte olan (emerging) Üçüncü Dünya ülkeleri arasında olacağı görüşü giderek yaygınlaşmaktadır.

Yakın bir geçmişe kadar dünya ekonomisi, yüksek verimlilik ve yüksek ücretin geçerli olduğu gelişmiş ülkeler ile düşük verimlilik ve düşük ücretin geçerli olduğu az gelişmiş ülkelerden oluşmaktaydı. Ekonomik teoriler ve dış ticaret kuramları da (mukayeseli üstünlükler teorisi gibi) bu temel üzerine geliştirilmişti. Oysa günümüzde, hızla gelişmekte olan ülkeler, düşük ücret karşılığı yüksek verimliliği elde edebilmektedirler. Dolayısıyla, bu ülkelerde üretilen ürünler, daha ucuza mal edilebildikleri için, gelişmiş ülke pazarlarına hızla girmeye başlamışlardır. Bu durumun, gelişmiş ülke ekonomilerinde durgunluğa ve işsizliğe neden olduğu iddia edilmektedir. Gerçekten de, bugün batı dünyasında genel bir ekonomik durgunluk yaşanmakta, büyüme oranları arzu edilen düzeylerin altında kalmakta, işsizlik giderek artmakta ve pazarlarda bol miktarda gelişmekte olan ülkelerin mallarına rastlanmaktadır.

Ancak, istatistikler ve ekonomik analizler bu görüşün pek de geçerli olmadığını göstermektedir. Her şeyden önce dünya ticaretinde halen gelişmekte olan ülkelerin payı oldukça küçüktür. Örneğin, 1994 yılı dünya ihracatının %66'sını B.Avrupa, A.B.D. ve Japonya gerçekleştirmiştir. Toplam Asya ülkelerinin (Japonya hariç) dünya ihracatındaki payları ise %17'dir. Ayrıca bu ülkelerin ihracatlarının büyük bir kısmının arkasında ya Batı'nın sermayesi ya da teknolojisi vardır. Artık, bir malın satış fiyatında, o malın fiziki girdilerinin payı azalmış; AR-GE, pazarlama ve finansmanın payı artmıştır. Bu artan girdilerde gelişmiş ülkelerin ağırlığı devam etmektedir. Bundan önceki modeller göstermiştir ki Üçüncü ülkelerin hızla büyümesinin Birinci ülke ekonomileri üzerinde olumsuz bir etkisi bulunmamaktadır. Ancak, modelin tam olarak ortaya çıkabilmesi için, Üçüncü ülkelerdeki büyümenin, gelişmiş ülkelerdeki gelir dağılımını ne şekilde etkilediğini de araştırmak gerekmektedir. Bu amaçla, modeldeki işgücü, vasıflı ve vasıfsız olarak ikiye ayrılmaktadır. Doğal olarak gelişmiş ülkelerde

vasıflı, gelişmekte olan ÷lkelerde de vasıfsız işçinin daha çok bulunduğu varsayılabılır. Buna göre gelişmiş ÷lkeler, vasıflı işçilerince üretilen ürünleri ihraç etmekte, gelişmekte olan ÷lkelerin vasıfsız işçilerince üretilen ürünleri de ithal etmektedirler.

Bu ticaretin gelişmiş ÷lkelerdeki ücret düzeyi üzerindeki etkisi ne olmaktadır? Bir anlamda, kuzeydeki vasıflı işgücünün güney'e, güneydeki vasıfsız işgücünün de kuzey'e göç etmesi gibi bir sonuç doğmaktadır. Böylece, faktör eşitleme kuramı gereği, gelişmiş ÷lkelerde vasıflı işgücü azalacağından ücretleri yükselecek, vasıfsız işgücüde bollaşacağından ücretleri düşecektir. Dolayısıyla, gelişmiş ÷lkelerin genel ücret ortalaması değişmezken, söz konusu ticaret, gelir dağılımını vasıflı işgücü lehine bozacaktır. Gelişmekte olan ÷lkelerin hızla büyümesi ve gelişen ÷lkelerle olan ticaretlerinin artması, gelişmiş ÷lkelerin büyümelerine engel ve işsizliğe neden olduğuna ilişkin görüşün gerçekleri yansıtmadığı ekonomik veriler ile ortaya konmaya çalışılmıştır.

Dolayısıyla bugün başta ABD olmak üzere birtakım gelişmiş ÷lkelerin Dünya Ticaret Örgütü'nün gündemine işçi ve ücret standartlarını koymaya çalışmalarında, bu ÷lkelerin gelişmekte olan ÷lkelerdeki işçilerin menfaatlerini korumak motivinden ziyade, bunu bir tarife dışı engel olarak kullanmak isteği vardır. Eğer gelişmiş ÷lkeler bu şekilde dolaylı korumacılık tedbirlerine yönelirlerse, bu zamanla doğrudan korumacılık tedbirlerini getireceği gibi, gelişmekte olan ÷lkelerin karşı tedbirler almasına da neden olacaktır. Oysa gelişmekte olan ÷lkelerin ekonomik büyümeleri, gelişmiş ÷lkeler için bir tehdit değil bir fırsattır. Bu ÷lkelerdeki hayat standardının hızla artmasını, küreselleşmenin olumlu bir göstergesi olarak görmek gerekir. Böylece dünya topyekûn kalkınacak ve tüm insanlığın refah düzeyi yükselecektir.

Küreselleşme ile ilgili tartışmalar şöyle özetlenebilir (Eşkınat, 1988:10)

- Küreselleşme, tarihin başlangıcından beri vardır, son yıllarda hızlanmıştır.
- Küreselleşme, modernleşme, kapitalizmin gelişmesi ile yaşıttır.
- Küreselleşme, sanayi öncesi toplum, modern toplum, modern ötesi toplum ve kapitalist düzenin çözülmesi ile son dönemde ortaya çıkan yeni bir olgudur.

“Küreselleşmenin dünya çapındaki toplumsal ilişkilerin yoğunlaşmasını sağladığı da ifade edilmektedir” (Giddens, 1994:62).

“Ulaşım ve iletişim teknolojilerindeki değişim küreselleşmenin maddi temelini oluştururken tek bir küresel kültür, egemenliği sermayenin tekelinde olan bir tek küresel pazar anlayışı, küreselleşmenin pratiksel hedeflerini oluşturmaktadır. Politik düzeyde ise küreselleşme, demokratik olarak ulus-devlet üzerinde bir hegemonya siyaseti uygulama, ulus-devlet oluşumunu zayıflatma bilincine dönüktür”(Cangızbay, 1998:166).

Ulus-devlet olgusunun meşruiyet kaybını dünya düzeyinde büyük dönüşümler sonucu ortaya çıkan bunalımlara ve dolayısıyla küreselleşmeye bağlamak, küreselleşmenin tanımı gereği zorunludur. Çünkü küreselleşme, doğrudan ekonomik güçler hakimiyetinin, uluslar üstü sermaye gücünün bunalımdan çıkmak için toplumsal, siyasal, kültürel ve teknolojik alanlara yeni anlamlar katma, dünyayı tek bir Pazar haline dönüştürme çabalarıyla ilintilidir. Bunalımdan çıkmak için öncelikle dünyanın yaşamaya başladığı dönüşümü kavrayabilmek gerekiyordu. Bunu için değişik senaryolar geliştirilmeye başlandı. Ortaya konulan senaryolar:” yaşanan bu dönüşümün dört farklı yönüne işaret etmektedir. Bunlardan birincisi sanayi toplumundan bilgi toplumuna, ikincisi Fordist üretim biçiminden esnek üretim biçimine, üçüncüsü moderniteden postmoderniteye, dördüncüsü ise ulusal devletler düzeyinden küreselleşmiş bir dünyaya geçiş üzerine yoğunlaşmaktadır (Cangızbay, 1998:119).

“Diğer senaryolara bağlı olarak gelişen ve hepsinden daha etkili olan dördüncü senaryonun gelişimi ekonominin ulus ötesi bir ekonomiye doğru metamorfoz geçirmesini sağlamaktadır. Bu süreçte asıl önemli olan, dünya çapında sermaye akışlarının hızlanması ve ulusal ekonomik koşulların küresel düzeyde birbirine bağlı sermaye piyasaları tarafından belirlenmesidir. Günümüzde artık devletlerin sınırları içinde gömülü olan ulusal ekonomilerden çok, piyasalar içine gömülü olan devletler söz konusudur” (Habermas, 2000:204).

2.6. İnsani Gelişme Edeksi (Human Development Index)

İnsani Gelişme Göstergesi (Human Development Index), Dünya'daki ülkeler için yaşam uzunluğu, okur yazar oranı, eğitim ve yaşam düzeyi doğrultusunda hazırlanan bir ölçümdür. İnsanların düzgün yaşaması, özellikle çocuk hakları için bir ölçün teşkil eder. Bu araştırma sonucunda bir ülkenin gelişmiş, gelişmekte olan ya da gelişmemiş bir ülke olduğu; bunun yanı sıra ekonomisindeki etkinin yaşam niteliği ne düzeyde etkilediğini gösterir. Dağılım ilk olarak 1990 yılında Pakistanlı ekonomist Mahub ul Haq

tarafından geliştirilmiştir ve 1993 yılından bu yana Birleşmiş Milletler Gelişme Programı tarafından yıllık Gelişme Raporu'nda sunulur.

İnsani Gelişme Göstergesi ülkelerde üç başlıca gelişimleri göz önünde tutar:

Uzun ve sağlıklı bir yaşam; ölçümü ortalama yaşam süresi ile yapılır.

Bilgi, ölçümü okur yazar oranı (2/3'ü) ve ilkokul, lise ve üniversite kayıtları yüzdesi (1/3'ü) ile yapılır.

Ölçünlü yaşam düzeyi, ölçümü kişi başına düşen gelir ve alım gücünün Amerikan Doları'ndan hesaplanmasıyla yapılır.

Alternatif bir ölçüm olarak, ülkelerdeki fakirliği ölçmek için de Beşeri Fakirlik Dağılımı mevcuttur.

2.6.1. Birleşmiş Milletler 2007–2008 İnsani Gelişmişlik Raporu

Birleşmiş Milletler (BM) Kalkınma Programı'nın (UNDP) 2007–2008 İnsani Gelişme Raporu, Brezilya ile eşzamanlı olarak Türkiye'de de açıklandı. 350 milyar dolarlık dış ticaret hacimine sahip, Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'ya (GSYH) göre dünyanın en büyük 17'nci ekonomisi olan Türkiye 'İnsani gelişmişlik endeksinde 177 ülke arasında 84'üncü sırada yer aldı. Ekonomik büyüklükte dünya 17'nciliğiyle çelişen 'insani gelişmişlikte 84'üncülük' Türkiye'nin daha yolun başlarında olduğunu çok açık ortaya koyuyor.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın İnsani Gelişme Raporu, dünyanın en yoksul ülkeleri ve onların en yoksul vatandaşları başta olmak üzere dünyayı aşağıya doğru bir sarmalın içine hapsedebilecek, milyonlarca insanı yetersiz beslenmeyle, su eksikliğiyle, ekolojik tehditlerle ve geçim kaynaklarının yok olmasıyla karşı karşıya bırakabilecek bir "kırılma noktası"na doğru sürüklendiğine dikkat çekiyor.

Hükümetin hoşnut olmadığı ve kamuoyundan adeta kaçırılan raporda, ülke vatandaşlarının ortalama ömrü, eğitimin ortalama durumu ve gerçek gelir seviyeleri gibi parametreler ölçülmüş.

Her ne kadar Türkiye'nin son beş-altı yılda gösterdiği ekonomik performansla 'endeks'te 92'ncilikten 84'üncülüğe çıkması göz ardı edilemez bir durum olsa da, Türkiye'nin, yoksulluğuyla bilinen Ermenistan'ın bile 'insani gelişmişlik'te gerisinde kalması oldukça

düşündürücü. Avrupa Birliği'nin yeni üyesi Polonya'nın 37'nci, komşumuz Yunanistan'ın 24'üncü, rakibimiz Arjantin'in 38'inci, Kazakistan'ın 73'üncü sıradan listeye yine Türkiye'nin önünde girmesi dikkatlerden kaçmıyor. Türkiye'nin bu ülkelerin geri kalmasında okuryazarlık ve eğitime katılım oranlarının nispi düşüklüğü de önemli rol oynuyor. UNDP Türkiye Temsilcisi Mahmud Ayub, 177 ülkeyi ele alan ve 'hayat beklentisi', 'eğitim', 'bilgiye erişim' ve 'gayrisafi milli hasıla'yı kriter olarak ele alan endekste Türkiye'nin durumuna dikkat çekti.

İNSANİ Kalkınma Endeksi'nde Türkiye, 177 ülke içinde 84. sırada bulunuyor. İnsani Gelişme Endeksi'nde Türkiye, Saint Lucia, Kolombiya, Ukrayna, Samoa Adaları, Tayland, Dominik, Çin, Ermenistan, İsrail, Yunanistan, Slovenya, Kıbrıs, Arjantin, Şili, Slovakya, Litvanya, Estonya, Letonya, Tonga, Trinidad-Tobago, Romanya, Makedonya ve Brezilya'nın arkasında yer aldı.

Ayub tarafından açıklanan 'İnsani Gelişme Raporu'ndaki BM Yıllık Endeksi'nde İzlanda başı çekiyor. Ülkelerin ortalama ömür, eğitim ve ayarlanmış gerçek gelir alanlarındaki seviyelerini ölçen İnsani Gelişme Endeksi'nde Türkiye 177 ülke ve alan içinde 84. sırada bulunuyor.

Endeksin, insani kalkınmada kısa vadeli bir süreci değerlendirmeyi amaçlamadığı ve göstergelerinden bazılarının kısa vadeli politika değişikliklerine karşılık gelmediği de raporda vurgulanan unsurlar arasında. Rapora göre, Türkiye'nin temel insani kalkınma göstergelerindeki ilerleme son 15 yılda tutarlı kaldı. Ülke 1990 ve 2005 arasında taban göstergelerin tümünde ilerleme gösterdi ve bu süre içinde ortalama ömür yaklaşık yedi yıl arttı. Kişi başına düşen yurtiçi hâsıla ise üçte biri geçen oranda arttı.

Benzer insani gelişim endeksi değerlerine sahip, coğrafi olarak da yakın üç ülkenin uzun dönemli gelişimlerini birbirleriyle karşılaştırmanın yararlı olacağı ifade edildiği raporda, bu çerçevede Türkiye, Ürdün ve Lübnan'ın 1990'da benzer insani gelişim endeksi değerlerine sahip olduğu açıklandı. Bu üç ülkedeki değerler 1990 ile 2005 arasında artış gösterirken, Türkiye diğer iki ülkeye göre biraz daha iyi bir performans gösterdi. Raporda bunun, insani gelişim endeksi değer göstergelerindeki artışın sonucu olduğu ve ayrıca insani gelişimdeki gerçek ve devamlı ilerlemenin bir işareti niteliği taşıdığı kaydedildi. Halen Türkiye'nin 2005'teki 0.775 oranındaki insani gelişim endeksi

değeri, OECD ülkelerinin 0.916 oranındaki bölgesel ortalamasının altında. Bu oran, bütün gelişmekte olan ülkelerdeki 0.691 orandan ve orta düzeyde insani gelişim endeksi değerine sahip ülkelerdeki 0.698 oranından ise yüksek. Rapora göre Türkiye, insani gelişim endeksi değeri oranında OECD bölgesi içinde son sırada. Türkiye'de, ortalama yaşam süresi raporda 2005 yılı için 71.4 olarak belirlenirken, 15 yaşın üzerindeki için okuma-yazma oranı yüzde 87.4, kişi başına düşen gayri safi milli hasıla ise 8 bin 407 dolar olarak tespit edildi.

Norveç'in son altı yıldır listenin başında yer aldığı belirtilen raporda, sıralamadaki bu değişikliğin, yeni ortalama yaşam süresi ve kişi başına düşen gayri safi yurtiçi hasıla tahminlerinden kaynaklandığı belirtiliyor. İlk kez 1990'ın İnsani gelişme raporu'nda tanıtılan İnsani gelişme endeksi, BM ortaklarından ve resmi kaynaklardan en son verilere dayanılarak, ortalama yaşam süresi, yetişkinlerde okuryazarlık, ilköğretim, ortaöğretim ve üst öğretime kayıt ve gelir düzeyleri incelenerek hazırlanıyor.

Ölçümler, ülkelerin sunduğu verilere dayanıyor ve Endeks düzenli olarak yeniden uyarlanıyor. '2007 İnsani gelişme endeksi', Çin'in özel yönetim bölgesi olan Hong Kong ve işgal altındaki Filistin toprakları dahil olmak üzere 175 BM üye ülkesinin 2005 istatistiklerini değerlendiriyor. Bu yılki İnsani Gelişme Endeksi sıralaması, aralarında Afganistan, Irak ve Somali gibi 17 BM üyesi ülkeyi yetersiz güvenilir veri eksikliği sebebiyle içermiyor. Tümü Afrika'nın güneyinde bulunan yirmi iki ülke 'düşük insani gelişme' kategorisinde yer alıyor. İnsani Gelişme Endeksi'ne göre, bu ülkelerin onunda, her beş çocuktan ikisi 40 yaşına kadar yaşayamayacak. Endekse göre, bu oran Zambiya'da her iki çocuktan bir çocuğa denk geliyor.

Danimarka ve ABD'de çocukların yüzde 10'unda azı 60 yaşına kadar yaşayamayacak. Brezilya, Çin ve Hindistan dahil olmak üzere birçok ülkede insani gelişmenin son 30 yılda arttığı belirtilen raporda ancak bazı ülkelerde gerileme görüldüğü, toplamda 16 ülkenin 'İnsani Gelişme Endeksi'nin 1990 yılına oranla daha düşük olduğu belirtiliyor. UNDP'nin bu raporu 10'dan fazla dile çevriliyor ve 100'den fazla ülkede tanıtılıyor.

1.5 milyar insanın yaşadığı Çin Halk Cumhuriyeti'nin son yıllarda önemli bir atağa kalktığı görülüyor. 2000 yılı verileriyle hesaplanan İnsani Gelişmişlik Endeks Değeri'nde Türkiye'nin gerisinde olan Çin son dönemde Türkiye'yi geride bıraktı. Çin'in

hızlı gidişinde sağlık ve eğitim alanında attığı önemli adımların payı var. Yüksek İnsani Gelişmişlik düzeyindeki ilk 70 ülkede endeks değerleri sürekli yükseliyor. Orta gelişmişlik düzeyindeki 88 ülkede de benzer bir trend gözleniyor. Ligin dibindeki 27 ülkedeki insanların hayatlarında da son yıllarda nispi bir iyileşme olduğu söylene bile gelişmiş ve orta gelişmişlik düzeyine sahip ülkelerle aralarında uçurum var.

Tümü Afrika kıtasında olan bu ülkelerin çoğu iç savaşlarda binlerce eğitimli insanını yitirdi. Hiçbirinde yaşam beklentisi 63'ü geçmiyor. En kötü durumdaki Sierra Leone'de ise insanların yaşam beklentisi yalnızca 41,8 yıl. Bu ülkede okuryazarlık oranı ise yüzde 34,8.

Tablo 14. Rakamlar gösteriyor ki gelişmişlik için eğitim şart

İnsani Gelişmişlik Sırası	Yaşam Süresi (Yıl)	Okuryazar Oranı (%)	Üniversiteye Kadar Eğitime Katılanlar	Kişi Başı Milli Gelir (\$-SGP)
1 İzlanda	81,5	99	95,4	36.510
2 Norveç	79,8	99	99,2	41.420
3 Avustralya	80,9	99	100	31.794
4 Kanada	80,3	99	99,2	33.375
5 İrlanda	78,4	99	99,9	35.505
6 İsveç	80,5	99	95,3	32.525
7 İsviçre	81,3	99	85,7	35.633
8 Japonya	82,3	99	85,9	31.267
9 Hollanda	79,2	99	98,4	32.684
10 Fransa	80,2	99	96,5	30.386
12 ABD	77,9	99	93,3	41.890
24 Yunanistan	78,9	96	99,0	23.381
25 Singapur	79,4	92,5	87,3	29.663
26 Kore	77,9	99	96,0	22.029
28 Kıbrıs Rum Kesimi	79,0	96,8	77,6	22.699
37 Polonya	75,2	99	87,2	13.847
38 Arjantin	74,8	97,2	89,7	14.280
51 Küba	78,3	95,7	82,9	12.027
70 Brezilya	71,7	88,6	87,5	8.402
73 Kazakistan	65,9	99,5	93,8	7.857
83 Ermenistan	71,7	99,4	70,8	4.945
84 Türkiye	71,4	87,4	68,7	8.407
94 İran	70,2	82,4	72,8	7.968
98 Azerbaycan	67,1	98,8	67,1	5.016
106 Filistin	72,9	92,4	82,4	-
172 Mozambik	42,8	38,7	52,9	1.242
173 Mali	53,1	24,0	36,7	1.033
174 Nijer	55,8	28,7	22,7	781
175 Gine Bissau	45,8	-	36,7	827
176 Burkina Faso	51,4	23,6	29,3	1.213
177 Sierra Leone	41,8	34,8	44,6	806

Kaynak: UNDP, Human Development Report 2007-2008

İnsani Gelişmişlik Endeksinde eğitimin çok büyük ağırlığı var. Okuryazarlık ve üniversiteye kadar eğitime katılanların oranının yüksek olduğu ülkeler satınalma gücü paritesine göre milli gelirlerinin kendilerini 'layık gördüğü' sıranın çok üzerinde yer alıyor. Örneğin ortalama yaşam beklentisinin 77,7 yıl, 15 yaş ve üzeri okuryazarlık oranının yüzde 99,8 ve üniversiteye kadar eğitime katılanların oranının yüzde 87,6

olduğu Küba, sıralama milli gelire göre yapılsaydı 94'üncü olacaktı. Ancak eğitim ve sağlık alanındaki iyi durumu bu ülkeyi 51'inci sıraya getirdi. Yani 'Yüksek İnsani Gelişmişliğe' sahip bir ülke yaptı. Büyük ekonomik sıkıntılar yaşayan ve Türkiye ile sınır kapısı bulunmadığı için dünyadan izole olan Ermenistan için de aynı tez geçerli. Ermenistan milli gelire göre yapılacak sıralamada 103'üncü olacaktı. Ancak eğitim ve sağlık alanındaki iyi durumu bu ülkeyi Türkiye'nin önünde 83'üncü yaptı. Petrol zengini İran da ise tersine bir gelişme görülüyor. Kişi başına milli gelire göre 71'inci sırada bulunan bu ülke yaşam süresinin kısalığı ve üniversiteye kadar eğitime katılanların oranının düşüklüğü yüzünden ancak 94'üncü sırada yer alıyor. Petrol ve doğalgaz zengini Cezayir İnsani Gelişmişlik Ligi'nde 104'üncü sırada yer alıyor. Ancak kişi başına milli gelirine göre 82'nci sırada olması gerekiyordu. Eğitim ve sağlık alanındaki zayıf performansı yüzünden 22 sıra geriye düştü.

Bu konudaki bir diğer önemli örnek ise işgal altındaki Filistin'dir. İnsani Gelişmişlik Endeksi ile ilgili tablolarda bu ülkedeki kişi başına milli gelirle ilgili bir rakam yok. Ancak okuryazar oranının ve üniversiteye kadar olan eğitime katılanların oranının yüksekliği Filistin'i 106'ncı sıraya oturtmuş. Kadına yönelik ayrımcılığın doruğa çıktığı Suudi Arabistan milli gelire göre yapılacak bir sıralamada 42'nci oluyordu. Ancak kadınlarla ilgili alandaki zayıf performansı ve eğitimde de parlak olmayan durumlu bu ülkeyi İnsani Gelişmişlik'te 61'inciliğe indirdi.

Küreselleşmenin en uçtaki, kötü sonucu servetin bugüne kadar eşi görülmemiş bir biçimde giderek daha az sayıda insanın ellerinde toplanmasıdır. Dünyadaki en zengin 225 kişinin 1 trilyon doların üzerindeki toplam serveti, dünyanın en yoksul 2,5 milyar sakininin toplam yıllık gelirine eşittir. Küresel düzeyde herkes için temel eğitim ve temel sağlık hizmetleri, tüm kadınlar için hamüelik dönemi bakımı, herkes için yiyecek, güvenli su ve sağlık korumasının sağlanması için gerekli ek maliyet bu rakamın yüzde dördü ya da yaklaşık 40 milyar dolar olarak hesaplanmıştır.

Küreselleşme sürecinde gelişmekte olan ülkelerin gelişmişlik düzeylerini dokuz bağımsız değişkeni dikkate alarak E-views programında, panel veri analiz yöntemi kullanarak görelim.

2.7. Panel Veri Analizi

Çalışmanın bu aşamasında Gelişmekte Olan Ülkeler içerisinde yer alan 18 ülkenin herbiri için t-1 zamanda hesaplanan değişkenlerin, t zamanındaki hdi ne ölçüde açıklayabildiği, çalışmanın hipotezleri ışığında araştırılmaktadır. Söz konusu bu değişkenler; t-1 zamanındaki enflasyon, işsizlik, kişi başına gelirleri, doğrudan yabancı sermaye yatırımları, dolaylı(portföyle) yatırımları, Gari Safi Milli Hasıla, ihracat, ithalat ve nüfus sayılarıdır.

Bu noktada öncelikle tanımlanması gereken panel veri; "yatay kesit verisi ile zaman serisi verisinin birleşimi olarak tanımlanır" (Güriş, 2002:3). Yani çalışmadaki hisselerle ait beta, beta kare ve standart sapma gibi kesit verilerin, çalışmada dikkate alınan 11 zaman dönemi için bir araya getirilmesi sonucu oluşan veri seti, panel veri seti olarak tanımlanabilir. O halde panel veri setiyle yapılan analizler, zaman ve kesit boyutlarının birlikte değerlendirilmesine imkan vermektedir. Bu durum da panel veri analizinin, yatay kesit yada zaman serileri analizleri ile karşılaştırıldığında bazı avantajlara sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Bu avantajlardan bazıları şöyle sıralanabilir: "Panel veri modellerindeki gözlem sayısı, kesit ve zaman serilerine göre daha fazla olacaktır. Bu durum da elde edilen parametre tahminlerinin daha güvenilir olmasını sağlayacaktır" (Pazarlıoğlu ve Gürler, 2007:4). Ayrıca "veri sayılarının artışıyla beraber çoklu doğrusallık sorunu azalacak ve iktisadi tahminlerin de güvenirliliği artacaktır" (Kutlar, 2005: 147). Son olarak da "panel veri modelleri sadece yatay kesit verisi yada sadece zaman serisinden daha karmaşık modellerin kurulmasına ve test edilmesine imkan vermekte" (Güriş, 2002:4) ve böylece "elde edilen alfa ve beta parametreleri, ayrı ayrı her bir açıklayıcı değişkenin bütün birimler üzerindeki ortak marjinal etkilerini gösterebilmektedir" (Tüzüntürk, 2007:3).

2.7.1. Uygulama ve değerlendirme

Bu çalışmada e-views (version 5.1) programı ile panel veri (balanced) analizi kullanılarak 1995-2005 yılları arasında aşağıdaki ülkelerin İnsani Gelişmişlik Düzeyini (HDI:Human Development Index) etkileyen faktörler belirlenmeye çalışıldı.

Ülke	Kısaltma
ARJANTİN	için ARG
BREZİLYA	için BRA
ŞİLİ	için CHL
ÇİN	için CHN
KOLOMBİYA	için COL
EL SALVADOR	için ESL
HİNDİSTAN	için IND
ENDONEZYA	için INS
JAMAICA	için JAM
MALEZYA	için MLY
FAS	için MOR
PAKİSTAN	için PAK
FİLİPİNLER	için PHL
GÜNEY AFRİKA	için SOA
SRİ LANKA	için SRL
TAYLAND	için THA
TÜRKİYE	için TUR
URUGUAY	için URG

Yukarıda listelenen ülkelerin HDI'ını etkileyen faktörler bulunmaya çalışılırken aşağıdaki bağımsız değişkenler dikkate alınmıştır.

Bağımsız Değişkenler ve Açıklamaları

DIA	: Doğrudan dış yatırım (Milyon Dolar)
EXPORT	: İhracat (Milyon Dolar)
GNI_PER	: Kişi başına düşen gayri safi milli hasıla (Atlas metodu)
GDP	: Gayri safi yurtii hasıla (Milyon Dolar)
GNI	: Gayri safi milli gelir (GNI)
HDI	: İnsani gelişmişlik endeksi
IMP	: İthalat, c.i.f. (Milon Dolar)
INF	: Enflasyon, GDP etkili (%)
PPL	: Nüfus (Milyon)
PIA	: Dolaylı yatırım (Milyon Dolar)
UNEMP	: İşsizlik oranı (%)

Panel veri girişi yapılırken Ek-3'deki veriler kullanılmıştır.

Tablo 15. Sabit Etkili Panel Veri Analizinin Sonuçları

Bağımlı Değişken	HDI			
Yöntem	Sabit Etkili Panel Veri Analizi			
Örneklem	1995 2005			
Gözlem Sayısı	184			
Çapraz Veri Sayısı	18			
Toplam Panel Veri Sayısı	3312			
Değişken	Katsayı	Std. Hatalar	t-İstatistikleri	Olasılık (P)
C	0.647281	0.002966	218.2666	0.0000
DIA	-2.76E-06	9.79E-07	-2.819760	0.0048
EXPORT	1.88E-07	1.60E-08	11.74274	0.0000
GNI_PER	3.09E-05	7.74E-07	39.94749	0.0000
GDP	3.39E-05	6.66E-06	5.092406	0.0000
IMP	-1.49E-07	1.46E-08	-10.16656	0.0000
INF	0.000308	6.96E-05	4.422361	0.0000
PPL	-4.72E-05	6.94E-06	-6.798936	0.0000
PIA	-1.05E-06	4.88E-07	-2.157411	0.0310
UNEMP	2.85E-05	2.93E-05	0.969814	0.3322
Belirlenen Etkiler				
Sabit Çapraz (Geçici Değişkenler)				
Belirlilik Katsayısı (R^2)	0.514202	Bağımlı Değişken Ort.		0.740821
Düzeltilmiş (R^2)	0.510357	Bağımlı Değiş. Std. Sapm.		0.086908
Regresyonun Std. Hata	0.060813	Akaike Bilgi Kriteri		-2.753904
Hataların Kareleri Topl.	12.14870	Schwarz Kriteri		-2.704133
Log Olabilirlik	4587.465	F-İstatistiği		133.7334
		F-İstatistiği P değeri		0.000000

Tablo 16. Rastgele Panel Veri Analizinin Sonuçları

Bağımlı Değişken	HDI			
Metod	Pooled EGLS (Çapraz Rastgele Etki)			
Örneklem	1995 2005			
Gözlem Sayısı	184			
Çapraz Veri Sayısı	18			
Toplam Panel Veri Sayısı	3312			
Değişken	Katsayılar	Std. Hata	t-İstatistiği	Olasılık (P).
C	0.647281	0.002966	218.2666	0.0000
DIA	-2.76E-06	9.79E-07	-2.819760	0.0048
EXPORT	1.88E-07	1.60E-08	11.74274	0.0000
GNI_PER	3.09E-05	7.74E-07	39.94749	0.0000
IMP	-1.49E-07	1.46E-08	-10.16656	0.0000
GDP	3.39E-05	6.66E-06	5.092406	0.0000
INF	0.000308	6.96E-05	4.422361	0.0000
PPL	-4.72E-05	6.94E-06	-6.798936	0.0000
PIA	-1.05E-06	4.88E-07	-2.157411	0.0310
UNEMP	2.85E-05	2.93E-05	0.969814	0.3322
Belirli Etkiler				
			S.D.	Rho
Çapraz Rastgele			0.000000	0.0000
Özellikli Rastgele			0.060813	1.0000
Ağırlıklı İstatistikler				
Belirlilik Katsayısı (R ²)	0.514202	Bağımlı Değişken Ort.		0.740821
Düzeltilmiş (R ²)	0.512878	Bağımlı Değişken Std.Sapm.		0.086908
Regresyonun Std.Hata.	0.060656	Hatların Kareleri Toplamı		12.14870
F-İstatistiği	388.3402			
F-İstatistiği P değeri	0.000000			
Ağırlığı Olmayan İstatistikler				
Belirlilik Katsayısı (R ²)	0.514202	Bağımlı Değişken Ort		0.740821
Hatların Kareleri Tpl.	12.14870			

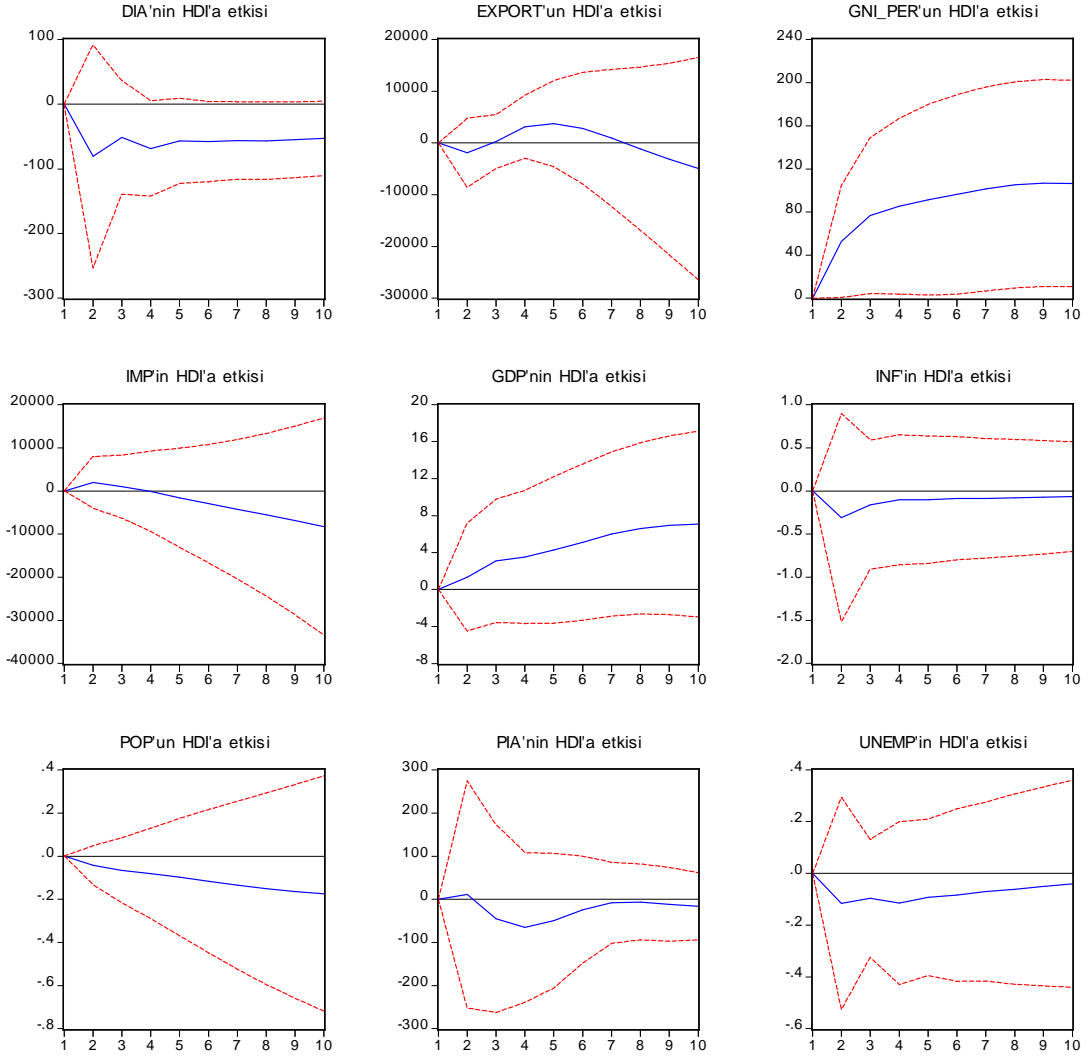
Panel veri sonuçlarının grafiksel gösterimi Şekil 5’de verilmiştir. Grafik sonuçları alınırken;

$$\text{Etki} = \text{HDI}$$

$$\text{HDI} = f(\text{dia}, \text{export}, \text{gni\_per}, \text{imp gdp}, \text{inf}, \text{pop}, \text{pia}, \text{unemp})$$

Olarak ayarlanmıştır.

Şekil 4. Panel Veri Tahmini Sonuçlarının Grafiksel Gösterimi

Bu analiz çalışmasında bağımlı değişken olarak insani gelişmişlik endeksi (Human Development Index – HDI) alınmış, bağımsız değişkenler olarak doğrudan dış yatırımlar, ithalat, ihracat, kişi başına düşen milli gelir, gayri safi milli hasıla, enflasyon oranları, nüfus, portföy yatırımları ve işsizlik kullanılmıştır. Toplam 3312 panel veri sayısı kullanılmıştır. Program kullanılarak sonuçları alınmış ve hipotezler için sonuçlar irdelenmiştir.

9 bağımsız değişkeni olan bu panel modelindeki bağımsız değişkenlerin hep birlikte, bağımlı değişken üzerindeki etki derecesini gösteren çoklu belirlilik katsayısı (R^2) 0,514202 çıkmıştır. 0 ile 1 arasında herhangi bir değer alabilen R^2 nin "sıfıra yakın çıkması, bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkeni açıklama gücünün düşük; 1' e yakın

çıkması ise yüksek olduğunu göstermektedir" (Orhunbilge, 1996:89). Özetle R^2 değerlerine bakarak, bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkeni açıklama gücünün yüksek olduğu sonucuna varılabilir. Aynı zamanda çoklu belirlilik katsayısının testi için kullanılan F istatistiğinin yüksek çıkması; bağımsız değişkenlerin hep birlikte, bağımlı değişken üzerinde etkisinin olduğunu göstermektedir.

"Bir regresyon modelinin yeterliliği konusunda karar verebilmek için, uyum iyiliğinin ölçüsü olarak, R^2 ' nin yanı sıra başka ölçütlerde sık sık kullanılmaktadır. Bunlardan biri de Akaike Bilgi Kriteri' dir" (Gujarati, 2001:209). Tablolarda ki Akaike bilgi kriterlerinin değerleri, modelin yeterliliği konusunda olumlu izlenimler bırakmaktadır. Çünkü uygun bir modelde, Akaike bilgi kriteri düşük bir değer almalıdır ve sonuçlar incelendiğinde de bu değer -2.753904 gibi düşük bir değer olduğu görülmektedir.

Tablo 15 ve 16 incelendiğinde HDI' yı etkileyen faktörler görünmektedir. Bunlardan GNI_PER ile HDI arasında $y_3=3.09E05$ ve t-test = 39.9474 olduğundan istatistiksel olarak anlamlı olduğu görünmektedir. Dolayısıyla H_1 hipotezinde ifade edilen HDI'yi açıklayan en iyi göstergenin GNI_PER olduğu aşıkardır. Dolayısıyla H_1 hipotezi kabul edilmiştir. Indur M. Goklany 'nin yapmış olduğu küreselleşmede insani gelişmişlik araştırması da bu sonucu desteklemektedir.

"Kişi başına düşen milli gelir, muhtemelen insani gelişmişliği en iyi açıklayan faktördür" (Goklany, Ağustos 2002; 447)

GDP ile HDI arasında $y_4=3.39E05$ ve t-test = 5.0924 olduğundan istatistiksel olarak anlamlı olduğu görünmektedir ve H_2 hipotezi'nin doğrulanmıştır.

"GDP ile insani gelişmişlik endeksi arasında ciddi bir bağ vardır" (Thomas, Şubat 2007)

UNEMP verilerine bakıldığında $y_9=-2.85E05$ ve t-test = -0.9698'dir ve istatistiksel olarak anlamsızdır. Bu nedenle H_3 hipotezi'nin doğrulanması sağlanamamış ve reddedilmiştir. Bu konuyla ilgili yapılan kapsamlı araştırmada çalışma koşulları içerisinde yer alana işsizlik kategorisi belirgin bir etken olarak görülmemiştir.

"5-14 yaşları arası ve yetişkinlerde yapılan işsizlik araştırması ile HDI arasında düzenli bir veri bulgusuna rastlanmamıştır" (Ranis, Stewart, Samman, Şubat 2006; 135)

IMP ile HDI arasında $y_5=-1.49E07$ ve t-test = -10.1665 olduğundan istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görünmektedir. Dolayısıyla H_4 hipotezinde ifade edilen IMP ile HDI arasında pozitif ilişki vardır H_4 hipotezi kabul edilmemiştir.

“Bozulma etkisi tablolarında ithalatın insani gelişmişliği bozucu etkisi görülmektedir” (Akçay, Kış 2006; 26)

INF ile HDI arasında $y_6=0.0003$ ve t-test = 4.4223 olduğundan istatistiksel olarak anlamlı görünmektedir. Dolayısıyla H_5 hipotezinde ifade edilen INF ile HDI arasında pozitif ilişkinin anlamlı olduğu görünmektedir. H_5 hipotezi kabul edilmiştir.

“Gelişmekte olan ülkelerde beklenen enflasyon artışı, gelişmişliği de artırmaktadır.” (Cainen)

EXPORT ile HDI arasında $y_2=1.88E07$ ve t-test = 11.7427 olduğundan istatistiksel olarak anlamlı olduğu görünmektedir. Dolayısıyla H_6 hipotezinde ifade edilen EXPORT ile HDI arasında pozitif ilişkinin anlamlı olduğu görünmektedir. H_6 hipotezi kabul edilmiştir.

“Yatırım ve ihracatın artışına paralel olarak ekonomik büyüme ve gelişmişlik yapılan modelde netleşmiştir” (Boozer, Ranis, Stewart, Suri, Aralık 2003; 874)

Tablo 17. Panel Veri Analizi İle Elde Edilen Hipotez Sonuçları

Hipotezler		Sonuç
H_1	HDI'yi en iyi açıklayan değişken kişi başına düşen milli gelirdir.	KABUL
H_2	Gayri Safi Milli Hasılının HDI'ya etkisi pozitifdir.	KABUL
H_3	İşsizlik oranı ve HDI arasında pozitif bir ilişki vardır.	RED
H_4	İthalat ile HDI arasında pozitif ilişki vardır.	RED
H_5	Enflasyon oranı ile HDI arasındaki ilişki pozitifdir.	KABUL
H_6	İhracat HDI'yı pozitif etkiler.	KABUL

SONUÇ VE ÖNERİLER

Küreselleşme son yıllarda en çok üzerine tartışılan konuların başında geliyor. Birçok çalışma ve makalelerde küreselleşmenin olumlu olumsuz yanlarını gözler önüne seriliyor.

Küreselleşme, iktisadi, siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda bazı ortak değerlerin yerel ve milli sınırları aşarak dünya çapında yayılmasını ifade ediyor. İktisadi alanda hem gelişmiş, hem de gelişmekte olan ülkelerde benimsenen iktisadi sistem ve buna bağlı olarak uygulanan iktisat politikaları giderek benzerlik gösteriyor. Dünya ticareti giderek serbestleşiyor. Uluslararası ekonomik ilişkilerde eski korumacılık anlayışının yerine serbest ticaret görüşü benimseniyor. Devletin dış ticaret politikası araçlarını (tarifeler, kota, miktar kısıtlamaları ve saire.) kullanarak uluslararası ticaret üzerine sınırlamalar getirmemesi görüşü daha fazla kabul görüyor. Sadece dış ticaret alanında değil, mali ve parasal alanda da devletin ekonomiye daha az müdahalede bulunması gerektiği savunuluyor.

Küreselleşme ile birlikte tabii kaynaklara, düşük ücretli işgücüne dayalı klasik karşılaştırmalı üstünlükler, giderek modern girişimcilik yeterliliğine, yeni ürünler ve üretim süreçleri tasarlamaya, kalkınmakta olan ülkelere yönelen doğrudan yabancı sermaye ve uluslararası şirketlerin teknoloji ve bilgi birikimlerinden yararlanmaya dönüşmektedir. Böylece beceri eğitimi ve teknolojiye yenilikçi buluşlar sanayileşmenin yeni kaynakları olmaktadır. Gelişmiş işgücü ve bilgi yoğun sanayiler geleneksel sanayilerin yerini almaktadır. Firmalar artık kuruluş yeri seçerken piyasaya giriş ve çıkışların kolay, üretim maliyetlerinin düşük olduğu, bilgi ve bilgi paylaşımının kolay olduğu, vasıflı işgücüne ulaşımın kolay olduğu yerleri seçiyorlar.

Bu yaptığım çalışmada gelişmekte olan ülkelerin küreselleşme süreçlerinde insani gelişmişlik düzeyleri üzerinde ne gibi etkiler yaptığını açıklamaya çalıştım.

İnsani gelişmişlik düzeyi insanların refah düzeyini açıklamak için önemli bir anahtardır. Temel olarak ekonomik büyüme, dışa açılma, nüfusun artışı, enflasyon oranı ve işsizliğin bu endeksi etkileyip etkilemediğini araştırmak amacıyla bu çalışma tasarlandı. Bunu yaparken gelişmekte olan ülkeler içerisinde ekonomik büyüklüğü

olan ve verileri birçok ülkeyi temsil edebilecek 18 ülke seçilmiş ve 1995–2005 yılları arasındaki verileri alınmıştır.

Çalışmada seçilen bu ülkelerin kullanılan verileri E-Views 5.1 ekonometri programı kullanılarak tek bağımsız değişkenli regresyon analizi ile panel veri analizine uygulanmıştır. Çalışma başlamadan genel olarak 6 tane hipotez savunulmuştur.

H₁ : HDI' yi en iyi açıklayan değişken kişi başına düşen milli gelirdir.

H₂ : Gayri Safi Milli Hâsılanın HDI 'ya etkisi pozitiftir.

H₃ : İşsizlik ve HDI arasındaki ilişki pozitiftir.

H₄ : İthalat ile HDI arasında pozitif ilişki vardır.

H₅ : Enflasyon oranı ile HDI arasındaki ilişki pozitiftir.

H₆ : İhracat HDI 'yi pozitif etkiler.

Yukarıdaki gibi belirlenen hipotezler test edilirken gerekli olan veriler aynı tipteki serilere ve birimlere dönüştürülerek analize hazır hale getirilmiştir.

İlk hipotezde Kişi başına düşen milli gelir'in HDI için çok güçlü bir etken olduğu görülmüştür. İkinci hipotezde GSMH ile HDI arasında t-test verileri pozitif bir etki yaratmış ve hipotez kabul görmüştür. Üçüncü hipotezde işsizlik oranının t-test verilerinin istatistiksel anlamı olmadığı için işsizlik ile HDI arasındaki ilişkiyi savunan hipotez kabul görmemiştir. İthalat'la HDI arasında da tam bir doğrusallık görünemediği için dördüncü hipotez de reddedilmiştir. Enflasyon ve ihracatın hem y serileri hem de t-test verileri pozitif bir etki yaratmış ve hipotez kabul görmüştür. İhracat'ın ise t-test sonuçları doğru sonuçlar vermiş ve pozitif çıkararak kabul görmüştür.

İhracat, kişi başına milli gelir ve gayri safi yurtiçi hâsıla'nın arttırılması gelişmekte olan ülkelerin HDI endeksinde pozitif yönde etkilediği görülmüştür. Küreselleşme ile birlikte gelişmekte olan ülkelerin ekonomik göstergelerinde meydana gelen değişmelere bakıldığında kişi başına gelir, ihracat, gayri safi milli hâsıla verilerinde bir artış oluğu görülmektedir. Bizim yapmış olduğumuz modelde de bu değişkenlerin HDI pozitif etkilediği görülmüştür. Bu çalışmanın sonucunda ulaşılan görüş ise:

küreselleşme; gelişmekte olan ülkelerin gelişmişlik düzeylerini olumlu yönde etkilemektedir. Ülkemizde de HDI endeksi ile ilgili ileride yapılacak çalışmalarda bu veriler daha fazla ülke ve zaman serisi kullanılarak panel veri analiziyle daha etkili sonuçlara ulaşılabilir.

KAYNAKÇA

- ADDA, Jacques (2002), *Ekonominin Küreselleşmesi*, Çev. Sevgi İNECİ (İstanbul İletişim, 2002). 70
- AKALIN, Özkan (2001), “Global Ekonominin Yönetişimi Üzerine”, *İktisat Dergisi*, 416,65-73.
- AKÇAY, Selçuk, (Kış 2006), “Corruption and Human Development”, *Cato Journal*, 26,1.
- AKPINAR, Mehmet, KESKİN, Ekin(2002), *Küreselleşme: Dünyada Gelirin Yeniden Dağılımı*, Ankara
- ATKINSON, Anthony(2001), “The Distribution of Income in the UK and OECD Countries in the Twentieth Century,” *Oxford Review of Economic Policy*. Vol.15, No. 4, 1999, s.60; MASSON Paul, Globalization: Facts and Figures. IMF Discussion Paper, No.PDP/, s.11.
- AYDOĞAN, Metin (1999), *Yeni Dünya Düzeni Kemalizm ve Türkiye* (İstanbul,), 474-475.
- BAŞKAYA, Fikret(2000), *Küreselleşmenin Karanlık Bilançosu*, Ankara
- BORATAV, Korkut (Kış 2001), “Mülakat”, *Türkiye Günlüğü*, Sayı64 , 100-102.
- BOOZER, Michael, RANIS, Gustav, STEWART, Frances, SURI, Taneet (Aralık 2003), “Paths to success: the relationship between human development and economic growth” , *Economic Growth Center*, Sayı 874
- CHOMSKY, Noam(2000), *Dünya Düzeni Eskisi Yenisi*, Çev. Ali ÇAKIROĞLU, Tuncay BİRKAN (İstanbul: Metis,). 269. 28Noam CHOMSKY: s 275.
- CHOSSUDOVSKY, Michel (1999), *Yoksulluğun Küreselleşmesi*, Çev. Neşenur DOMANIÇ (İstanbul:Çiviyazıları,). 18.

- DOLLAR, David ve KRAAY, Aart (2002), *Globalleşme ve Refahın Yayılması*, Çev. Muhittin ATAMAN. Liberal Düşünce, 27 (Yaz 2002), 69. David DOLLAR ve Aart KRAAY: a.g.m., 70-71.
- DPT (2001), “Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele”, *Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, DPT:2599-ÖİK610, Ankara, s.3.
- EKİN, Nusret(2000), Türkiye'de Yapay İstihdam ve İstihdam Politikaları. *İTO Yayınları*, İstanbul, s.339.
- ECLAC, (6-10 May 2002), “Globalization and Development. Economic Commission for Latin America and Caribbean”, *United Nations Twenty - Ninth Session*, Brasilia, , s.76-77.
- E. STİGLİTZ, Joseph(2002), *Küreselleşme, büyük hayal kırıklığı*, Çev. Arzu TAŞÇIOĞLU ve Deniz VURAL (İstanbul: Plan B.). 81.
- FALK, Richard(2002), *Yırtıcı Küreselleşme*, Çev. Ali Çaksu Küre Yayınları 4. Baskı
- FIREBAUGH, Glenn(6, May 1999), “Emprics of World Income Inequality”, *American Journal of Sociology*. Vol.104, s. 1597-1598.
- GIDDENS, Anthony(2000), *Elimizden Kaçıp Giden Dünya*, Çev. Osman Akınhay (İstanbul: Alfa)
- GIDDENS, Anthony (2000), *Üçüncü Yol*, Çev. Nihat Şad (İstanbul: Birey.). 44.
- GOKLANY, Indur M., (Ağustos 2002): “The globalization of Human Well-Being”, *Policy Analysis*, 447.
- HIRST, Paul ve THOMPSON, Grahame (November 1992), “The Problem of 'Globalization': international economic relations, national economic management and the formation of trading blocs”, *Economy and Society*, Volume 21 , 360.
- HIRST, Paul ve THOMPSON, Grahame (2000): *Küreselleşme Sorgulanıyor*, Çev. Çağla ERDEM, Elif YÜCEL (Ankara: Dost.). 11.
- HIRST, Paul and THOMPSON, Grahame (August 1995): “Globalization and the Future of the Nation State”, *Economy and Society*, Volume 24, 408-409.

- HOBBSBAWM Eric (1999), *İmparatorluk Çağı*, Çev. Vedat ASLAN (Ankara: Dost).47.
- HOBBSBAWN Eric (1996), “*Kısa 20. Yüzyıl 1914-1991: Aşırılıklar Çağı*”, Çev. Yavuz ALOGAN (İstanbul: Sarmal, 1996). 108.
- <http://alexnthomas.wordpress.com/2007/02/14/on-economic-growth/>, 11.07.2008
- <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/>, 09.06.2008
- <http://www.imf.org/external/np/fin/tad/exfin1.aspx>, 11.11.2007
- <http://www.planetpapers.com/Assets/4302.php>, 15.04.2008
- <http://www.tuik.gov.tr>, 17.03.2008
- <http://www.worldbank.org/data/dataquery.html>, 05.08.2007
- KAZGAN, Gülten (2001), “*Dünya Ekonomisi Nasıl Yönetiliyor*”, *İktisat Dergisi*, 416 ,10
- KILLICK, Tony (June 2001), “*Globalization and the Rural Poor*”, *Development Policy Review*. Vol.19, Issue 2, , s. 164; ECLAC, s.83; SHARI, 971-972.
- MANİSALI, Erol(2002), *Türkiye ve Küreselleşme*, Derin Yayınları, İstanbul
- NEWMAN, Christopher (Kış 2001), “*Realizm: Küreselleşme ve Bağımsız Devlet*”, Çev. Muammer TÜRKER. *Türkiye Günlüğü*, 64 83
- OHMAE, Kenichi (Spring 1993), “*The Rise of the Region State*”, *Foreign Affairs* 78-872 John URRY: *Küreselleşme ve Vatandaşlık*, Çev. Davut HANER. *Türkiye Günlüğü*, 64 90.
- ÖZDEMİR, Durmuş (Şubat Nisan 2002), *Küreselleşme, Ekonomik Büyüme ve Çok Uluslu Şirketler*, Doğu Batı, Yıl 5 Sayı 18, s.242
- RANIS, Gustav, STEWART, Frances, SAMMAN, Emma, (Şubat 2006), “*Human Development: beyond the HDI*“, *QEH Working Paper Series*, 135
- RODİCK, Dani(2000), *Yeni Küresel Ekonomi ve Gelişmekte Olan Ülkeler*, Sabah Kitapları İstanbul

- SAYLAN, Gencay(1995), *Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi*, Değişim (Ankara,),
- SELİM, Raziye (2001), “Türkiye’de Bir Gelir Dağılımı Eşitsizliği Olgusu Olarak Yoksulluk”, *İktisat*. s.418-419.
- SHARI, Ishak (December 2000), “Globalization and Economic Disparities in East and Southeast Asia: New Dilemmas”, *Third World Quarterly*. Vol.21, No.6, , s.971.
- SOMEL, Cem (1997), “Bağımlılık Kuramı ve Güney Kore Deneyimi”, *Küreselleşme: emperyalizm yerelcilik işçi sınıfı*, Der. Ahmet TONAK (Ankara,), 81.
- SÖNMEZ, Mustafa(2002), *Kriz ve Yoksullaşma*, İletişim Yayınları, İstanbul, s.17.
- THE ECONOMIST, Yaz(2001), *Küreselleşme Dosyası*, Çev. Ahmet ALTIPARMAK vd. Türkiye Günlüğü, 66, 118.
- L. FRIEDMAN, Thomas (2003), *Lexus ve Zeytin Ağacı Küreselleşmenin Geleceği*, Boyner Yayınları
- THORBECKE, Eric, CHARUMILIND, Chutatong (September 2002), “Economic Inequality and Socioeconomic Impact”, *World Development*. Vol.30, Issue 9, s. 1479
- TONAK, Ahmet (1997), “ÇTYA'nın Bağlamı: Küreselleşme' ve Yabancı Sermaye”, *Küreselleşme: emperyalizm yerelcilik işçi sınıfı*, Der. Ahmet TONAK (Ankara,), 31.
- TOPRAK, Metin (2001), *Küreselleşme ve Kriz* (Ankara,), 9-10.
- TUNCER, Hüner(2006), *Türkiye'nin Sorunları ve Küreselleşme*, Kaynak Yayınlar, İstanbul
- UNDP(1998), “*İnsani Gelişmişlik Raporu*” s.30
- URRY, John: (Kış 2001), *Küreselleşme ve Vatandaşlık*, Çev. Davut HANER. Türkiye Günlüğü, 64 90.
- WENT, Robert(2001): *Küreselleşme, Neo liberal iddialar radikal yanıtlar*, Çev. Emrah DİNÇ (İstanbul: Yazın,). 68.

WORLD BANK, *World Development Report (2002)*, “Attacking Poverty. Oxford University Press”, New York 2002,

YELDAN, Erinç (2003), *Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisi*, İletişim Yayınları, İstanbul.

YILDIZOĞLU, Ergin(1996), *Globalleşme ve Kriz*, (İstanbul,), 11-12.

YÜCE, Mehmet(2002), “Türkiye'de Gelir Dağılımı Bozukluğunun İzlenen Kamu Gelir ve Harcama Politikaları ile Bağlamış”, *Bilgi*, s.23, s.6.

EKLER

EK-1: İnsani Gelişme Endeksi Hesaplama Metodolojisi

Genel olarak değişken bir sayıyı tanımlamak için, misal olarak x'i 0 ile 1 arasında bir ekonomik dağılım arasında gösterebilmek için aşağıdaki formül kullanılır:

$$x - index = \frac{x - \min(x)}{\max(x) - \min(x)} \quad \text{Ek A1}$$

Burada $\min(x)$ ve $\max(x)$; x' in alabileceği en yüksek (max) ve en az (min) değerdir.

İnsani Gelişim Endeksi bu doğrultuda üç genel veriyi temsil eder ve ortalamasını alır:

$$\text{Yaşam uzunluğu dağılımı} = \frac{HU - 25}{85 - 25} \quad \text{Ek A2}$$

$$\text{Eğitim dağılımı (ED)} = \frac{2}{3} xED + \frac{1}{3} xGED \quad \text{Ek A3}$$

$$\text{Yetişkin okur yazar oranı} = \frac{YOYO}{100 - 0} \quad \text{Ek A4}$$

$$\text{Okullara kayıtlı öğrenci sayısı} = \frac{CGER - 0}{100 - 0} \quad \text{Ek A5}$$

$$\text{Gayri Safi Yurtiçi Hasıla dağılımı} = \frac{\log(GSYHD) - \log(100)}{\log(40000) - \log(100)} \quad \text{Ek A6}$$

HU: Yaşam uzunluğu , OKÖS: Okullara kayıtlı öğrenci sayısı yüzdesi

YOYO: Yetişkin okur yazar oranı , GSYHD: Amerikan Doları üzerinden [Gayri Safi Yurtiçi Hasıla] dağılımı

EK-2: Panel Veri Analiz Yöntemi

"Panel veriler, zaman ve yatay kesit verilerinin birleşiminden oluştuklarından, panel veri modelleri de hem zamana hem de bilimlere göre değişimi olmak üzere, iki boyutu içerecek şekilde oluşturulur" (Tüzüntürk, 2007:3). Basit bir doğrusal panel veri modeli en genel biçimiyle şöyle ifade edilir.

$$y_{it} = \alpha_{it} + \beta_{1it} + \dots + \beta_{Kit} \chi_{Kit} + e_{it} \quad \text{1. EŞİTLİK}$$

i: 1,....., N (Yatay Kesit)

t: 1,....., T (Zaman)

Yukarıdaki eşitlikteki "N, birimleri ; t ise zamanı göstermektedir. Y değişkeni, birimden birime ve zamandan zamana farklı değerler alan bağımlı bir değişken olduğunda, kesit boyutu için i, zaman periyodu için ise t olmak üzere iki alt indisle ifade edilmektedir" (Pazarlıoğlu ve Gürler, 2007:3). Fakat "modelde tahmin edilmesi gereken parametre sayısının, gözlem sayısından fazla oluşu nedeniyle modelin yeniden yapılandırılması gerekmektedir" (Tüzüntürk, 2007:3). Farklı birimler için farklı zaman periyotlarında farklı değerler almakta ve böylece de gözlem sayısını aşmaktadırlar. Literatürde, bazı varsayımlara dayanılarak geliştirilen iki model vardır. Bunlar; sabit etkili ve tesadüfi etkili modellerdir.

Sabit etkili modeller; regresyon katsayılarının, birimlere veya birimler ile zamana göre değiştiğini varsayan modellerdir. Bu modelin ifadesi eşitlik 2.eşitlikte verilmiştir.

$$y_{it} = \beta_{it} + \beta_{2it} \chi_{2it} + \dots + \beta_{Kit} \chi_{Kit} + e_{it} \quad \text{2.EŞİTLİK}$$

Tesadüfi etkili modeller ise "birimlere veya birimlere ve zamana göre meydana gelen değişikliklerin, modele hata teriminin bir bileşeni olarak dahil edilmesi" (Pazarlıoğlu ve Gürler, 2007:5), varsayımına dayanır. Tesadüfi etkiler modelinde, "yukarıdaki denklemde yer alan β_{it} 'nin sabit olarak ele alınması yerine; bu terim β_i 'in ortalama bir değeriyle birlikte rassal bir değişken olarak ele alınır" (Kök ve Şimşek, 2007:10).

$$\beta_{1i} = \beta_1 + e_i \quad (i=1,2,\dots,N)$$

3.EŞİTLİK

Bu ifade, 2.eşitlikteki yerine koyulursa;

$$y_{it} = \beta_{1i} + \beta_{2it} + \dots + \beta_K \chi_{Kit} + e_{it} + u_{it}$$

4.EŞİTLİK

$$y_{it} = \beta_{1i} + \beta_{2it} + \dots + \beta_K \chi_{Kit} + e_{it} + w_{it}$$

5.EŞİTLİK

Halini alır.

5.Eşitlik te yer alan w, e ve u ifadelerinin toplamını oluşturan birleşik hata terimidir.

EK 2.1. Analiz Yöntemi

Çalışmada, söz konusu olan panel analizleri yapılırken; sabit etkiler modelinin mi yoksa tesadüfi etkiler modelinin mi kullanılacağı hususunda, bilgi kaybının önüne geçmek için kesin bir ayırımına gidilmemiş ve her iki modelde kullanılarak analizler gerçekleştirilmiştir.

Çalışmada uygulanacak olan panel veri analizi için oluşturulan panel veri seti, tablo 18 da gösterildiği gibi Excel de düzenlenerek E-views programına aktarılmıştır.

Tablo Ek-2.1 18. Panel Veri Tablosunun Hazırlanışı.

i	T	Y_{it}	$X1_{it}$	.....	XK_{it}
1	1	Y_{11}	$X1_{11}$	.....	XK_{11}
.	.	.	.	.....	.
1	T	Y_{1T}	$X1_{1T}$	.....	XK_{1T}
N	1	Y_{N1}	$X1_{N1}$	.....	XK_{N1}
.	.	.	.	.....	.
N	T	Y_{NT}	$X1_{NT}$	.....	XK_{NT}

$i=1...N$, YATAY-KESİT, $t=1...T$, ZAMAN,

Y: BAĞIMLI DEĞİŞKEN, X BAĞIMSIZ DEĞİŞKENLER

Çalışma konusunu oluşturan ülkenin her birine ait, 18 kesit verisi ile 11 dönemlik zaman serisi ve toplamda da 3312 gözlemlili bir panel veri serisi tablo 19 da gösterilmektedir.

EK-3: Tablo 19. 1995-2005 yılları arasında 18 ülkenin verileri

ARJANTİN											
YEARS	DIA	EXPORT	GNI_PER	GDP	GNI	HDI	IMP	INF	PPL	PIA	UNEMP
1995	-1497.15	20963.10	7360	258.032	253363.00	0.884	20121.60	3	34.779	-2882.020	16.00
1996	-1600.75	23810.70	7730	272.150	266648.00	0.888	23761.80	0	35.196	-2381.040	16.56
1997	-3652.82	26430.80	8140	292.859	286641.00	0.827	30450.10	0	35.604	-1570.460	13.41
1998	-2325.48	26433.60	8020	298.948	291542.00	0.837	31377.30	-2	36.005	-1905.560	12.10
1999	-1730.28	23308.60	7570	283.523	276059.00	0.842	25508.10	-2	36.399	-2005.350	13.48
2000	-901.03	26341.00	7470	284.204	276734.00	0.844	25280.40	1	36.784	-1252.150	14.65
2001	-160.88	26542.70	7010	268.697	260953.00	0.849	20319.60	-1	37.156	211.896	18.06
2002	627.13	25649.50	4050	97.732	293179.00	0.853	8989.50	31	37.516	476.890	17.50
2003	-773.78	29565.80	3670	127.643	353481.00	0.863	13833.50	10	37.870	-95.144	16.82
2004	-441.79	34575.70	3580	151.958	421350.00	0.863	22445.20	9	38.226	-76.767	13.62
2005	-1150.64	40106.30	4460	181.549	513545.00	0.869	28690.90	9	38.592	1368.310	11.57

BREZİLYA											
YEARS	DIA	EXPORT	GNI_PER	GDP	GNI	HDI	IMP	INF	PPL	PIA	UNEMP
1995	-1384.00	46506.30	3650	769.740	636038.00	0.783	54137.40	94	158.875	-936.000	6.10
1996	467.00	47746.70	4260	840.052	766659.00	0.809	56792.40	17	161.323	-257.000	7.00
1997	-1042.00	52994.30	4670	871.523	853307.00	0.739	63290.80	8	163.780	-335.000	7.80
1998	-2721.00	51139.90	4530	844.126	892947.00	0.747	61134.80	4	166.252	-594.000	9.00
1999	-1690.00	48011.40	3830	586.922	939739.00	0.750	51908.90	8	168.754	258.000	9.60
2000	-2281.59	55085.60	3590	644.283	1068660.00	0.757	59052.80	6	171.280	-1695.720	9.20
2001	2257.59	58222.60	3040	554.411	1153450.00	0.777	58640.40	9	173.822	-795.131	9.40
2002	-2482.11	60361.80	2790	505.712	1294080.00	0.775	49716.30	11	176.391	-321.141	9.20
2003	-249.30	73084.10	2680	552.239	1501030.00	0.792	50859.00	14	178.985	178.767	9.70
2004	-9470.79	96475.20	3000	663.552	1708130.00	0.792	66409.70	8	181.586	-754.567	11.48
2005	-2516.70	118308.00	3880	881.754	1876000.00	0.800	77625.00	8	184.184	640.000	9.83

ŞİLİ											
YEARS	DIA	EXPORT	GNI_PER	GDP	GNI	HDI	IMP	INF	PPL	PIA	UNEMP
1995	-752.00	16024.20	3990	71.349	24769.30	0.891	15900.40	10	14.210	-14.000	4.70
1996	-1133.45	16626.80	4500	75.771	30204.30	0.893	19198.50	3	14.419	-134.539	5.40
1997	-1462.69	17870.20	5050	82.807	33618.10	0.844	20821.50	4	14.622	-989.101	5.30
1998	-1483.48	16322.80	5080	79.368	35665.30	0.826	19882.20	2	14.822	-3310.640	7.20
1999	-2557.92	17162.20	4950	72.989	36005.90	0.825	15987.20	2	15.018	-5795.080	8.90
2000	-3986.65	19210.30	4860	75.200	39022.80	0.831	18507.20	5	15.211	766.062	8.30
2001	-1609.73	18271.80	4590	68.556	41948.80	0.831	17428.60	4	15.402	-1386.010	7.90
2002	-343.15	18179.80	4350	67.252	44376.70	0.839	17091.50	4	15.589	-3315.810	7.80
2003	-1606.25	21664.20	4390	73.990	47787.80	0.854	19388.70	6	15.749	-4579.330	7.40
2004	-1527.10	32215.20	5220	95.819	53029.00	0.859	24917.60	8	15.991	-4674.070	8.80
2005	-2146.06	40574.00	5940	118.976	10400.00	0.867	32637.00	8	16.185	-4002.650	8.00

ÇİN											
YEARS	DIA	EXPORT	GNI_PER	GDP	GNI	HDI	IMP	INF	PPL	PIA	UNEMP
1995	-2000.00	148780.00	530	727.946	5981.05	0.626	132084.00	14	1211.210	79.000	2.90
1996	-2114.00	151048.00	650	856.002	7014.25	0.650	138833.00	6	1223.890	-628.000	3.00
1997	-2563.00	182792.00	750	952.649	7765.31	0.701	142370.00	2	1236.260	-899.000	3.00
1998	-2634.00	183712.00	790	1019.481	8302.43	0.706	140237.00	-1	1247.610	-3830.000	3.10
1999	-1775.00	194931.00	850	1083.285	8818.90	0.718	165699.00	-1	1257.860	-10535.000	3.10
2000	-916.00	249203.00	930	1198.478	9800.05	0.726	225094.00	2	1267.430	-11307.500	3.10
2001	-6884.00	266098.00	1000	1324.814	10806.80	0.721	243553.00	2	1276.270	-20654.000	3.60
2002	-2518.41	325596.00	1100	1453.833	11909.60	0.745	295170.00	1	1284.530	-12094.500	4.00
2003	152.28	438228.00	1270	1640.963	13517.40	0.755	412760.00	3	1292.270	2983.120	4.30
2004	-1805.05	593326.00	1500	1931.644	15958.70	0.768	561229.00	7	1299.880	6486.440	4.20
2005	-11305.70	761953.00	1740	2243.687	18395.60	0.777	659953.00	4	1307.560	-26156.900	n.a.

KOLOMBİA											
YEARS	DIA	EXPORT	GNI_PER	GDP	GNI	HDI	IMP	INF	PPL	PIA	UNEMP
1995	-256.20	10125.80	2080	92.496	82997.40	0.848	13852.90	19	38.542	394.523	8.70
1996	-327.93	10587.00	2400	97.147	98583.10	0.850	13683.60	17	39.296	-585.697	11.90
1997	-809.42	11522.40	2510	106.660	119002.00	0.768	15377.70	17	40.064	-768.724	12.10
1998	-796.00	10890.10	2420	98.444	137973.00	0.764	14634.70	15	40.827	285.769	15.00
1999	-115.54	11575.40	2190	86.186	148902.00	0.765	10658.60	13	41.589	-1345.060	20.10
2000	-325.35	13043.30	2060	83.786	170124.00	0.772	11538.50	12	42.321	-1173.210	20.50
2001	-16.12	12289.80	1930	81.990	182545.00	0.779	12833.60	6	43.071	-3459.680	14.70
2002	-856.83	11911.00	1840	81.122	196308.00	0.773	12711.10	6	43.834	2030.050	15.70
2003	-937.69	13079.80	1850	79.459	218600.00	0.785	13888.50	8	44.584	-1753.260	14.20
2004	-142.45	16223.50	2020	98.059	n.a.	0.790	16745.70	8	45.325	-1564.650	13.58
2005	-4623.32	21145.70	2600	122.900	n.a.	0.791	21204.40	6	46.039	-1530.120	11.78

EL SALVADOR											
YEARS	DIA	EXPORT	GNI_PER	GDP	GNI	HDI	IMP	INF	PPL	PIA	UNEMP
1995	0.00	998.00	1570	9.500	82328.30	0.592	2853.30	10	5.669	0.000	7.70
1996	-2.40	1024.40	1690	10.316	89241.20	0.604	2670.90	7	5.787	0.457	7.70
1997	0.00	1371.10	1810	11.135	96045.20	0.674	2980.50	4	5.908	0.000	8.00
1998	-1.03	1256.40	1850	12.008	103698.00	0.696	3121.40	4	6.031	0.000	7.30
1999	-53.80	1176.60	1910	12.465	106649.00	0.701	3140.00	0	6.154	-1.700	7.00
2000	5.00	1332.30	2000	13.134	112765.00	0.706	3794.87	3	6.276	-8.900	7.00
2001	9.70	1213.05	2040	13.813	118528.00	0.719	3866.16	3	6.397	-126.500	7.00
2002	25.70	1237.57	2080	14.307	122391.00	0.720	3901.90	1	6.518	-289.200	6.20
2003	-18.60	1255.00	2180	15.047	127151.00	0.722	4375.02	3	6.639	-263.700	6.90
2004	53.29	1381.48	2320	15.798	134096.00	0.729	4870.77	3	6.765	-209.620	6.50
2005	-217.30	1572.06	2530	17.070	n.a.	0.735	5362.47	5	6.887	93.600	6.30

HINDĪSTAN											
YEARS	DIA	EXPORT	GNI_PER	GDP	GNI	HDI	IMP	INF	PPL	PIA	UNEMP
1995	-117.19	994.55	380	353.964	11745.30	0.446	1127.00	9	905.500	n.a.	11.70
1996	-239.33	1171.92	410	363.748	13551.30	0.451	1344.00	8	923.500	n.a.	11.20
1997	-112.92	1270.70	420	408.504	15093.40	0.545	1505.00	6	941.500	0.000	10.50
1998	-47.59	1379.29	420	411.577	17260.20	0.563	1772.00	8	959.500	0.000	10.40
1999	-79.36	1536.15	440	440.597	19433.80	0.571	2024.00	4	978.250	n.a.	9.10
2000	-509.53	1906.53	450	461.914	20849.30	0.577	2316.00	4	1007.000	0.000	9.20
2001	-1397.99	2045.16	460	473.050	22612.40	0.690	2378.00	3	1025.500	0.000	9.20
2002	-1678.14	2448.39	470	494.997	24330.50	0.595	2747.00	4	1041.750	0.000	10.50
2003	-1324.46	2743.19	540	573.167	27419.70	0.602	3375.00	4	1058.000	0.000	10.40
2004	n.a.	3437.60	620	669.442	31035.00	0.611	4448.00	4	1074.750	n.a.	10.10
2005	n.a.	4386.01	730	783.141	35050.00	0.619	6090.00	4	1091.750	n.a.	11.30

ENDENOZYA											
YEARS	DIA	EXPORT	GNI_PER	GDP	GNI	HDI	IMP	INF	PPL	PIA	UNEMP
1995	-603.00	45417.00	1010	223.361	441148.00	0.668	40630.00	10	195.294	n.a.	15.00
1996	-600.00	49814.00	1120	250.746	518296.00	0.679	42929.00	9	198.320	0.000	14.30
1997	-178.00	56298.00	1120	238.408	609340.00	0.681	51304.00	13	201.353	0.000	14.00
1998	0.00	50370.00	670	105.469	901860.00	0.670	35280.00	75	204.393	0.000	10.00
1999	0.00	51243.00	590	154.705	1015970.00	0.677	33321.00	14	207.437	0.000	12.00
2000	0.00	65403.00	590	165.521	1297610.00	0.684	43595.00	20	205.132	0.000	13.00
2001	0.00	56446.70	710	160.657	1623230.00	0.682	31009.70	14	207.928	0.000	15.00
2002	0.00	58119.80	830	195.593	1808760.00	0.692	31288.90	6	210.736	0.000	8.00
2003	n.a.	61058.20	940	234.834	1958940.00	0.697	32610.40	5	213.551	n.a.	10.60
2004	-3408.00	71584.60	1140	257.005	2194730.00	0.711	46524.40	9	216.382	353.000	8.70
2005	-3065.00	84621.60	1260	285.856	2644350.00	0.728	69498.00	15	219.205	-1078.000	9.20

JAMAICA											
YEARS	DIA	EXPORT	GNI_PER	GDP	GNI	HDI	IMP	INF	PPL	PIA	UNEMP
1995	-66.30	49916.00	2140	5.145	195243.00	0.736	99418.00	22	2.503	0.000	186.70
1996	-93.30	51513.00	2320	6.948	237383.00	0.735	109687.00	19	2.528	0.000	183.00
1997	-56.60	48971.00	2550	7.260	259173.00	0.734	110932.00	10	2.553	0.000	186.90
1998	-82.00	47940.00	2640	7.638	273165.00	0.735	110926.00	8	2.576	-3.900	175.00
1999	-94.90	48425.00	2830	7.316	289558.00	0.738	113472.00	6	2.582	-3.700	175.20
2000	-74.30	55621.00	2940	7.467	325057.00	0.742	141987.00	11	2.597	-70.000	171.75
2001	-89.00	56061.00	2940	7.894	353058.00	0.757	154526.00	9	2.612	-39.300	165.40
2002	-73.90	53897.00	2940	8.080	381261.00	0.764	171201.00	8	2.622	-351.300	171.45
2003	-116.30	67931.30	3090	7.814	444358.00	0.738	209852.00	12	2.636	-1105.200	139.25
2004	-59.96	85016.60	3300	8.801	515903.00	0.724	230964.00	12	2.648	-1132.800	145.90
2005	-101.01	93441.20	3420	9.398	554109.00	0.736	277869.00	9	2.661	-1406.400	134.15

MALEZYA											
YEARS	DIA	EXPORT	GNI_PER	GDP	GNI	HDI	IMP	INF	PPL	PIA	UNEMP
1995	0.00	184987.00	4080	90.173	212095.00	0.832	194345.00	4	20.689	0.000	2.80
1996	0.00	197026.00	4530	102.376	241931.00	0.834	197280.00	4	21.169	0.000	2.50
1997	0.00	220890.00	4650	101.682	266699.00	0.768	220936.00	3	21.666	0.000	2.50
1998	0.00	286563.00	3670	73.265	267923.00	0.772	228124.00	8	22.180	0.000	3.23
1999	-1422.37	321560.00	3400	80.344	279878.00	0.774	248478.00	0	22.712	-132.895	3.45
2000	-2026.05	373270.00	3430	93.789	314306.00	0.782	311459.00	5	23.495	-386.842	3.10
2001	-266.84	334420.00	3460	92.784	308781.00	0.790	280691.00	-3	24.013	253.947	3.50
2002	-1904.74	354407.00	3600	100.845	336951.00	0.793	303502.00	4	24.527	-562.895	3.50
2003	-1369.47	377602.00	3940	110.202	372633.00	0.796	311402.00	3	24.993	-196.316	3.60
2004	-2061.32	477829.00	4520	124.749	425603.00	0.805	400133.00	12	25.467	-286.579	3.55
2005	-2972.33	533372.00	5070	137.232	471332.00	0.811	433196.00	4	25.951	-715.036	3.55

FAS											
YEARS	DIA	EXPORT	GNI_PER	GDP	GNI	HDI	IMP	INF	PPL	PIA	UNEMP
1995	-14.64	58672.50	1130	36.864	290.44	0.566	85493.40	8	26.435	0.000	22.90
1996	-30.29	60012.70	1310	40.947	332.02	0.557	84612.30	1	26.864	0.000	18.10
1997	-8.61	67056.80	1270	37.343	329.51	0.582	90712.30	2	27.282	0.000	16.90
1998	-20.41	68607.50	1290	40.029	358.41	0.589	98675.50	12	27.689	0.000	19.10
1999	-18.05	72282.90	1240	39.756	358.84	0.596	97453.90	1	28.084	0.000	14.10
2000	-58.52	78826.70	1220	37.060	372.41	0.602	122527.00	-1	28.466	0.000	13.70
2001	-97.05	80666.70	1230	37.766	414.93	0.606	124718.00	1	28.833	0.000	12.70
2002	-28.33	86389.20	1220	40.472	427.16	0.620	130409.00	1	29.185	0.000	11.70
2003	-12.61	83887.40	1370	49.819	452.15	0.631	136070.00	1	29.520	0.000	12.10
2004	-30.92	87895.00	1570	56.392	481.78	0.640	157921.00	0	29.839	0.000	11.23
2005	-77.92	93625.00	1990	58.956	503.54	0.646	180268.00	2	30.144	1.932	11.20

PAKISTAN											
YEARS	DIA	EXPORT	GNI_PER	GDP	GNI	HDI	IMP	INF	PPL	PIA	UNEMP
1995	-0.41	252714.00	490	74.066	1880.00	0.445	362686.00	14	122.985	0.000	5.40
1996	-6.79	335313.00	500	77.345	2113.00	0.453	437769.00	8	126.000	0.000	5.40
1997	24.31	359046.00	500	76.261	2409.00	0.508	476346.00	13	129.035	0.000	6.12
1998	-50.00	382477.00	470	75.966	2653.30	0.522	419311.00	8	132.085	n.a.	5.90
1999	-21.00	417322.00	470	71.248	2912.80	0.498	505451.00	6	135.125	n.a.	5.90
2000	-11.00	484476.00	480	74.080	3745.48	0.499	582681.00	25	137.530	n.a.	7.80
2001	-31.00	572471.00	480	72.268	4108.17	0.499	631005.00	8	140.360	n.a.	7.80
2002	-28.00	591714.00	490	72.685	4425.36	0.497	670575.00	2	143.170	n.a.	8.30
2003	-19.00	688882.00	520	83.496	4974.65	0.527	752788.00	4	146.750	-2.000	8.30
2004	-56.00	779286.00	600	98.094	5765.06	0.539	1045980.00	8	149.650	9.010	7.70
2005	-44.00	955464.00	720	109.599	6715.59	0.551	1509810.00	7	152.530	18.000	8.30

FİLİPİNLER											
YEARS	DIA	EXPORT	GNI_PER	GDP	GNI	HDI	IMP	INF	PPL	PIA	UNEMP
1995	-399.00	450487.00	1040	75.525	1958.56	0.672	729960.00	8	68.350	-1429.000	9.50
1996	-182.00	535054.00	1190	84.371	2261.34	0.777	894665.00	8	69.952	191.000	8.60
1997	-136.00	738415.00	1240	83.736	2528.32	0.740	1139830.00	6	71.550	-9.000	8.70
1998	-160.00	1206200.00	1090	66.596	2802.13	0.744	1290270.00	10	73.148	-603.000	10.30
1999	-133.00	1432590.00	1050	76.157	3136.17	0.749	1273000.00	8	74.746	-603.000	9.80
2000	-125.00	1773140.00	1040	75.912	3566.06	0.754	1636810.00	6	76.348	-812.000	11.20
2001	140.00	1665020.00	1040	71.216	3876.60	0.751	1780530.00	6	77.925	-57.000	11.10
2002	-65.00	1884320.00	1040	76.814	4218.88	0.753	1919160.00	5	79.503	-628.000	11.40
2003	-303.00	1965590.00	1070	79.634	4631.48	0.758	2141230.00	4	81.081	-818.000	11.40
2004	-579.00	2224270.00	1170	86.930	5235.22	0.763	2373190.00	6	83.560	-862.000	11.80
2005	-162.00	2196760.00	1270	98.718	5876.30	0.771	2587380.00	6	85.260	-1153.000	11.35

GÜNEY AFRİKA											
YEARS	DIA	EXPORT	GNI_PER	GDP	GNI	HDI	IMP	INF	PPL	PIA	UNEMP
1995	-2493.91	101051.00	3740	151.117	537673.00	0.716	110826.00	10	41.010	-447.158	4.50
1996	-1047.97	126101.00	3760	143.831	604574.00	0.717	129522.00	8	41.820	-2000.470	5.10
1997	-2323.60	142937.00	3680	148.836	670886.00	0.695	151779.00	8	42.584	-4587.060	5.40
1998	-1634.01	145518.00	3280	134.215	724936.00	0.697	161802.00	8	43.294	-5574.600	n.a.
1999	-1584.18	163182.00	3150	133.105	794082.00	0.702	163092.00	7	43.943	-5113.280	23.30
2000	-277.18	208476.00	3050	132.964	900124.00	0.695	206620.00	9	44.523	-3671.600	26.10
2001	3514.73	249348.00	2830	118.563	987831.00	0.684	241311.00	8	45.032	-5330.530	27.90
2002	402.26	311679.00	2630	111.130	1139380.00	0.666	307312.00	11	45.541	-874.608	30.10
2003	-552.54	274505.00	2850	166.655	1222160.00	0.658	307611.00	5	46.010	-138.154	29.60
2004	-1305.42	296080.00	3630	216.340	1358550.00	0.653	344225.00	6	46.461	-950.339	27.10
2005	-67.68	328760.00	4810	242.219	1492220.00	0.674	396777.00	5	46.888	-871.753	26.60

SRİLANKA											
YEARS	DIA	EXPORT	GNI_PER	GDP	GNI	HDI	IMP	INF	PPL	PIA	UNEMP
1995	0.00	195117.00	700	13.029	660814.00	0.711	265996.00	9	17.280	105.280	12.30
1996	0.00	226801.00	740	13.897	756875.00	0.716	299663.00	11	17.490	76.824	11.30
1997	0.00	274193.00	790	15.091	880828.00	0.722	344533.00	9	17.702	139.912	10.50
1998	0.00	310398.00	810	15.795	1034110.00	0.733	381943.00	9	17.935	88.927	9.20
1999	0.00	325171.00	820	15.657	1088150.00	0.735	415487.00	4	18.208	71.804	8.90
2000	0.00	420114.00	810	16.332	1234600.00	0.741	485084.00	7	18.467	19.053	7.60
2001	0.00	430372.00	840	15.746	1383570.00	0.730	532963.00	14	18.732	23.620	7.90
2002	-11.45	449850.00	850	16.536	1557480.00	0.740	584491.00	8	19.007	77.980	8.80
2003	-27.31	494648.00	930	18.246	1744150.00	0.751	643749.00	5	19.232	144.820	8.30
2004	-5.79	583968.00	1010	20.054	2008720.00	0.755	808364.00	9	19.444	111.260	8.45
2005	-38.40	638275.00	1170	23.539	2335810.00	0.743	888358.00	10	19.619	275.900	7.80

TAYLAND											
YEARS	DIA	EXPORT	GNI_PER	GDP	GNI	HDI	IMP	INF	PPL	PIA	UNEMP
1995	-885.56	1406.31	2780	168.019	4118.01	0.833	1763.59	6	59.460	-1.899	1.10
1996	-931.20	1412.11	3000	181.948	4508.96	0.838	1832.83	4	59.900	-40.981	1.10
1997	-579.81	1806.70	2760	150.891	4609.24	0.753	1924.28	4	60.450	-70.261	0.90
1998	-130.11	2248.32	2090	111.860	4466.40	0.745	1774.07	9	61.170	17.744	3.40
1999	-345.75	2215.18	1980	122.630	4510.64	0.757	1907.39	-4	61.780	-2.263	3.00
2000	22.98	2773.83	1990	122.725	4845.86	0.762	2494.14	1	62.400	-159.740	2.40
2001	-343.71	2884.70	1950	115.536	5048.43	0.768	2752.35	2	62.936	-360.391	3.32
2002	-105.75	2923.94	1970	126.877	5362.01	0.768	2774.84	1	63.461	-913.324	2.44
2003	-487.90	3325.63	2150	142.640	5817.95	0.778	3138.78	1	64.006	-939.271	2.19
2004	-110.26	3874.82	2490	161.340	6377.29	0.784	3801.17	3	65.082	1232.690	2.09
2005	-299.10	4439.31	2770	176.420	6929.71	0.781	4754.64	5	65.110	-1451.740	1.88

TÜRKİYE											
YEARS	DIA	EXPORT	GNI_PER	GDP	GNI	HDI	IMP	INF	PPL	PIA	UNEMP
1995	-113.00	21637.00	2750	223.740	170174.00	0.772	35709.00	87	57.506	-466.000	6.60
1996	-110.00	23224.50	2820	239.358	177607.00	0.782	43626.60	78	58.484	-1380.000	5.80
1997	-251.00	26261.10	3100	250.112	199033.00	0.728	48558.70	82	58.099	-710.000	6.90
1998	-367.00	26974.00	3060	265.605	199767.00	0.732	45921.40	76	59.013	-1622.000	6.20
1999	-645.00	26587.20	2800	245.482	185873.00	0.735	40671.30	56	59.910	-759.000	7.30
2000	-870.00	27774.90	2980	265.177	201717.00	0.742	54502.80	50	62.762	-593.000	6.60
2001	-497.00	31334.20	2420	192.672	166548.00	0.734	41399.10	55	63.815	-788.000	8.35
2002	-175.00	34561.40	2510	231.030	174883.00	0.751	49662.50	44	64.854	-2096.000	10.30
2003	-499.00	46576.00	2800	304.141	198288.00	0.750	65637.20	23	65.886	-1386.000	10.50
2004	-859.00	61682.50	3750	392.886	269389.00	0.757	96367.50	10	66.904	-1388.000	10.30
2005	-1078.00	71928.40	4750	482.782	342497.00	0.775	98998.30	5	67.903	-1233.000	10.21

URUGUAY											
YEARS	DIA	EXPORT	GNI_PER	GDP	GNI	HDI	IMP	INF	PPL	PIA	UNEMP
1995	0.00	2106.00	5230	19.298	120592.00	0.883	2866.90	41	3.199	0.000	10.30
1996	0.00	2397.20	5910	20.515	161281.00	0.885	3322.80	26	3.219	0.000	11.90
1997	-13.20	2725.70	6440	21.704	202016.00	0.826	3726.80	19	3.249	0.000	11.40
1998	-9.30	2770.70	6570	22.371	231099.00	0.825	3810.50	9	3.284	0.000	10.10
1999	0.00	2237.10	6300	20.913	233894.00	0.828	3356.80	4	3.303	-44.300	11.30
2000	0.60	2294.70	6150	20.086	239641.00	0.831	3465.80	4	3.322	-98.100	13.60
2001	-6.20	2060.40	5660	18.561	242134.00	0.834	3060.80	5	3.342	236.700	15.30
2002	-53.80	1861.00	4370	12.089	258371.00	0.833	1964.30	19	3.361	95.200	17.00
2003	-15.00	2206.02	3780	11.211	301338.00	0.840	2190.37	18	3.380	-512.600	16.90
2004	-17.72	2930.80	3900	13.268	362698.00	0.851	3113.64	7	3.399	-695.686	13.10
2005	4.49	3404.50	4560	16.725	396767.00	0.852	3878.88	1	3.200	266.330	12.20

Kaynak: www.imf.org ve www.worldbank.org/data/dataqueryhtml'den alınıp tarafımdan tablolar oluşturulmuştur.

ÖZGEÇMİŞ

1979 yılında Ankara'da doğan ve ilköğrenimini Sivas'ta tamamlayan Alper GÜMÜŞTAŞ, 1997 yılında Adapazarı Atatürk Lisesinden mezun oldu. 2006 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümünü bitirdi. 2006 yılında Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde İktisat Ana Bilim dalı ve İktisat Bölümünde Yüksek Lisans öğrenimine başladı.